

Aalborg Universitet

Dansk arbejdsmarkedspolitik i et makroøkonomisk perspektiv

Speciale | Cand.oecon | Juni 2015

Anna Bache Skov | Anna Louise Ranum

Titelblad

Den danske arbejdsmarkedspolitik i et makroøkonomisk perspektiv

Afleveringsdato	2.juni 2015
Vejleder	Finn Olesen
Sidetæl	78
Antal tegn med mellemrum	168.184 (70.1 normalsider)
Bilag	0

Udarbejdet af

20090346 Anna Bache Skov

20092755 Anna Louise Ranum

Abstract

The Danish labor market policy, used after the worldwide financial crisis in 2008, has received substantial criticism. The intentions of the labor market policy were to increase the employment on the Danish labor market, by degrading the transfer payment system, which was believed to improve the financial incentive to work. The Danish labor market policy has been criticized, since it is not given, according to the critics, that the policy will increase employment, but may risk a higher structural unemployment and an increasing economic inequality.

The main subject of this report is to discuss whether, or not, the increased labor supply caused by the current Danish labor market policy, will lead to an equivalent increase in employment. This discussion is based on a macroeconomical perspective including the macroeconomic theories; The New Neoclassical Synthesis and the Post-Keynesian theory.

The definition of the Danish labor market is delimited to the last five labor market reforms; Dagpengereformen, Tilbagetrækningsreformen, Førtidspensions- og fleksjobreformen, Kontanthjælpsreformen, and Sygedagpengereformen – all of which are designed to increase the labor supply and subsequently increase employment in the Danish workforce and thereby improve the public finances.

A correlation between the dominating macroeconomic theory and the labor market policy is shown with a historical review of the development in macroeconomic theory followed by, and compared to, a historical review of the Danish labor market policy. A correlation was found which lead to the expectation that the New Neoclassical Synthesis has had a determinant significance to the labor market policy approach. To underline the correlation between the New Neoclassical Synthesis and the five labor market reforms, a comparison, of the two, in their current form has been made. We found, that the labor market reforms are based on the New Neoclassical Synthesis. The review of the New Neoclassical Synthesis clarifies, that the determination of employment, depends on the time horizon. Employment is determined by the aggregate demand in the short run and by labor supply in the long run.

To answer if an increasing labor supply will lead to an equivalent employment, it is investigated how long it will take before the employment is adjusting to the increased labor supply. It is found, that according to the New Neoclassical Synthesis perspective, it will take from 4 to 7 years before the reforms will break through, on the Danish labor market.

Subsequently, the post-keynesian theory is included as an alternative to the New Neoclassical Synthesis. According to this theory, an increased labor supply does not necessarily lead to an equivalent increased employment, since it is the effective demand that is the determining factor, in the determination of employment in short run. In fact, there is, according to this theory, a risk that the reforms will cause the high unemployment, caused by the financial crisis, to continue. The Post-Keynesian economists do not believe that the long run is important, which is why it does not make sense to expect the employment to completely follow the labor supply in the long run.

It is concluded, that there is a general disagreement within macroeconomic theory, hence there is no direct answer to whether the increased labor supply of the labor market reforms will cause an equivalent increased employment. According to the New Neoclassical Synthesis, a full adaption will happen during 4 to 7 years, while the Post-Keynesians believe, that the adaption will not happen on the short run, and that it is not possible to say anything about the long run. If the adaption is not happening, the reforms will, according to the Post-Keynesians, cause negative consequences in terms of maintainance of high unemployment and an increased economical inequality.

Indholdsfortegnelse

1. Problemstilling	1
1.1 Problemformulering	3
1.2 De fem arbejdsmarkedsreformer	4
1.2.1 Baggrund for reformerne	4
1.2.2 Dagpengereformen 2010	6
1.2.3 Tilbagetrækningsreformen 2011	6
1.2.4 Førtidspensions- og fleksjobreformen 2013	7
1.2.5 Kontanthjælpsreformen 2014	8
1.2.6 Sygedagpengereformen 2015	8
1.2.7 Opsamling af de fem arbejdsmarkedsreformer	9
1.3 Begreberne arbejdsløshed, arbejdsstyrke og beskæftigelse	10
1.3.1 Arbejdsstyrke og beskæftigelse	11
1.3.2 Arbejdsløshed	12
2. Metode	15
3. Makroøkonomisk teori og den danske arbejdsmarkedspolitik	18
3.1. Makroøkonomisk teori	18
3.1.1 Udviklingen i den makroøkonomiske teori	18
3.1.2 Makroøkonomisk metodologi	27
3.1.3 Opsamling af makroøkonomisk teori	34
3.2 Udviklingen i dansk arbejdsmarkedspolitik	36
3.3. Dansk arbejdsmarkedspolitik i relation til makroøkonomisk teori	40
3.3.1 Fra neoklassisk teori til keynesiansk teori	40
3.3.2 Keynesiansk arbejdsmarkedspolitik	40
3.3.3 Skift i makroøkonomisk teori og i arbejdsmarkedspolitikken	41
3.4 Opsamling af makroøkonomisk teori og den danske arbejdsmarkedspolitik	42
4. Den Nye Neoklassiske Syntese	43
4.1 Real Business Cycle på et monopolistisk konkurrencemarked	43
4.1.1 Husholdningernes udbud af arbejdskraft	43
4.1.2 Virksomhedernes efterspørgsel efter arbejdskraft	46
4.1.3 Ligevægtsbeskæftigelsen	47

4.1.4 Udbud og efterspørgsel i RBC	47
4.2 Prisfastsættelse og beskæftigelse i Den Nye Neoklassiske Syntese	49
4.2.1 Prisfastsættelse i Den Nye Neoklassiske Syntese	49
4.2.2 Beskæftigelse og markup ud fra et ny-keynesiansk perspektiv	50
4.2.3 Beskæftigelse og markup ud fra et nyklassisk perspektiv	50
4.3 Opsamling af Den Nye Neoklassiske Syntese	51
5. Den Nye Neoklassiske Syntese og den førte arbejdsmarkedspolitik	53
5.1 Udbudsfokus og langsigtet tidsperspektiv	53
5.2 Bestemmelse af arbejdsudbud	55
5.3 Bestemmelse af tidshorisont for arbejdsmarkedsreformerne	57
6. Post-keynesiansk teori og den førte arbejdsmarkedspolitik	60
6.1 Sammenhæng mellem arbejdsudbud og beskæftigelse	60
6.2 Efterspørgslens betydning ifølge Keynes og post-keynesianere	61
6.3 Risiko for persistens grundet arbejdsmarkedsreformerne	62
7. Konklusion	65
8. Litteraturliste	69

1. Problemstilling

Efter en årrække med højkonjunktur og flaskehalsproblemer på det danske arbejdsmarked tog økonomien en betydelig vending i sommeren 2008, hvor den verdensomspændende økonomiske krise for alvor slog igennem i den danske økonomi. Højkonjunktur blev til lavkonjunktur, arbejdsløsheden begyndte at stige markant, og de offentlige finanser blev forværret betragteligt. Den generelle optimisme og tillid til den danske økonomi blev erstattet med usikkerhed og skepsis, og grundet krisens omfang blev der tidligt trukket paralleller mellem denne og den store depression i 1930'erne.

I et forsøg på at vende udviklingen i den danske økonomi blev der foretaget en række lempelser af den økonomiske politik såsom kreditpakker til bankerne, vækstpakker, frigivelse af den særlige pensionsopsparing, skattelettelser m.m. Formålet med denne krisepolitik var især at øge forbrugernes efterspørgsel og derved reducere arbejdsløshedsstigningen, som var et resultat af krisen (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 18).

Efter 2 år med krisepolitik skete et skift i det politiske fokus, hvorved beskæftigelsesindsatsen og nedbringelse af den strukturelle arbejdsløshed blev opprioriteret med henblik på at sikre velfærdssamfundets fremtidige finansieringsgrundlag. Regeringen nedsatte i 2007 en arbejdsmarkedskommission med henblik på at skabe en langsigtet strategi med fokus på at øge arbejdsudbuddet og beskæftigelsen på det danske arbejdsmarked (Finansministeriet, 2008). På baggrund af anbefalinger fra denne arbejdsmarkedskommission blev fem arbejdsmarkedsreformer vedtaget; Dagpengereformen i 2010, Tilbagetrækningsreformen i 2011, Førtidspensions- og fleksjobreformen i 2013, Kontanthjælpsreformen i 2014 og Sygedagpengereformen i 2015, med henblik på at forbedre den fremtidige beskæftigelsesindsats og reducere den strukturelle arbejdsløshed. Det primære formål med Arbejdsmarkedskommissionens foreslåede reformer er at øge beskæftigelsen på det danske arbejdsmarked via opstramninger indenfor de forskellige overførselsindkomstsystemer (Arbejdsmarkedskommissionen, 2009b, s. 3). Disse opstramninger forventes at medføre et øget arbejdsudbud og dermed en stigende beskæftigelse, hvilket vil bidrage til at mindske strukturledigheden og dermed forbedre de offentlige finanser, både på kort og lang sigt, jf. 1.2 De fem arbejdsmarkedsreformer.

Særligt den førte arbejdsmarkedspolitik efter år 2008 har fået opmærksomhed i mediebilledet og den politiske debat. Det har medført undring og kritik, at der i en situation præget af konkurser og nedskæringer og deraf stigende arbejdsløshed, føres en arbejdsmarkedspolitik, der har til hensigt at

øge arbejdsudbuddet. I debatten er der blevet argumenteret for, at arbejdsmarkedsreformerne ikke vil medføre et stigende arbejdsudbud og dermed stigende beskæftigelse, men blot vil øge den økonomiske ulighed og skabe grobund for en ny underklasse (Politikken, 2014)(Information, 2013).

Umiddelbart har kritikken ikke været ubegrundet. Ved vedtagelsen af Dagpengereformen blev der kalkuleret med, at mellem 2.000 og 4.000 personer om året ville miste dagpengeretten. Dette tal blev efterfølgende opjusteret til maksimalt 14.000 personer om året, hvilket ligeledes viste sig at være for optimistisk. I årene 2013 og 2014 måtte præcist 50.648 personer efter to år på dagpenge overgå til kontanthjælp eller selvforsørgelse (Berlingske Tidende, 2015). Med en efterfølgende kontanthjælpsreform, der medførte skærpede krav til kontanthjælpsmodtagere og nedsatte kontanthjælpssatserne for nogle kontanthjælpsmodtagergrupper, har en gruppe arbejdsløse oplevet en betydelig indtægtsnedgang, og familier har måttet flytte fra hus og hjem (Arbejderen, 2013). Blandt de politiske partier har særligt Enhedslisten vendt kritik mod reformerne. Eksempelvis har Enhedslistens arbejdsmarkedsordfører, Christian Juul, udtalt til Berlingske Nyhedsbureau, at stik imod valgløfterne og hensigterne i regeringsgrundlaget vil kontanthjælpsreformen *"...øge uligheden og gøre tusinder af arbejdsløse fattige"*. Han påpeger desuden, at særligt den lave uddannelsesstøtte, der erstattede kontanthjælpen for de unge kontanthjælpsmodtagere, kan betegnes som en ny fattigdomsydelse, der kan få store konsekvenser for de unge og deres børn (Berlingske Nyhedsbureau, 2013).

Også Tilbagetrækningsreformen er blevet kritiseret for at ramme de unge ekstra hårdt. Tilbagetrækningsreformen er blevet stærkt kritiseret for, at skærpelserne indenfor efterlønsordningen blot vil øge den i forvejen høje ungdomsarbejdsløshed. Næstformand i Arbejdsmarkedsudvalget, Leif Lahn Jensen har udtalt følgende til avisen.dk: *"...Man skal ikke have gået i skole i mange år for at kunne regne ud, at færre ældre på efterløn giver færre job til unge arbejdsløse. Det er simpelthen for dumt at lave en reform som efterlønsreformen i en krisetid som den her"*. I forlængelse af dette fastslår han, at der i forvejen er for høj arbejdsløshed blandt unge, og at der er risiko for, at en stor gruppe fortabte unge risikerer aldrig at få job, hvilket både er synd for de unge, men også dyrt for samfundet (Avisen.dk, 2011).

Som svar på den massive kritik af, at arbejdsmarkedsreformerne øger uligheden, har daværende Økonomi- og indenrigsminister Margrethe Vesterager udtalt, at *"den øgede forskel er overkommelig"*, da den afspejler en politisk prioritering om at øge tilskyndelsen til at arbejde. Dette

ses ved, at reformerne, ifølge Vestager, medfører, at ”man får lidt mere ud af at have et aktivt arbejdsliv end at have et passivt liv på forsørgelse end tidligere” (Ritzau, 2013).

Indenfor fagvidenskaben er der heller ikke enighed om, hvorvidt de fem arbejdsmarkedsreformer er en hensigtsmæssig arbejdsmarkedspolitik, eller hvilke effekter disse får på det danske arbejdsmarked. Et eksempel på en økonom, der tager afstand fra de fem arbejdsmarkedsreformer, er Jesper Jespersen, som er økonomisk professor ved Roskilde Universitet. Jespersen offentliggjorde i juni 2013 artiklen *Fører regeringen en ansvarlig økonomisk politik?*, hvor han kritiserer de fem arbejdsmarkedsreformer og kommissionernes argumenter bag disse. Ifølge Jespersen er der ingen dansk empiri, der underbygger, at arbejdsmarkedspolitiske tiltag, som ovenstående reformer, øger udbuddet af arbejdskraft. Derudover er der ingen sikker kausalsammenhæng for, at et eventuelt øget udbud af arbejdskraft vil medføre en øget beskæftigelse. Ifølge Jespersen vil ovenstående arbejdsmarkedspolitiske ændringer blot medføre, at arbejdsløsheden fastholdes, at den langsigtede strukturledighed øges samt at uligheden øges (Jespersen, 2013).

1.1 Problemformulering

Som det fremgår af ovenstående, er der ikke enighed om effekterne af den førte arbejdsmarkedspolitik i Danmark. Arbejdsmarkedsreformerne har til hensigt at øge arbejdsudbuddet og dermed beskæftigelsen for at mindske strukturledigheden på det danske arbejdsmarked. Dog er ikke alle økonomer enige om disse effekter af reformerne, hvor eksempelvis Jespersen mener, at der er en risiko for, at et eventuelt øget arbejdsudbud, som resultat af arbejdsmarkedsreformerne, ikke medfører en stigende beskæftigelse, og at reformerne derfor snarere vil bidrage til øget økonomisk ulighed samt at arbejdsløsheden vil bide sig fast. På baggrund af denne uenighed vedrørende beskæftigelseseffekterne af den førte arbejdsmarkedspolitik opstilles følgende problemformulering:

Hvilket makroøkonomisk grundlag ligger bag den førte arbejdsmarkedspolitik, og vil det øgede arbejdsudbud medføre en tilsvarende øget beskæftigelse på det danske arbejdsmarked?

Det fremgår af første spørgsmål i problemformuleringen, at der forventes en sammenhæng mellem makroøkonomisk teori og den førte arbejdsmarkedspolitik i Danmark. Da arbejdsmarkedspolitikken har et makroøkonomisk grundlag bag sig, vil denne rapport bestå af en makroøkonomisk diskussion af, hvorvidt det øgede arbejdsudbud vil medføre en øget beskæftigelse. Af andet spørgsmål ses, at

det i denne rapport antages, at den førte arbejdsmarkedspolitik vil medføre øget arbejdsudbud, hvorfor den makroøkonomiske diskussion omhandler, hvorvidt det øgede arbejdsudbud medfører en tilsvarende øget beskæftigelse.

Med den førte arbejdsmarkedspolitik hentydes til de fem arbejdsmarkedsreformer Dagpengereformen, Tilbagetrækningsreformen, Førtidspensions- og fleksjobreformen, Kontanthjælpsreformen og Sygedagpengereformen, som blev indført efter krisen indtræf i 2008. Disse gennemgås nedenfor.

Efterfølgende gennemgås begreberne arbejdsløshed, arbejdsstyrke og beskæftigelse. Med henblik på at undersøge om det stigende udbud medfører en tilsvarende øget beskæftigelse, er det essentielt at forstå den overordnede sammenhæng mellem arbejdsmarkedsvariablene. Det fremgår desuden af afsnittet, hvorledes arbejdsudbud og beskæftigelse betragtes i denne rapport, samt hvorfor det antages, at arbejdsmarkedsreformerne vil medføre et øget arbejdsudbud, hvorfor fokus i rapporten ligger på overgangen fra arbejdsudbud til beskæftigelse.

1.2 De fem arbejdsmarkedsreformer

I følgende afsnit redegøres kort for de fem arbejdsmarkedsreformer Dagpengereformen, Tilbagetrækningsreformen, Førtidspensions- og fleksjobreformen, Kontanthjælpsreformen og Sygedagpengereformen for derved at give indblik i hvorledes disse forventes at påvirke arbejdsudbuddet og beskæftigelsen på det danske arbejdsmarked samt de offentlige finanser.

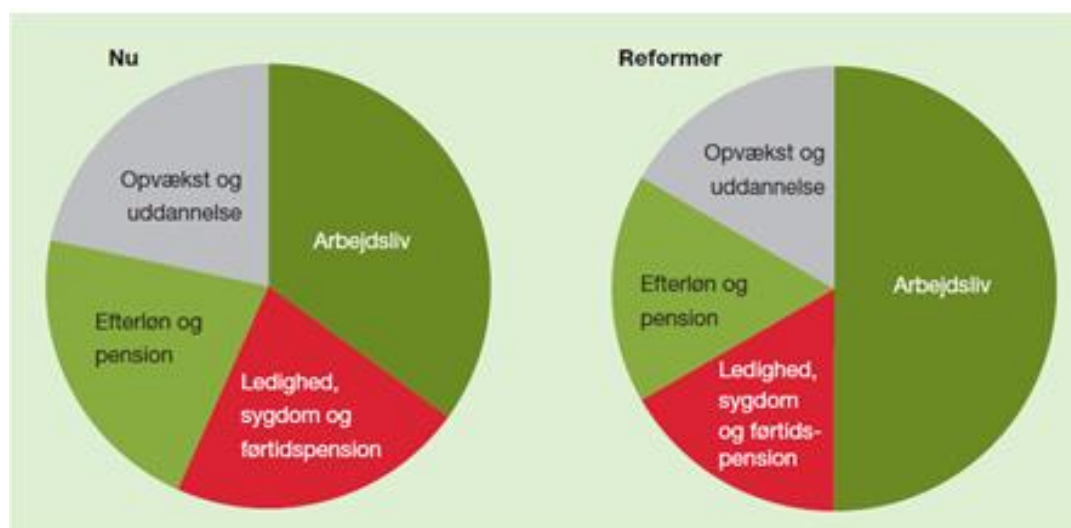
1.2.1 Baggrund for reformerne

De fem arbejdsmarkedsreformer er blevet vedtaget på baggrund af anbefalinger fra Arbejdsmarkedskommissionen. I december 2007 nedsatte regeringen en arbejdsmarkedskommission og bad denne om at foreslå arbejdsmarkedsreformer med henblik på at øge arbejdsudbuddet og dermed beskæftigelsen på det danske arbejdsmarked, og dermed indbringe mindst 14 mia. kr. til statskassen om året, også på sigt (Arbejdsmarkedskommissionen, 2009b, s. 3)(Finansministeriet, 2008). Regeringen havde på dette tidspunkt netop fremlagt deres 2015-plan med et årligt finansieringsbehov på 14 mia. kr. Ifølge Arbejdsmarkedskommissionens beregninger svarer 14 mia. kr. til, at mindst 50.000 kommer i fuldtidsbeskæftigelse frem for at modtage offentlig forsørgelse. Med udgifter til aktiveringsindsatsen o.l. vil kravet til det øgede antal beskæftigede, dog ligge endnu højere. Arbejdsmarkedskommissionen havde således til opgave at foreslå arbejdsmarkedsreformer, der sikrer en stigende beskæftigelse, da højere beskæftigelse bidrager til at

finansiere den offentlige sektor på to måder. For det første modtager færre personer overførselsindkomster, og de offentlige udgifter vil reduceres. For det andet vil flere i beskæftigelse medføre, at skatteindtægterne stiger (Arbejdsmarkedskommissionen, 2008) (Arbejdsmarkedskommissionen, 2009b, s. 3).

Med henblik på at øge beskæftigelsen, er det ifølge Arbejdsmarkedskommissionen essentielt, at den danske befolkning i gennemsnit fremover kommer til at arbejde en lidt større del af livet, altså at arbejdsudbuddet øges. Kommissionen har i sine analyser taget udgangspunkt i nedenstående figur, der afspejler, hvordan et menneskeliv fordeler sig mellem forskellige livssituationer nu og efter indførelsen af de foreslåede arbejdsmarkedsreformer.

Figur 1: De fire livssituationer

Kilde: (Arbejdsmarkedskommissionen, 2009b, s. 4)

Som det ses på figuren, kan mennesker befinde sig i fire livssituationer i forhold til arbejdsmarkedet. Målet med reformerne er, at flere kommer i beskæftigelse, og at hver enkelte er i beskæftigelse i en længere periode i løbet af sit liv. Skal arbejdslivet fylde mere, er det nødvendigt, at en eller flere af de andre tre livssituationer fylder mindre. Det vil sige, at uddannelser skal færdiggøres hurtigere, at perioder udenfor arbejdslivet grundet sygdom, sociale problemer eller arbejdsløshed skal forkortes, samt at tilbagetrækningsalderen skal udskydes.

Som det fremgår i nedenstående gennemgang af de indførte arbejdsmarkedsreformer, er det netop disse muligheder for at forlænge arbejdslivet, der forsøges påvirket gennem arbejdsmarkedsreformerne.

1.2.2 Dagpengereformen 2010

Dagpengereformen var en del af *Aftalen om genopretning af den danske økonomi*, som blev indgået af den daværende regering; Venstre og Det Konservative Folkeparti i samarbejde med Dansk Folkeparti den 25. maj 2010. Formålet med reformen var at mindske antallet af personer på dagpenge og øge antallet af personer i beskæftigelse for derved at mindske de offentlige udgifter (Finansministeriet, 2010). Dagpengereformen består af følgende 2 ændringer i dagpengeloven (Beskæftigelsesministeriet, 2010):

- Halvering af dagpengeperioden fra 4 år til 2 år
- Skærpede krav i forhold til genoptjening af dagpengeretten, således at ledige skal arbejde 52 uger inden for tre år for at genoptjene dagpengeretten

Dagpengereformen blev vedtaget på baggrund af undersøgelser, der viste, at jobsøgningsintensiteten blev øget for den ledige op mod dagpengefristens udløb, hvor den ledige ellers ville overgå til kontanthjælp eller selvforsørgelse og derved en lavere indtægt. Dette var også tilfældet i 1990'erne, hvor dagpengeperioden også blev forkortet og medførte større søgeaktivitet og derved lavere strukturel ledighed. Dagpengereformen skal dermed øge det økonomiske incitament til at arbejde frem for at være på overførselsindkomst. Der er en forventning om, at reformen vil medføre øget arbejdsudbud og dermed øget beskæftigelse på ca. 11.000 personer på det danske arbejdsmarked frem mod 2015 (Finansministeriet, 2010).

1.2.3 Tilbagetrækningsreformen 2011

Den 13.maj 2011 indgik den daværende regeringen, Venstre og Det Konservative Folkeparti, en aftale med Dansk Folkeparti og Radikale Venstre om en tilbagetrækningsreform. Denne aftale skulle dog først behandles yderligere i Folketinget efter folketingsvalget (Beskæftigelsesministeriet, 2011). Aftalen blev gennemført efter folketingsvalget under en ny regering; Socialdemokratiet, Socialistisk Folkeparti og Radikale Venstre, hvor Tilbagetrækningsreformen var en del af det regeringsgrundlag, som blev offentliggjort d. 3. oktober 2011 (Regeringen, 2011, s. 9). Aftalen bestod af tre hovedelementer (Beskæftigelsesministeriet, 2011):

- Efterlønperioden forkortes fra 5år til 3år med højere efterlønssats, og efterlønnen kommer i højere grad til at afhænge af ens pensionsformue
- Fremrykning af velfærdsaftalen (vedtaget i 2006) med fem år, hvor efterløns- og folkepensionsalderen forhøjes

- En seniorførtidspension for nedslidte. Ordningen er målrettet personer, der har haft et langt arbejdsliv og har mindre end 5 år til pensionsalderen

Formålet med reformen var at styrke den danske økonomi ved blandt andet at forbedre de offentlige finanser samt øge arbejdsudbuddet. Det forventes derved, at de offentlige finanser forbedres med 18 mia. kr. i 2020, og at arbejdsudbuddet og derved beskæftigelsen øges med 65.000 personer i 2020 (Finansministeriet, 2011).

1.2.4 Førtidspensions- og fleksjobreformen 2013

30. juni 2012 indgik regeringen sammen med Venstre, Det Konservative Folkeparti og Liberal Alliance en aftale om en reform af førtidspensions- og fleksjobordningen. Reformen trådte i kraft 1. januar 2013. Reformen bestod af følgende grundelementer (Beskæftigelsesministeriet, 2012):

- Sårbare og udsatte unge skal i fremtiden have en helhedsorienteret indsats i ressourceforløb, der tager udgangspunkt i den unges behov og muligheder
- Massiv investering i ressourceforløb, så kommunerne får mulighed for at igangsætte de mest nødvendige og rigtige tiltag
- Ressourceforløb erstatter i fremtiden førtidspension for personer under 40 år. Dog kan der fortsat tilkendes førtidspension til personer under 40 år, hvis det står klart, at vedkommende ikke kan komme til at arbejde igen
- Kommunerne skal oprette rehabiliteringsteam, der skal sikre en forbedret koordinering af indsatsen på tværs af de mange forskellige forvaltninger og sektorer, således at den tværgående indsats kommer til at fungere i praksis
- Fleksjobordningen målrettes, således personer med en meget begrænset arbejdsevne fremover reelt kan få glæde af ordningen
- De største tilskud gives ikke længere til de fleksjobansatte, der har de højeste lønninger, men derimod til de med de laveste lønninger og mindste arbejdsevne

I år 2000 indførte et bredt flertal i folketinget en reform af førtidspension og fleksjob, som siden viste sig ikke at få den forventede effekt. Det var med reformen målet at fastholde flest muligt på arbejdsmarkedet og gerne i udstøttet beskæftigelse. I år 2012 var knap 55.000 flere personer på førtidspension og i fleksjobordningen end forventet, og i år 2010 kostede ordningerne over 9 milliarder mere end forventet. Med Førtidspensions- og fleksjobreformen i 2013 forventes det, at de

offentlige finanser vil blive øget med 1,9 mia. kr. i 2020, og at beskæftigelsen vil stige med 2.300 personer frem mod år 2020 (Beskæftigelsesministeriet, 2012).

1.2.5 Kontanthjælpsreformen 2014

Den 18. april 2013 indgik regeringen en bred politisk aftale med Venstre, Det Konservative Folkeparti, Dansk Folkeparti og Liberal Alliance om kontanthjælpssystemet, som trådte i kraft pr. 1. januar 2014. Kontanthjælpsreformen bestod af blandt andet følgende hovedelementer:

- Uddannelseshjælp til SU-sats i stedet for kontanthjælp til unge under 30 år uden uddannelse
- Alle unge uden uddannelse får et uddannelsespålæg¹
- Krav om intensiv jobsøgning de første 3 måneder
- Krav om at arbejde for kontanthjælpen
- Effektivt sanktionssystem
- Gensidig forsørgerpligt for samlevende par, hvor begge er fyldt 25år

Formålet med denne aftale var at hjælpe kontanthjælpsmodtagere i gang igen, således at de enten kom i arbejde eller under uddannelse grundet øget økonomisk incitament til netop dette (Beskæftigelsesministeriet, 2013). På denne måde forventes, at antallet af kontanthjælpsmodtagere mindskes, mens antallet af studerende og beskæftigede øges. Den samlede beskæftigelse forventes derved samlet set at stige med over 26.000 personer, mens over 24.000 kontanthjælpsmodtagere forventes at komme under uddannelse frem mod år 2020 (Regeringen mv., 2013, s. s.15).

1.2.6 Sygedagpengereformen 2015

Sygedagpengereformen trådte i kraft over to omgange; d. 1. juli 2014 og d. 5. januar 2015 efter en bred politisk aftale mellem regeringen, Venstre, Dansk Folkeparti, Det Konservative Folkeparti og Liberal Alliance d. 18. december 2013 (Beskæftigelsesministeriet, 2014a). Hovedelementerne i sygedagpengereformen er følgende (Beskæftigelsesministeriet, 2014b):

- Økonomisk tryghed via jobafklaringsforløb. De sygemeldte, der efter 5 måneder ikke kan få forlænget sygedagpengene, skal overgå til et jobafklaringsforløb med en ydelse på kontanthjælpsniveau, der ikke påvirkes af ægtefælles eller samlevers indkomst og formue
- Ny forlængelsesmulighed for personer med livstruende sygdom

¹ Med uddannelsespålæg menes, at unge under 30år uden uddannelse skal påbegynde en uddannelse hurtigst muligt. De, der ikke umiddelbart har forudsætningerne for at påbegynde en uddannelse, skal stå til rådighed for en målrettet indsats mod uddannelse (Beskæftigelsesministeriet, 2013).

- Tidligere indsats og opfølgning. Med henblik på at forebygge lange sygdomsforløb får sygemeldte en tidlig indsats og opfølgning. Den nye invitationsmodel skal desuden sikre, at indsatsen tager udgangspunkt i den enkeltes behov for støtte til at vende tilbage til arbejdsmarkedet
- Ny opfølgningsmodel med ”fast-track-løsning”. Det skal være muligt for både virksomheder og borgere at anmode kommunen om at iværksætte en ekstraordinær tidlig indsats ved sygeforløb, der ventes at vare over 8 uger. Dermed kan indsatsen komme i gang tidligere end ellers
- Mulighed for at afvise lægebehandling, som den pågældende ikke ønsker, uden derved at miste sit forsørgelsesgrundlag

Sygedagpengereformen har således til hensigt at sikre økonomisk tryghed for sygemeldte under hele sygdomsforløbet samt en tidligere og mere målrettet opfølgning og indsats med henblik på at forebygge lange sygdomsforløb og dermed forkorte perioden udenfor arbejdsmarkedet grundet sygdom. På baggrund af reformen forventes en beskæftigelseseffekt i 2020 på 700 fuldtidsansatte (Beskæftigelsesministeriet, 2014a).

1.2.7 Opsamling af de fem arbejdsmarkedsreformer

Ud fra ovenstående afsnit om de fem arbejdsmarkedsreformer fremgår det, at formålet med reformerne er at mindske antallet af personer på overførselsindkomster og derved øge arbejdsudbuddet og beskæftigelsen på det danske arbejdsmarked, hvilket vil forbedre de offentlige finanser.

Arbejdsmarkedsreformerne er lavet på baggrund af anbefalinger fra Arbejdsmarkedskommissionen, hvorfor reformerne i høj grad er lig anbefalingerne. Dette ses eksempelvis ved, at både Arbejdsmarkedskommissionen og reformerne søger at mindske omfanget af de livssituationer i *figur 1 De fire livssituationer*, hvor personen ikke er i arbejde, således at arbejdslivet vil fylde en større del af livet fremover, hvorved den enkelte belaster de offentlige finanser mindst muligt.

Dagpengereformen og Kontanthjælpsreformen søger at mindske perioden som ledig. Blandt andet halverer Dagpengereformen dagpengeperioden, mens Kontanthjælpsreformen blandt andet mindsker satsen for unge under 30år og hjælper disse i enten arbejde eller i uddannelse samt sender øvrige kontanthjælpsmodtagere hurtigere i aktivering. Disse tiltag forventes at medføre, at flere kommer i arbejde hurtigere. Tilbagetrækningsreformen mindsker perioden, hvor den enkelte er på pension og efterløn, da det først bliver muligt at komme på efterløn i en senere alder. Desuden søger Sygedagpengereformen samt Førtidspensions- og fleksjobreformen at mindske perioden, hvor den

enkelte er på overførselsindkomster grundet sygdom eller nedsat arbejdsevne, hvilket blandt andet gøres ved at yde en mere aktiv indsats for de, der er klar til at komme tilbage på arbejdsmarkedet igen.

Ud fra afsnittene om arbejdsmarkedsreformerne ses, hvorledes de fem reformer i forskellige grad forventes at påvirke arbejdsudbuddet. Dagpengereformen, Tilbagetrækningsreformen samt Kontanthjælpsreformen forventes at gøre den største forskel i forhold til at øge arbejdsudbuddet på det danske arbejdsmarked med en stigning i arbejdsudbuddet på omkring henholdsvis 11.000, 65.000 og 26.000 personer. Desuden forventes Kontanthjælpsreformen yderligere at medføre, at over 24.000 kontanthjælpsmodtagere kommer under uddannelse, hvilket vil bidrage til arbejdsudbuddet på sigt, da det øgede uddannelsesniveau også bidrager til øget arbejdsudbud. Dette skyldes, at tidligere færdiggørelse af uddannelse medfører, at de unges erhvervsdeltagelse og gennemsnitlige arbejdstid vil øges (Arbejdsmarkedskommissionen, 2009a, s. 30). Derimod forventes Førtidspensions- og fleksjobreformen samt Sygedagpengereformen blot at øge arbejdsudbuddet med henholdsvis 2.300 og 700 personer frem mod 2020.

På baggrund af ovenstående ses, hvorledes anbefalingerne og reformerne er dannet på det samme grundlag, hvorfor disse sidestilles i analysen, hvor det i et makroøkonomisk perspektiv analyseres, hvorvidt arbejdsmarkedsreformernes øgede arbejdsudbud vil medføre øget beskæftigelse.

1.3 Begreberne arbejdsløshed, arbejdsstyrke og beskæftigelse

De tre begreber arbejdsløshed, arbejdsstyrke og beskæftigelse er velkendte og veldiskuterede samfundsøkonomiske begreber blandt fagfolk såvel som ikke-fagfolk. I diskussionerne tages der ofte ikke højde for, at der er forskellige måder at betragte og opgøre begreberne på, og disse anvendes ofte i flæng og uden at blive sat i relation til hinanden. Imidlertid bør begreberne betragtes samlet, da der er en stærk sammenhæng mellem disse.

En overordnet og simpel definition af arbejdsløshed fremgår i *The New Palgrave Dictionary of Economics*, som:

The unemployed are individuals who are without work but who are actively seeking employment. The unemployment rate is the percentage of the labour force – the total number of people either working or seeking work – that is unemployed.

(Topel, 2008)

De arbejdsløse omfatter således de personer i arbejdsstyrken, der ikke er i beskæftigelse, altså dem der er arbejdsløse, men står til rådighed for arbejdsmarkedet. Arbejdsløsheden afhænger derved af

arbejdsstyrkens og beskæftigelsens størrelse. Stiger arbejdsløsheden, er det et resultat af, at arbejdsstyrken øges, hvor beskæftigelsen ikke øges tilsvarende eller at beskæftigelsen mindskes mere end arbejdsstyrken over en periode.

Ovenstående definition af arbejdsløshed fremstår simpel. Udfordringerne består i at fastslå, om en person er i beskæftigelse eller ej, og om en person er aktivt jobsøgende og derved en del af arbejdsstyrken. Desuden er der forskel på, om begreberne beskæftigelse og arbejdsstyrke opgøres i antal personer eller antal timer, den enkelte arbejder eller tilbyder sin arbejdskraft. Problematikken kommer desuden til udtryk ved, at der er flere måder at opgøre og måle de tre begreber på. Da denne rapport har et makroøkonomisk perspektiv, vil der ikke blive fokuseret på disse forskellige opgørelsesmetoder. Begreberne arbejdsstyrke, beskæftigelse og arbejdsløshed gennemgås derimod med henblik på at understrege, hvordan disse begreber betragtes i rapporten med henblik på at besvare, om reformernes øgede beskæftigelse vil medføre en øget beskæftigelse.

1.3.1 Arbejdsstyrke og beskæftigelse

Den Registerbaserede Arbejdsstyrkestatistik (RAS) benyttes ofte til at definere arbejdsstyrken og beskæftigelsen. Ifølge RAS består beskæftigelsen af lønmodtagere, selvstændige samt medarbejdende ægtefæller. Med lønmodtager forstås personer med et betalende job samt personer med et betalende job, som er midlertidigt fraværende grundet eksempelvis barsel eller sygdom, og som er tilknyttet en fast arbejdsplads (Danmark Statistisk, 2014, s. 1-2)..

Som nævnt består arbejdsstyrken, eller arbejdsudbuddet, af summen af arbejdsløse og beskæftigede. Ifølge RAS står følgende udenfor arbejdsstyrken; børn, studerende, pensionister, efterlønnere samt deltagere i arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger, der ikke er bruttoledige (Danmark Statistisk, 2014, s. 2).

Som det fremgår i afsnit 1.1 *Problemformulering* stilles der i denne rapport ikke spørgsmålstejn ved, om de førte arbejdsmarkedsreformer vil medføre et stigende arbejdsudbud. At reformerne vil medføre et stigende arbejdsudbud begrundes nedenfor.

De grupper, der står udenfor arbejdsstyrken i RAS, er også de grupper, arbejdsmarkedsreformerne vedrører. Dette ses i *figur 1: De fire livssituationer*, hvor arbejdslivet indgår som en del af arbejdsstyrken, mens personer i de resterende 3 livssituationer til dels ikke indgår i arbejdsstyrken. Til dels, da de, der er udenfor arbejdslivet grundet ledighed, indgår som en del af arbejdsstyrken, ifølge RAS, samt de der er syge, men tilknyttet en fast arbejdsgiver (Danmark Statistisk, 2014, s. 2).

Ifølge Arbejdsmarkedskommissionen kan arbejdsstyrken øges ved enten at øge arbejdstiden for de, der allerede er i beskæftigelse eller ved at få flere af de, der er udenfor arbejdsstyrken ind i arbejdsstyrken (Arbejdsmarkedskommissionen, 2008). Arbejdsmarkedsreformerne søger at mindske perioderne den enkelte er arbejdsløs, syg, på efterløn og på pension for derved at øge arbejdsudbuddet ved at mindske andelen af tid i livssituationer udenfor arbejdsstyrken, jf. *figur 1*. Derved mindskes andelen af personer udenfor arbejdsstyrken. Desuden søger arbejdsmarkedsreformerne at øge arbejdsstyrken i antallet af arbejdstimer, hvilket eksempelvis kan ses i Førtidspensions- og fleksjobreformen. Tidligere modtog en person med fleksjob en fast løn uanset antallet af arbejdstimer. Dette laves om i den nye reform grundet en erkendelse af, at personer i fleksjob ikke nødvendigvis er i en permanent tilstand med nedsat arbejdsevne. I tilfælde af at arbejdsevnen forbedres, skal der være incitament til at arbejde flere timer, hvorfor lønnen nu i stedet afhænger af arbejdsindsatsen i timer, og løntilskuddet afhænger af størrelsen på lønnen (Arbejdsmarkedskommissionen, 2009b, s. 22). Desuden kan Sygedagpengereformen også siges at øge arbejdsudbuddet i antallet af timer, da en tidligere indsats medfører, at et sygdomsforløb behandles hurtigere, hvorved en midlertidig fraværende person kommer hurtigere i gang igen og derved øger sit arbejdsudbud af arbejdstimer.

På baggrund af ovenstående kan det konkluderes, at arbejdsmarkedsreformerne vil medføre et stigende arbejdsudbud på det danske arbejdsmarked, hvorfor dette ikke undersøges nærmere. I stedet sættes der spørgsmålstegn ved, om et øget arbejdsudbud vil resultere i, at beskæftigelsen vil stige tilsvarende (som i *figur 1*), eller om en del af det øgede arbejdsudbud vil resultere i stigende arbejdsløshed.

1.3.2 Arbejdsløshed

Danmarks Statistik opgør den overordnede arbejdsløshed i Danmark, som den registrerede ledighed og AKU-ledigheden. Den registerbaserede ledighedsstatistik og AKU-ledigheden er opgørelser over den overordnede arbejdsløshed i Danmark og kan anvendes til internationale sammenligninger og til sammenligninger over tid. Arbejdsløsheden kan derudover betragtes ud fra flere niveauer efter formål, eksempelvis ud fra varighed, køn, alder, uddannelseskompetencer, geografi m.m. Desuden forefindes der forskellige former for arbejdsløshed, der afhænger af årsagen til arbejdsløsheden. Der skelnes ofte mellem to overordnede former for arbejdsløshed; konjunkturledighed og strukturledighed. Disse beskrives nedenfor.

Konjunkturledighed

Konjunkturledighed er ledighed, der opstår grundet økonomiske udsving i økonomiens aktivitetsniveau, som medfører et fald i efterspørgslen efter arbejdskraft og derved et fald i beskæftigelsen (Froyen, 2009, s. 426).

Strukturledighed

Strukturledighed skyldes imperfektioner og institutionelle barrierer på arbejdsmarkedet, der hindrer, besværliggør eller forsinker tilpasninger på arbejdsmarkedet (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 20). Grundet disse imperfektioner og institutionelle barrierer vil der altid være en vis arbejdsløshed i en økonomi. Strukturledighed omfatter nedenstående ledighedsformer.

Søgeledighed/Friktionsledighed

Søgeledighed, også kaldet friktionsledighed, er den ledighed, der er forbundet med asymmetrisk information mellem arbejdssøgere og arbejdsgivere. Utilstrækkelig information kan medføre, at der går en periode, før der findes et match mellem de kvalifikationer, den arbejdssøgende udbyder, og de kvalifikationer arbejdsgiveren efterspørger. Søgeledighed forekommer således i forbindelse med indtræden på arbejdsmarkedet og ved jobskifte (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 20).

Kvalifikationsledighed

Kvalifikationsledighed skyldes misforhold mellem de arbejdsløses kvalifikationer og de efterspurgte kvalifikationer på arbejdsmarkedet (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 20).

Sæsonledighed

Grundet vejrskift, manglende råvarer eller efterspørgselsskift over året forekommer der sæsonledighed (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 20). Der kompenseres ofte for sæsonledighed i overordnede statistikker over arbejdsløsheden.

Incitamentsledighed

Incitamentsledighed forekommer, hvis lønninger og/eller satserne til dagpenge, kontanthjælp o. lign. er for høje (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 20). Er lønningerne for høje, mindsker det arbejdsgivernes økonomiske incitament til at ansætte flere medarbejdere, og er

satserne på indkomstoverførsler for høje, mindskes det økonomiske incitament for arbejdstagerne til at arbejde.

Ufrivillig og frivillig arbejdsløshed

I den makroteoretiske diskussion optræder begrebet arbejdsløshed ofte som en diskussion af, om arbejdsløsheden er frivillig eller ufrivillig samt om ufrivillig arbejdsløshed overhovedet forekommer. Ved ufrivillig arbejdsløshed forstås, at arbejdstageren ikke har mulighed for at få et arbejde, selvom denne gerne vil til den givne løn, da virksomhederne ikke efterspørger arbejdskraften. Der vil således være et overudbud af arbejdskraft. Ved frivillig arbejdsløshed forstås, at arbejdstageren selv har valgt at være arbejdsløs, da denne ikke vil tage et arbejde til den pågældende løn og derfor fravælger at arbejde (Taylor, 2008).

2. Metode

Som det fremgår i problemformuleringens første spørgsmål; *Hvilket makroøkonomisk grundlag ligger bag den førte arbejdsmarkedspolitik*, formodes det, at der er en sammenhæng mellem makroøkonomisk teori og den førte arbejdsmarkedspolitik. Derfor vil andet spørgsmål i problemformuleringen; *vil det øgede arbejdsudbud medføre en tilsvarende øget beskæftigelse på det danske arbejdsmarked?*, blive besvaret på baggrund af en makroøkonomisk diskussion med udgangspunkt i to alternative teorier.

Sammenhæng mellem makroøkonomisk teori og den førte arbejdsmarkedspolitik

Indledningsvist fastslås det, at der har været en klar historisk sammenhæng mellem den dominerende makroøkonomiske teori og den førte arbejdsmarkedspolitik i Danmark. Dette gøres for at understrege, at den førte arbejdsmarkedspolitik efter krisen også må antages at bygge på et makroøkonomisk grundlag.

Først gennemgås den historiske udvikling i makroøkonomisk teori, hvor der gives en overordnet beskrivelse af hver teori med udgangspunkt i kontekst, særlige fokusområder samt overordnede pointer og antagelser. Der tages udgangspunkt i bogen *Den økonomiske teoris rødder fra Aristoteles til Lucas* udarbejdet af økonomerne Finn Olesen og Kurt Pedersen, der netop beskriver udviklingen i den makroøkonomiske teori. Den nyeste makroøkonomiske teori, Den Nye Neoklassiske Syntese (NNS), er dog ikke beskrevet i førnævnte bog, hvorfor denne teori beskrives ud fra artiklerne; *Monetary Policy in the New Neoclassical Synthesis: A Primer* skrevet af Marvin Goodfriend i 2004 og *Convergence in Macroeconomics: Elements of the New Synthesis* skrevet af Michael Woodford i 2009.

I beskrivelsen af den makroøkonomiske udvikling fremstår nogle teorier som en historisk videreudbygning af tidligere teorier, hvor andre fremstår som alternative teoriretninger. Med henblik på at danne et solidt udgangspunkt for en makroøkonomisk diskussion af arbejdsmarkedsreformernes effekt på beskæftigelse, er det essentielt at udvælge to teorier, som har forskellige syn på, hvorledes beskæftigelsen bestemmes. Teorierne udvælges på baggrund af deres metodologiske tilgang. Dette gøres på baggrund af økonom Jesper Jespersens bog *Makroøkonomisk metodologi – i et samfundsvidenskabeligt perspektiv* fra 2007, hvor Jespersen netop angiver, at forskellige metodologiske tilgange til det økonomiske system, adskiller de makroøkonomiske teorier i to overordnede retninger; den neoklassisk inspirerede teoriretning og den post-keynesianske teoriretning. Disse teoriretninger gennemgås, hvor der lægges vægt på

teoriretningernes særlige kendetegn og afgørende forskelle fra hinanden. Afslutningsvist illustreres opdelingen mellem teoriretningerne i et makroøkonomisk stamtræ.

Efterfølgende gennemgås den historiske udvikling i dansk arbejdsmarkedspolitik, hvor betydningsfulde arbejdsmarkedspolitiske tiltag, såsom arbejdsmarkedsreformer og større arbejdsmarkedspolitiske aftaler fremhæves. Udviklingen i den danske arbejdsmarkedspolitik beskrives med udgangspunkt i bogen *Dansk arbejdsmarkedspolitik* udarbejdet af Thomas Bredgaard m.fl. i 2011.

Ovenstående historiske gennemgange af den makroøkonomiske udvikling og udviklingen i dansk arbejdsmarkedspolitik sættes i relation til hinanden. Der vil være særligt fokus på omfanget af statslig intervention, om arbejdsmarkedspolitikken havde et overvejende udbuds- eller efterspørgselsperspektiv samt om arbejdsløsheden blev set som værende frivillig eller ufrivillig. Det ses, at den danske arbejdsmarkedspolitik har været stærkt påvirket af, hvilken makroøkonomisk teori der på tidspunktet har været dominerende.

I forlængelse heraf understreges det, at Den Nye Neoklassiske Syntese (NNS) var den dominerende makroøkonomiske teori, da Arbejdsmarkedskommissionen gav deres anbefalinger, hvorfor denne teori, grundet den historiske sammenhæng, forventes at ligge til grund for de fem arbejdsmarkedsreformer.

Den Nye Neoklassiske Syntese og de fem arbejdsmarkedsreformer

Da det antages, at NNS har dannet grundlag for de fem arbejdsmarkedsreformer, gennemgås denne teori yderligere. Der er tale om en relativ ny teori, hvorfor denne ikke endeligt er defineret endnu. I dette projekt tages udgangspunkt i Goodfriends artikel *Monetary Policy in the New Neoclassical Synthesis: A Primer* fra år 2004. Goodfriends artikel er udvalgt, da Goodfriend anses som en vigtig ophavsmand til NNS, og da artiklen giver en ret præcis gennemgang af teorien. Der lægges vægt på, hvorledes husholdningerne vælger deres arbejdsudbud, hvorledes virksomhederne vælger deres arbejds efterspørgsel, samt hvorledes beskæftigelsen bestemmes i NNS.

Efterfølgende betragtes NNS i relation til de fem arbejdsmarkedsreformer, hvor det fastslås, at de essentielle elementer udbudsfokus, langsigtet tidsperspektiv samt bestemmelse af arbejdsudbuddet stemmer overens, hvorfor der kan argumenteres for, at NNS har dannet grundlag for reformerne.

Makroøkonomisk diskussion: medfører det øgede arbejdsudbud tilsvarende øget beskæftigelse?

Andet spørgsmål i problemformuleringen besvares i en makroøkonomisk diskussion med udgangspunkt i NNS og post-keynesiansk teori, som tilhører henholdsvis den neoklassisk inspirerede teoriretning og den post-keynesianske teoriretning. Diskussionen bygger på teoriernes syn på, hvad der er afgørende for bestemmelsen af beskæftigelsen. Den makroøkonomiske diskussion er i høj grad præget af pointer fra tidligere afsnit, herunder beskrivelse af arbejdsmarkedsreformer, makroøkonomisk metodologi og Den Nye Neoklassiske Syntese. Først søges problemformuleringens andet spørgsmål besvaret ud fra NNS, hvorefter den post-keynesianske teori inddrages.

Med henblik på at besvare, hvorvidt reformernes øgede arbejdsudbud vil medføre tilsvarende øget beskæftigelse ifølge NNS, tages der udgangspunkt i teorigennemgangen af NNS, hvor det blev gjort klart, hvad der er afgørende for bestemmelsen af beskæftigelsen på kort og lang sigt. Da bestemmelse af beskæftigelsen blandt andet afhænger af tidshorisonten, søges denne tidshorisont specificeret for derved at klarlægge, hvor lang tid der, i et NNS-perspektiv, vil gå, før arbejdsmarkedsreformerne har opnået en fuldstændig tilpasning af beskæftigelsen på det danske arbejdsmarked. Dette gøres på baggrund af Finansministeriets prognoser udregnet på baggrund af DSGE-modeller.

Efterfølgende gennemgås det post-keynesianske syn på bestemmelse af beskæftigelse. Dette gøres med udgangspunkt i en post-keynesiansk kritik af den neoklassisk inspirerede teoriretning, og derved NNS', grundlæggende antagelse om, at udbud skaber sin egen efterspørgsel, og derved at et øget arbejdsudbud medfører en tilsvarende øget beskæftigelse. Da post-keynesianerne ikke mener, at arbejdsudbuddet bestemmer beskæftigelsen, men i stedet mener, at den effektive efterspørgsel har afgørende betydning for bestemmelse af beskæftigelsen, forklares den effektive efterspørgsel yderligere. Derefter beskrives, hvorledes arbejdsmarkedsreformerne, ifølge post-keynesianerne, kan få negative konsekvenser for arbejdsløsheden på det danske arbejdsmarked, da arbejdsudbuddet ikke har afgørende betydning for bestemmelse af beskæftigelsen. Desuden vises, hvorledes denne risiko for disse negative konsekvenser er empirisk understøttet ved at inddrage Arbejderbevægelsens Erhvervsråds rapport *Den høje arbejdsløshed risikere at bide sig fast* fra 2012.

På baggrund af den makroøkonomiske diskussion konkluderes, hvorvidt arbejdsmarkedsreformernes øgede arbejdsudbud vil medføre en tilsvarende øget beskæftigelse på det danske arbejdsmarked.

3. Makroøkonomisk teori og den danske arbejdsmarkedspolitik

Formålet med dette afsnit er at fastslå, at der gennem tiden har været en klar sammenhæng mellem den dominerende makroøkonomiske teori og den førte arbejdsmarkedspolitik i Danmark. Indledningsvist gives en overordnet gennemgang af den makroøkonomiske teoris udvikling. Der fokuseres på konteksten og særlige hovedpointer i de forskellige teorier. Desuden anskues de makroøkonomiske teorier ud fra en metodologisk opdeling i to overordnede teoriretninger; den neoklassisk inspirerede teoriretning og den post-keynesianske teoriretning, der har forskellige syn på, hvordan økonomien fungerer. Efterfølgende gennemgås udviklingen i den danske arbejdsmarkedspolitik siden efterkrigstiden, hvor de mest betydningsfulde arbejdsmarkedspolitiske indgreb fremhæves i kronologisk rækkefølge. Udviklingen i den makroøkonomiske teori og udviklingen i den danske arbejdsmarkedspolitik betragtes i henhold til hinanden, og det illustreres, at disse udviklinger er tæt forbundne, hvorfor det fastslås, at den dominerende makroøkonomiske teori har betydning for den førte arbejdsmarkedspolitik.

3.1. Makroøkonomisk teori

Dette afsnit indeholder en overordnet beskrivelse af den udvikling, der er sket indenfor makroøkonomisk teori. Der redegøres kort for de enkelte teorier, samt hvorledes disse teorier er opstået på baggrund af ændringer i samfundsøkonomien, såsom ændringer i arbejdsløsheden og konjunkturudsving, der har ført til videreudvikling samt kritik af tidligere makroøkonomiske teorier. Efterfølgende beskrives de to overordnede teoriretninger indenfor makroøkonomisk teori samt den betydning, som forskellige metodologiske udgangspunkter har for forståelsen af de enkelte makroøkonomiske teorier.

3.1.1 Udviklingen i den makroøkonomiske teori

Makroøkonomisk teori er løbende blevet udviklet i takt med samfundets udvikling, hvor de problemstillinger, der har været aktuelle, har givet økonomerne inspiration til at finde forklaringer og løsninger på disse. Den makroøkonomiske teoris oprindelse spores ofte tilbage til John Maynard Keynes' kritik af den neoklassiske teori i 1930'erne. Da neoklassisk teori opstod som en marginalistisk revolution til den klassiske teori, hvorfra den har sine rødder, redegøres først for den klassiske periode, efterfulgt af den videre udvikling i makroøkonomisk teori.

Klassik teori

På baggrund af den industrielle revolution, der startede op i England i slutningen af det 18.århundrede, søgte økonomer at forklare, hvordan denne industrialisering påvirkede det samfund, som de levede i. Landbruget mistede gradvist sin betydning, mens industrien voksede i hastige skridt, hvilket medførte et mere kapitalistisk samfund. I klassisk teori var kapitalisme, værdi og økonomisk vækst de vigtigste temaer, blandt andet da kapitalisme og vækst fik større og større betydning i økonomien. Bestemmelse af værdi blev diskuteret en del, da der var stor uenighed om præcis hvilke faktorer, der spillede ind i værdifastsættelse af en vare, samt da værdifastsættelse var essentielt i forhold til at bestemme graden af velstand i et samfund (Olesen & Pedersen, 2002, s. 54, 56, 82).

Flere teoretikere fik betydning for udviklingen i klassisk teori. En af disse var Adam Smith (1723-1790) fra Skotland, der i 1776 udgav bogen *Wealth of Nations*. Netop denne bog fik en vigtig rolle i økonomisk teori, da Smith sammenkoblede analyser fra tidligere økonomiske bidrag. Økonomisk teori fik således ny betydning, da Smith skabte en ny måde at forstå økonomi på. Smith søgte blandt andet at forklare fordelene ved industrialiseringen, såsom hvorledes industrialiseringen ville føre til øget produktion og økonomisk vækst. Desuden havde Smith en klar holdning om, at markedet var selvregulerende. Markedsmekanismen, *den usynlige hånd*, skabte automatisk ligevægt mellem udbud og efterspørgsel på lang sigt, hvorved der var markedsclearing. Staten skulle derfor ikke blande sig i denne mekanisme. Smith er desuden også kendt for sit bidrag om *absolutte handelsfordele* (Olesen & Pedersen, 2002, s. 55, 58-59, 87).

Engelske David Ricardo (1772-1823) fik også betydning for udviklingen i klassisk teori, og ses af mange som den første rigtige økonom, blandt andet grundet hans deduktive² metode, samt da argumenterne i hans teori var mere detaljerede end tidligere bidrag. Han var på mange punkter enig med Smith, blandt andet med hensyn til *den usynlige hånd*, og han byggede videre på det grundlag, som Smith havde skabt. Ifølge Ricardo, var der fuldkommen konkurrence på markedet, hvor rationelle økonomiske agenter søgte, at få størst mulig profit. Ricardo er desuden også kendt for sit bidrag om *komparative fordele* (Olesen & Pedersen, 2002, s. 75, 85, 87).

I den klassiske periode skabte Jean-Baptiste Say sin velkendte teori, *Says lov*. Loven blev formuleret af James Mill, da han oversatte Says franske værk fra 1803; *Traité d'économie politique*

² Deduktiv metode: når en teori går fra teoretiske udsagn til observationsudsagn. Det vil sige, at en generel teori kan anvendes på enkelte tilfælde. Er præmisserne i teorien sand, så er konklusionen nødvendigvis også sand (Fuglsang & Bitsch Olsen, 2009, s. 43).

(A Treatise on Political Economy) til engelsk. Mill formulerede da Says lov som følgende; *udbud skaber sin egen efterspørgsel*. Det var derved ikke efterspørgslen, der begrænsede udbuddet, men i stedet de ressourcer der var til rådighed (Gyldendal, 2015a).

Thomas Malthus (1766-1834) gav sit bidrag til klassisk teori i form af hans teori om befolkningslære. Befolkningslæren kunne hjælpe til at forklare udviklingen i reallønnen, samt forklare hvorfor befolkningen voksede hurtigere end fødevaremængden, hvilket kunne medføre fattigdom. Modsat Ricardo og Smith, mente Malthus ikke, at ligevægt automatisk ville opstå. Økonomien kunne godt komme i en situation, hvor der var overudbud af varer og arbejdsløshed, grundet overskud af arbejdskraft. Han mente derved ikke, at udbud skabte sin egen efterspørgsel. Desuden benyttede Malthus en induktiv³ metode i modsætning til Ricardo (Olesen & Pedersen, 2002, s. 107, 111, 113).

Neoklassisk teori

I slutningen af 1800-tallet udspillede industrialiseringen sig for alvor, hvilket betød, at nye problemstillinger opstod og derved også ny økonomisk teori. Fra 1870'erne og frem fandt den marginalistiske revolution sted, hvor den neoklassiske økonomi vandt sit indtog (Olesen & Pedersen, 2002, s. 133).

Den neoklassiske teori tog udgangspunkt i klassiske antagelser, såsom *den usynlige hånd* fra Smith samt ideen om rationel adfærd og fuldkommen konkurrence fra Ricardo. En stor forskel mellem den klassiske og neoklassiske teori var, at de neoklassiske økonomer fokuserede på mikroøkonomiske frem for makroøkonomiske problemstillinger, således at der blev set på individuel adfærd. Allokering af ressourcer var et vigtigt tema i neoklassisk teori. Forklaringen på, hvordan ressourcer kunne anvendes optimalt i en produktion, byggede på antagelser, såsom rationel adfærd i form af profit- og nyttemaksimering samt perfekt fungerende markeder. Grundet øget levestandard blev det desuden interessant at beskæftige sig med efterspørgsel, og ikke blot udbud, hvorfor neoklassikerne beskæftigede sig med forbrugerens adfærd i form af førnævnte nyttemaksimering (Olesen & Pedersen, 2002, s. 133, 165).

³ Induktiv metode: når en teori går fra observationssætninger til teoretiske udsagn. Det vil sige, at enkelte observationer generaliseres til generelle sammenhænge. Der er dog en sandsynlighed for, at denne generalisering ikke er sand, hvorfor oplevelser fra tidligere observationer ikke nødvendigvis er gældende i fremtiden (Fuglsang & Bitsch Olsen, 2009, s. 43, 57-58).

Flere neoklassiske økonomer blev anerkendt for deres arbejde, således kan eksempelvis nævnes den britiske økonom Alfred Marshall (1842-1924), den engelske økonom William Stanley Jevons (1835-1882), den amerikanske økonom Irving Fisher (1867-1947) samt den franske økonom Léon Walras (1834-1910). Ifølge Alfred Marshall skulle en sammenhæng mellem udbud og efterspørgsel skabes ved at sammenkoble den klassiske arbejdst teori med den neoklassiske grænsenytteteori. Ved at inkludere både udbud og efterspørgsel efter varer kunne ligevægt på et marked findes. Desuden fandt Marshall også tidsperspektivet interessant, i og med at tid, ifølge ham, havde en central rolle for udbud. Marshall skelnede derved mellem kort og lang sigt. Léon Walras stod blandt andet bag Walras' lov. Ifølge denne lov ville der være ligevægt på det N'te markeds, hvis der på N-1 markeder var ligevægt. En af de første økonomer, der beskæftigede sig med nytteteori, var William Jevons, som med sit bidrag fik betydning for den senere udvikling af netop nytteteori (Olesen & Pedersen, 2002, s. 138, 140, 155). Derudover bidrog Irving Fisher til den neoklassiske teori. Fisher formulerede kvantitetsteorien, som viste, hvorledes sammenhængen var mellem pengemængdens størrelse og prisniveauet. Ifølge kvantitetsteorien ville en stigning i pengemængden føre til en stigning i prisniveauet, mens produktionen og beskæftigelsen forblev uændret (Froyen, 2009, s. 51-53).

John Maynard Keynes

I 1936 udgav den engelske økonom John Maynard Keynes (1883-1946) bogen *The General Theory of Employment, Interest and Money* (GT). Denne bog var et modsvar til den neoklassiske teori, som ikke kunne forklare den daværende situation i forbindelse med den store depression i 1930'erne, hvor der var høj og vedvarende arbejdsløshed (Olesen & Pedersen, 2002, s. 198, 201). Modsat neoklassikerne mente Keynes, at der kunne opstå ufrivillig arbejdsløshed. Denne situation forklarede Keynes ved, at det økonomiske output og beskæftigelsen var styret af den effektive efterspørgsel. Keynes mente ikke, at udbud nødvendigvis skabte sin egen efterspørgsel, men nærmere at efterspørgslen skabte sit eget udbud, hvilket således var et opgør med Says lov (Olesen & Pedersen, 2002, s. 216). Ved vedvarende, ufrivillig arbejdsløshed burde efterspørgslen derfor, ifølge Keynes, øges via ekspansiv finanspolitik for derved at mindske arbejdsløsheden. Den øgede efterspørgsel ville øge virksomhedernes produktion og derfor medføre en højere beskæftigelse. Dog ville dette ikke nødvendigvis medføre *fuld* beskæftigelse, da øget indkomst ikke nødvendigvis medførte øget forbrug. Dette skyldtes, at al indkomst ikke nødvendigvis blev forbrugt, ifølge Keynes, grundet de tre motiver til at holde penge; transaktionsmotivet, spekulationsmotivet og

forsigtighedsmotivet. Penge var derved ikke neutrale. Hvorledes agenten valgte at holde sine penge, afhang af agentens forventninger til fremtiden. Derved mente Keynes ikke, at markedsmekanismen altid justerede økonomien i tilstrækkelig grad til, at en ligevægt med fuld beskæftigelse ville opnås. Keynes var dermed enig med klassikeren Malthus i, at Says lov ikke nødvendigvis var gældende samt at *den usynlige hånd* ikke var tilstrækkelig til at sikre ligevægt i økonomien (Olesen & Pedersen, 2002, s. 204, 210-211, 213).

Keynesiansk teori

Efter udgivelsen af Keynes' bog *The General Theory of Employment, Interest and Money* videreudviklede de såkaldte keynesianere Keynes' teori, hvilket blandt andet resulterede i output-modellerne, 45°-diagrammet og ISLM-modellen, som søgte at bestemme det aggregerede output (Olesen & Pedersen, 2002, s. 217). Af keynesianske økonomer kan blandt andet nævnes den engelske økonom John Hicks (1904-1989), den amerikanske økonom Paul Anthony Samuelson (1915-2009) samt den New Zealandske økonom A.W. Phillips (1914-1975).

Keynesiansk teori betegnes ofte som *Den Neoklassiske Syntese*. Begrebet kom fra Paul Samuelsens lærebog *Economics* i 1955, hvor neoklassisk teori (i form af mikroøkonomi) blev forenet med Keynes' teori (i form af makroøkonomi). Derved så keynesianere på økonomien som en helhed, men inddrog elementer fra mikroøkonomisk teori. Blandt andet antog keynesianere, ligesom neoklassikerne, at agenterne havde rationel adfærd, samt at virksomhederne fungerede på et fuldkomment konkurrencemarked, hvor de var pristagere og satte deres priser efter udbud og efterspørgsel. Derudover antog keynesianere, ligesom Keynes, at der var markedsimperfektioner, såsom rigide lønninger i økonomien, at økonomien ikke var selvregulerende på kort sigt, og at efterspørgslen havde central betydning for bestemmelse af beskæftigelse og output. Høj og ufrivillig arbejdsløshed skyldtes, ifølge keynesianere, for lav efterspørgsel. I tilfælde af høj og ufrivillig arbejdsløshed eller lavkonjunktur ville en aktiv økonomisk politik være nødvendig for at øge efterspørgslen og derved rette op på økonomien. Keynesianerne afviste ikke, at fuld beskæftigelse på sigt ville kunne ske, men lang sigt var ikke vigtig for keynesianere (Froyen, 2009, s. 189).

I 1958 beskrev Phillips for første gang Phillipskurven, som viste, hvorledes der var et trade-off mellem inflation og arbejdsløshed (Froyen, 2009, s. 213). Hicks skabte ISLM-modellen, som på baggrund af de keynesianske antagelser viste sammenhængen mellem renten og output på *både* pengemarkedet og varemarkedet (Olesen & Pedersen, 2002, s. 220). Netop ISLM-modellen fik stor

betydning for keynesiansk teori, i og med modellen var en forenkling af Keynes' teori, hvorfor den kunne bidrage til at fremme forståelsen for modellen og mekanismerne i økonomien. ISLM-modellen indeholdte dog ikke forventninger, hvilket var et vigtigt element for Keynes. Det kan derfor diskuteres, om keynesiansk teori var helt i Keynes' ånd, hvorfor der ofte skelnes mellem Keynes' teori og keynesiansk teori (Jespersen, 2011, s. 36-37).

Monetaristisk teori

Monetarismen opstod, som en kritik af keynesiansk teori og ISLM-modellen. Den monetaristiske teori udviklede sig i løbet af 1960'erne og skabte derved et øget pres på den keynesianske teori, der havde været dominerende i en årrække. Monetarismen overtog for alvor i 1970'erne, da den keynesianske teori havde svært ved at forklare stagflationen og den høje arbejdsløshed, der var opstået på grund af blandt andet oliekrisen i 1973 (Olesen & Pedersen, 2002, s. 202,229).

Monetarismen var en videreudvikling af den klassiske og neoklassiske teori, hvilket blandt andet kan ses ved, at den amerikanske økonom og monetarismens fader, Milton Friedman (1912-2006) tog kvantitetsteorien op til genovervejelse samt mente, at markedsmekanismen var gældende, hvorfor økonomien ville bevæge sig mod ligevægt. Ifølge Friedman skulle der øget fokus på prisstabilitet for derved at skabe stabilitet i den økonomiske udvikling. Desuden kom den oprindelige Phillipskurve under kritik. I stedet benyttede monetaristerne den forventningsudvidede Phillipskurve, hvor kurven på lang sigt var lodret. Derved kunne monetaristerne illustrere, at den naturlige arbejdsløshed var fast på lang sigt, at markedsmekanismen justerede arbejdsløsheden på kort sigt, samt at der derfor ikke var et trade-off mellem inflation og arbejdsløshed. Monetaristerne mente ikke, modsat keynesianerne, at øget efterspørgsel ville være behjælpelig til at sænke arbejdsløsheden, men blot skabe ustabilitet grundet øget inflation. Keynes' begreb *ufrivillig arbejdsløshed* var ikke længere interessant, da agenterne selv kunne vælge mellem at udbyde deres arbejdskraft eller have fritid på baggrund af reallønnen, som blev justeret af markedsmekanismen for at skabe ligevægt (Olesen & Pedersen, 2002, s. 230-231, 236, 241). Monetaristerne var derved inspireret af den neoklassiske nytteteori.

Nyklassisk teori

I 1970'erne opstod nyklassisk teori som en videreudvikling af monetarismen og derved også neoklassisk teori. Nyklassikerne antog eksempelvis, at der var fuldkommen konkurrence, at markedsmekanismen var gældende (Olesen & Pedersen, 2002, s. 248), og at makroøkonomisk teori

burde have et mikroøkonomisk fundament (Groth, 1991). Nyklassikerne mente desuden, ligesom monetaristerne, at den forventningsudvidede Phillipskurve på lang sigt var lodret grundet markedsmekanismen, dog så nyklassikerne anderledes på forventninger jf. nedenfor (Olesen & Pedersen, 2002, s. 252).

Ligesom monetarismen var nyklassisk teori en kritik af keynesianismen, som havde problemer med at forklare den opståede stagflation i 1970'erne. Blandt andet kritiserede den amerikanske økonom, Robert E. Lucas Jr. (1937-) de makroøkonomiske modeller, som blev anvendt af keynesianere samt brugen af økonomisk politik. Lucas' kritik blev efterfølgende kendt som Lucas-kritikken. Ifølge Lucas-kritikken afhang den økonomiske udvikling af agenteres rationelle forventninger, da rationelle forventninger medførte, at agenterne ikke lavede systematiske fejl. Dette skyldtes, at agenterne dannede deres forventninger på baggrund af al den relevante information, der var tilgængelig om den variabel, de ville forudsige noget om. Den tilgængelige information benyttedes intelligently af agenter, hvilket vil sige, at de forstod, hvorledes de observerede variablerne i økonomien ville påvirke netop den variabel, som de forsøgte at forudsige. Af denne grund ville økonomisk politik ikke have effekt, da indførsel af en økonomisk politik blot ville ændre agenternes forventninger, hvorfor agenternes adfærd ville ændres (Gyldendal, 2015b). Netop begrebet *rationelle forventninger* har ikke kun haft betydning for udviklingen af nyklassisk teori, men for al teori der siden hen blev udviklet i 1980'erne og frem til i dag (Olesen & Pedersen, 2002, s. 249).

Nyklassikerne antog desuden, at ufuldkommen information var til stede grundet stokastisk usikkerhed, samt at der kun var ét naturligt arbejdsløshedsniveau, hvor den forventede og faktiske inflation var lig hinanden (Olesen & Pedersen, 2002, s. 251) (Groth, 1991).

Real Business Cycle

Teorien, Real Business Cycle (RBC), opstod i starten af 1980'erne som en videreudvikling af den nyklassiske teori og kan ses som 2. generation af nyklassisk teori. RBC antog, at der i økonomien var markedsclearing, fuldkommen konkurrence, rationelle forventninger og perfekt information. RBC tog udgangspunkt i et mikroøkonomisk fundament, hvor husholdningerne nyttemaksimerede i forhold til arbejde og fritid. Al arbejdsløshed var frivillig, da agenterne ville reagere ud fra et optimerende synspunkt, og markedsmekanismen antages at føre til ligevægt.

Derudover blev det antaget, at penges rolle kun var at bestemme prisniveauet, jf. neoklassikernes kvantitetsteori, hvor en ændring i pengemængden ville føre til en tilsvarende ændring i prisniveauet

uden at påvirke output og beskæftigelsen. Ifølge RBC skulle pengepolitik benyttes til at holde inflationen lav og stabil (Froyen, 2009, s. 251).

Den store forskel på RBC og den nyklassiske teori var, at der ifølge RBC kunne opstå udsving i output og beskæftigelsen på kort sigt. Denne uligevægt i økonomien kunne derved opstå på baggrund af chok i reale variable på udbudssiden, såsom teknologiske choks, som påvirkede output i positiv eller negativ retning, hvilket påvirkede beskæftigelsen på kort sigt (Stadler, 1994, s. 1751-1753) (Froyen, 2009, s. 246-248).

Ny-keynesiansk teori

Ny-keynesianismen opstod i løbet af 1980'erne som et modsvar til den nyklassiske teori. Denne teoriretning tog udgangspunkt i keynesiansk teori, men mente, at et mikrofundament frem for et makrofundament var vigtigt. Ny-keynesianerne anerkendte Lucas-kritikken og inkorporerede rationelle forventninger i deres teori. Ligesom keynesianere antog ny-keynesianere, at der var markedsimperfektioner, pristræghed samt ufuldkommen konkurrence, dog inddrog de udbudssiden, da choks både kunne opstå fra udbudssiden og efterspørgselssiden. Ny-keynesianerne viste, at en situation med uligevægt og underbeskæftigelse var mulig, grundet rigide priser og lønninger, hvorfor der kunne opstå ufrivillig arbejdsløshed på kort sigt på trods af rationelle forventninger. Da politikerne skulle kunne tage hensyn til økonomiens strukturer, imperfektioner samt omfanget af choks, var det svært at føre økonomisk politik, hvorfor denne politik skulle være regelbaseret (Olesen & Pedersen, 2002, s. 253-255).

Post-keyneiansk teori

Den post-keynesianske teoriretning forsøger at forsætte, hvor Keynes slap i 1936 og bygger videre indenfor rammerne af Keynes' økonomiske teori. Post-keynesianere ser keynesianismen som en fejlfortolkning af Keynes. Dette skyldes blandt andet, at forventninger og usikkerhed ikke spillede en rolle i den keynesianske teori på trods af, at dette, ifølge post-keynesianerne, er et essentielt element i Keynes' teori. Ifølge Keynes og post-keynesianerne er økonomien foranderlig, hvorfor forventninger til fremtiden er baseret på stor usikkerhed, hvilket også er grunden til, at post-keynesianere afviser teori med et langsigtet perspektiv, da det er umuligt at forudsige. De anvender derimod kortsigtede path-dependent kausalanalyser til at forstå og analysere det økonomiske system (Jespersen, 2007, s. 15). Desuden afviser post-keynesianere, ligesom Keynes, at markedsmekanismen fungerer tilstrækkeligt til automatisk at kunne skabe ligevægt i økonomien,

hvorfor underbeskæftigelse og ufrivillig arbejdsløshed er muligt. Post-keynesianerne afviser desuden også ISLM-modellen, da de ikke mener, at denne er retvisende for Keynes' teori, da den blandt andet ikke tager højde for agenternes forventninger (Jespersen, 2011, s. 36-37).

Der er ikke en entydig definition af post-keynesianisme, men i denne rapport antages, at post-keynesianere er de, der tager udgangspunkt i samme metodologiske grundlag som Keynes (Olesen, 2007). Denne form for post-keynesianisme opstod omkring slutningen af det 20.århundrede og starten af det 21.århundrede, hvor de ønskede et større fokus på Keynes' makroøkonomiske metode samt syn på økonomien som usikker og foranderlig. Dette grundlag uddybes yderligere i afsnit 3.1.2 *Makroøkonomisk metodologi*.

Den Nye Neoklassiske Syntese

Den seneste videreudvikling inden for makroøkonomisk teori er Den Nye Neoklassiske Syntese, som opstod som en fusion mellem teoriretningerne; nyklassisk teori og ny-keynesiansk teori, på baggrund af mange års diskussioner mellem disse. Den Nye Neoklassiske Syntese består derved af elementer fra begge teoriretninger. Syntesen er oprindelig udarbejdet af de amerikanske økonomer Marvin Goodfriend og Robert G. King (1951-) og beskrives første gang i deres artikel *The New Neoclassical Synthesis and the Role of Monetary Policy* fra 1997 (Woodford, 2009, s. 268).

Den Nye Neoklassiske Syntese har et mikroøkonomisk fundament og antager, at agenterne har rationelle forventninger, ligesom i nyklassisk og ny-keynesiansk teori. NNS bygger på 2.generation af nyklassisk teori, RBC, hvor blandt andet økonomien er ligevægtsskabende, og agenterne er nytte- og profitmaksimerende. Samtidig tager NNS udgangspunkt i de ny-keynesianske antagelser om monopolistisk konkurrence samt pristræghed (Goodfriend, 2008, s. 248).

Den amerikanske ny-keynesianer Michael Woodford (1955-) gennemgår i sin artikel *Convergence in Macroeconomics: Elements of the New Synthesis* fra 2009 følgende elementer, som nogle af de vigtigste elementer i Den Nye Neoklassiske Syntese; intertemporal generel ligevægtsgrundlag, vigtigheden af empiri, udsving på baggrund af choks, rationelle forventninger samt inflationsstabilitet via systematisk pengepolitik.

Ved intertemporal generel ligevægtsgrundlag forstås, at der ses på alle markeder på én gang, og ikke ét marked isoleret. Mikroøkonomiske og makroøkonomiske analyser ses ikke længere som at have fundamentalt forskellige principper, hvorfor disse ikke længere isoleres. Det burde derved være muligt både at se på individuel adfærd og aggregerede makroøkonomiske modeller. I syntesen

er det derved muligt både at se på fluktuationer på kort sigt og på lang sigt indenfor den samme ramme. Den Nye Neoklassiske Syntese anvender dynamiske stokastiske generelle ligevægtsmodeller (DSGE-modeller) med henblik på at forklare økonomisk vækst, business cycles og effekterne af den førte politik (Woodford, 2009, s. 269). Disse modeller bygger på antagelserne i NNS; generel ligevægt, mikroøkonomisk fundament, intertemporal adfærd, rationelle forventninger samt at der kan forekomme stød i økonomien (Olesen & Byrialsen, 2014). Brugen af økonometriske validerende strukturelle modeller er vigtige som basis for kvantitativ policy analyser, hvorfor empirisk data er essentiel for at kunne sige noget om den fremtidige økonomi (Woodford, 2009, s. 270).

Økonomien antages at være ligevægtsskabende, men der kan forekomme chok, som kan resultere i udsving i økonomien. Dette kan være chok af forskellige karakter, hvoraf teknologiske chok er de vigtigste. Der kan desuden være tale om chok, såsom eksempelvis forstyrrelser i præferencer med hensyn til arbejde og fritid eller grundet økonomisk politik (Woodford, 2009, s. 272).

NNS tog Lucas-kritikken til sig og antager derfor, at agenterne har rationelle forventninger. Da agenterne har rationelle forventninger, bør økonomisk politik føres på baggrund af en systematisk politik. Dette gælder også pengepolitik, som, ifølge NNS, er effektivt og et godt redskab til at holde inflationen stabil. Pengepolitikken kan eksempelvis føres ved brug af den systematiske politik Taylor-reglen (Woodford, 2009, s. 272-273).

3.1.2 Makroøkonomisk metodologi

Som det fremgår af ovenstående gennemgang af den makroøkonomiske teoris udvikling, er der blandt de makroøkonomiske teorier ikke en entydig holdning til, hvordan økonomien fungerer. Teorierne tager udgangspunkt i forskellige antagelser og har blandt andet forskellige bud på effekterne af økonomisk politik, om arbejdsløshed udelukkende er frivillig, og om økonomien af sig selv bevæger sig mod en ligevægt. Det fremgår endvidere, at nogle af de makroøkonomiske teorier ligger tidsmæssigt i forlængelse af hinanden, hvor andre snarere fremstår som alternativer hertil. Med henblik på at få et forbedret overblik over den makroøkonomiske teori og dens udvikling, kan det være hensigtsmæssigt at lade teoriernes forskellige metodologier danne grundlag for en overordnet opdeling af de forskellige teorier. Dette gøres netop af Jesper Jespersen i bogen *Makroøkonomisk metodologi – i et samfundsvidenskabeligt perspektiv* (Jespersen, 2007, s. 267). Ifølge Jespersen er der inden for makroøkonomisk teori, metodisk set, to adskilte skoler, der har præget den makroøkonomiske udvikling gennem tiden; en neoklassisk inspireret teoriretning og en

post-keynesiansk teoriretning (Jespersen, 2007, s. 15). Nedenfor ansues disse to teoriretninger og deres syn på det økonomiske system.

Den neoklassisk inspirerede teoriretning

Økonomer fra den neoklassisk inspirerede teoriretning benævnes ofte mainstreamøkonomer, udbudsøkonomer eller ligevægtsøkonomer. Mainstreamøkonomer, da den neoklassisk inspirerede teoriretning har været den klart mest dominerende teoriretning gennem tiden. Udbudsøkonomer, da de tager udgangspunkt i Says lov, der siger, at udbud skaber sin egen efterspørgsel, hvorfor det er udbudsfaktorerne, der er afgørende for bestemmelsen af output. Ligevægtsøkonomer, da disse økonomer anvender generelle ligevægtsmodeller, som analytisk metode til at analysere et idealistisk markedssystem, hvor indbyggede mekanismer i økonomien sørger for, at økonomien automatisk søger mod ligevægt, kendetegnet ved fuld kapacitetsudnyttelse (Jespersen, 2007, s. 15).

Adam Smiths syn på økonomien, som et ligevægtsskabende system, grundet den såkaldte *usynlige hånd*, har således haft afgørende betydning for denne teoriretning. Den neoklassisk inspirerede teoriretning tager dog, i modsætning til Smith, udgangspunkt i det mikroøkonomiske fundament, frem for makroøkonomiske problemstillinger, hvorfor der ses på de enkelte markeder og individuel adfærd. Der tages således udgangspunkt i ét marked eller én *repræsentativ agent*, hvis handlinger repræsenterer en hel kategori af individer. Eksempelvis betragtes alle virksomheder, arbejdstagere eller forbrugere under ét. På baggrund af den repræsentative agents adfærd aggregeres der fra mikro- til makroniveau (Jespersen, 2007, s. 35).

Med henblik på at analysere det generelle ligevægtssystem anvender ligevægtsøkonomer, med inspiration fra David Ricardo, en deduktiv metode, hvor de tager udgangspunkt i nogle få, men stærke aksiomer. Nogle væsentlige aksiomer, der bør nævnes, er markedsclearing, individuel rationel adfærd/forventningsdannelse og en stabil langsigtet ligevægt (Jespersen, 2007, s. 118). Disse aksiomer er centrale for at forklare den, på sigt, optimale ressourceudnyttelse i økonomien ved generel ligevægt. Nedenfor forklares de nævnte aksiomer, og hvilken rolle de har for den neoklassisk inspirerede teoriretning.

Markedsclearing

På et velfungerende marked, kendetegnet ved fleksible priser og lønninger, vil en prismekanisme sørge for, at der skabes ligevægt på markedet, hvor udbuddet er lig efterspørgslen, hvilket betegnes markedsclearing. Ved markedsclearing er der optimal ressourceudnyttelse i økonomien (Jespersen,

2007, s. 24). Eksempelvis vil der ved markedsclearing på arbejdsmarkedet være fuld beskæftigelse, hvorfor alle, der tilbyder deres arbejdskraft til den givne løn, vil være i beskæftigelse. Denne markedsclearing svarer således til optimal ressourceudnyttelse på arbejdsmarkedet, hvorved der ikke eksisterer ufrivillig arbejdsløshed.

Når der er markedsclearing på et enkelt marked, kaldes det en partiel ligevægt. Med udgangspunkt i Leon Walras' bidrag til den makroøkonomiske teori, antages, at overudbud eller overefterspørgsel på et marked modsvarer af tilsvarende overefterspørgsel eller overudbud på et andet marked. Indbyggede mekanismer i økonomien vil i et sådan tilfælde sørge for, at de relative priser justeres, så der igen er ligevægt på de enkelte markeder. I det tilfælde, hvor der er partiel ligevægt på alle markeder, er der generel ligevægt i hele økonomien (Jespersen, 2007, s. 25).

Et velfungerende marked med en velfungerende prismekanisme er således en vigtig forudsætning for, at der skabes markedsclearing i økonomien. Der er indenfor den neoklassisk inspirerede teoriretning ikke en entydig holdning til, hvor velfungerende markedsmekanismen er. Nogle teorier indenfor den neoklassisk inspirerede teoriretning tager udgangspunkt i, at markederne er perfekt fungerende, og at prismekanismen fungerer optimalt og sørger for, at udbud og efterspørgsel bliver lig hinanden ved den gældende pris, altså at der vil opstå markedsclearing og fuld udnyttelse af samfundets knappe ressourcer (Jespersen, 2007, s. 25). Denne overbevisning er gældende indenfor blandt andet neoklassisk teori, nyklassisk teori og Real Business Cycle. I andre teorier indenfor den neoklassisk inspirerede teoriretning tages der udgangspunkt i, at markedsimperfektioner kan medføre pris- og/eller lønstivheder, hvorfor der kan forekomme afvigelser fra ligevægt på kort sigt. Teorierne, der inddrager sådanne markedsimperfektioner, er keynesiansk teori og ny-keynesiansk teori⁴.

Individuel rationel adfærd/forventningsdannelse

Endnu et væsentligt aksiom indenfor den neoklassisk inspirerede teoriretning er, at de økonomiske agenter følger en rationel adfærd. Synet på individet som rationel kan spores tilbage til den klassiske teori. De økonomiske agents adfærd bestemmes, som skrevet ovenfor, ud fra én repræsentativ agent. Denne repræsentative agent kaldes også *the rational economic man*, som kan

⁴ Keynesianere og ny-keynesianere tager ikke, som de andre teorier i denne teoriretning, udgangspunkt i den generelle ligevægtsmodel, som ellers fremstilles som det centrale kendetegn ved denne teoriretning. Alligevel indgår disse to teorier, ifølge Jesper Jespersen, under den neoklassisk inspirerede teoriretning, da de tager udgangspunkt i principperne i den generelle ligevægtsmodel, hvor eksempelvis mikroøkonomi er inddraget, og hvor antagelsen om rationel adfærd er gældende.

ses som værende gennemsnittet for alle individer, hvorfra rationel adfærd kan beskrives. Ved rationel adfærd forstås, at aktørerne vælger de handlinger, der stiller dem bedst muligt med fuld information om den generelle ligevægt (Jespersen, 2007, s. 35, 53).

Dog er der sket ændringer i synet på rationel adfærd i takt med udviklingen i den neoklassisk inspirerede teoriretning. I forbindelsen med nyklassisk teoris opståen har økonomer erkendt, at individet ikke har fuldt kendskab til den generelle ligevægt. Agenterne antages således ikke at have en rationel adfærd, i neoklassisk forstand, men at have rationelle forventninger, hvorved de lærer af deres fejl og dermed bliver bedre til at træffe optimerende valg. Forventningsdannelsen sker derfor ikke kun på baggrund af fortiden, hvor der ofte vil være begået fejl, men sker i stedet fremadrettet. De repræsentative økonomiske agenter antages at være nyttemaksimerende (forbrugeren) og profitmaksimerende (virksomheden) på baggrund af deres rationelle forventninger. På trods af ufuldkommen information og en fremtid, der ikke er fuldt forudsigelig, vil generel ligevægt opstå, da de økonomiske agents rationelle forventninger medfører, at agenterne ikke begår systematiske fejlslutninger, hvorfor de rationelle forventninger antages at være sande i gennemsnit over tid (Jespersen, 2007, s. 225-226).

En stabil langsigtet ligevægt

Som skrevet ovenfor kaldes de neoklassisk inspirerede økonomer også for ligevægtsøkonomer, da de tager udgangspunkt i, at økonomien automatisk søger mod generel ligevægt grundet indbyggede mekanismer i økonomien. Den deduktivt udledte generelle ligevægtsmodel udgør det modelmæssige grundlag for denne teoriretning. Den generelle ligevægtsmodel kan, ifølge Jespersen, betragtes som en slags *laboratoriemodel*, hvor der udvikles og afprøves hypoteser omkring forståelsen af makroøkonomien med udgangspunkt i et lukket system, der er afgrænset fra omverdenen (Jespersen, 2007, s. 118). Ligevægtsøkonomer arbejder således med et mekanisk system, der kun påvirkes af faktorer, som økonomerne definerer og kontrollerer i teorien ved hjælp af matematik. Fordelen ved denne type model er, at det er forholdsvis simpelt at opnå et øjensynligt præcist resultat. Da ligevægtsøkonomer tager udgangspunkt i en ideal-grundmodel, som beskriver, hvorledes økonomien burde fungere på basis af et aksiomisk grundlag, der er bestemt af økonomer, kan den neoklassisk inspirerede teoriretning siges at tage udgangspunkt i idealisme (Jespersen, 2007, s. 47).

Post-keynesiansk teoriretning

Den post-keynesianske teoriretning tager udgangspunkt i Keynes' arbejde fra første del af det 20.århundrede, særligt hans hovedværk GT fra 1936, jf. afsnit 3.1.1 *Udviklingen i den makroøkonomiske teori*. Det tog dog flere årtier, inden den post-keynesianske skole blev betragtet som et direkte alternativ til den neoklassisk inspirerede teori (Jespersen, 2007, s. 23), hvorimod keynesianerne (og senere ny-keynesianerne) i første omgang blev betragtet sådan. Ifølge Jespersen bør post-keynesianere betragtes som alternativet til den neoklassisk inspirerede teoriretning, hvis fokus er på teoriernes metodologiske grundlag (Jespersen, 2007, s. 41-42, 49).

Den post-keynesianske teoriretning tager netop udgangspunkt i Keynes' metodologiske pointer i GT. Foruden at kritisere neoklassikernes utilstrækkelige evne til at forklare den høje og vedvarende arbejdsløshed i 1930'erne, fremhævede Keynes, at der var et tydeligt behov for en fundamental ændring i den metodemæssige tilgangsvinkel indenfor makroøkonomisk teori. Dette skyldes blandt andet, at Keynes mente, at økonomien skal ses som en helhed, hvorfor det mikroøkonomiske fundament i den neoklassiske ligevægtsmodel ikke er tilstrækkelig til at forklare det økonomiske system grundet usikkerhed (Jespersen, 2007, s. 46-47).

Dette har post-keynesianerne taget til sig, hvorfor de har et særligt fokus på utilstrækkeligheden ved at analysere samfundsøkonomien i en lukket ligevægtsmodel. Analyseresultater fra den lukkede ligevægtsmodel afspejler, ifølge Keynes, ikke hele sandheden, og sådanne resultater bør dermed fortolkes med megen forsigtighed. Ifølge Keynes er det makroøkonomiske system under konstant forandring og bør derfor betragtes som et åbent system. Den post-keynesianske teoriretning søger derfor via path-dependent kausalanalyser at forklare, hvorledes det økonomiske system reelt fungerer ud fra observerede faktorer i virkeligheden, hvorfor der tages afsæt i kritisk realisme (Jespersen, 2007, s. 15, 79-81).

Nedenfor gennemgås først, hvilken rolle usikkerhed har i det økonomiske system, og i forlængelse af dette kritiseres væsentlige aksiomer fra den generelle ligevægtsmodel med det udgangspunkt, at det makroøkonomiske system løbende ændrer sig.

Det foranderlige system og usikkerhed

I et foranderligt økonomisk system er det ikke muligt at forudsige fremtiden. Derfor mente Keynes, at forudsigelser af fremtiden indebærer stor usikkerhed – både for den enkelte agent og for økonomien som en helhed (Jespersen, 2007, s. 74). Usikkerheden kan opdeles i tre niveauer; 1) udviklingen i økonomien, 2) konsekvenser af økonomiske handlinger og 3) måden, hvorpå de

økonomiske agenter agerer (Jespersen, 2007, s. 82). Usikkerhed ses derved overalt i økonomien og spiller en central rolle for Keynes og post-keynesianerne. Denne usikkerhed betegnede Keynes som fundamental, da "*We simply do not know*" (Keynes, 1937, s. 214). Ikke al viden og information er mulig at indsamle, hvorfor beslutninger træffes på baggrund af ufuldkommen viden om fremtiden. Da usikkerheden skyldes manglende viden samt uvidenhed om fremtiden, er der tale om ontologisk usikkerhed (Olesen, 2013, s. 5). Usikkerhed kan dog også have en epistemologisk karakter, hvilket eksempelvis er gældende i et lukket system, hvor fremtiden forudsiges på baggrund af fortiden. I et sådan lukket system vil agenterne lære af deres erfaringer og løbende blive bedre og derved nærme sig sandheden. Usikkerheden kan i dette tilfælde reduceres til risiko, hvorved sandsynligheder for forskellige udfald kan beregnes. Det er denne form for usikkerhed, som benyttes i den neoklassisk inspirerede teoriretning (Olesen, 2013, s. 4) (Jespersen, 2007, s. 63).

Ifølge Keynes har lang sigt ikke betydning, da "*in the long run we are all dead*" (Jespersen, 2007, s. 176). Det er simpelthen ikke muligt at forudsige fremtiden, da den konstant forandrer sig. Jo længere tidshorisont for beslutninger, jo større rolle spiller usikkerheden. Ifølge Keynes og post-keynesianerne bør økonomiske analyser derfor fokusere på det korte sigt, hvor usikkerheden spiller en mindre rolle (Jespersen, 2007, s. 34). Derved ser den post-keynesianske teoriretning på en anden tidsdimension end den neoklassisk inspirerede teoriretning.

Økonomien bør, som tidligere nævnt, ses som en helhed, da markederne hænger sammen, hvorfor de ikke kan analyseres uafhængigt af hinanden. Af denne grund mente Keynes, at udtrykket "*alt andet lige*" ikke kan benyttes i forbindelse med analyse på makroøkonomisk niveau (Jespersen, 2007, s. 46). Desuden mente Keynes, at den deduktive metode, hvor der tages udgangspunkt i ikke-holdbare aksiomer, som mainstream benytter, ikke er tilstrækkelig til at forklare den foranderlige økonomi. Derimod fik Keynes inspiration fra Malthus' induktive metode, hvilket ses ved, at Keynes tog udgangspunkt i den virkelighed, som omgav ham (Olesen & Pedersen, 2002, s. 113).

Atomistisk fejlslutning

Da ét marked, som nævnt, ikke kan analyseres enkeltstående, bygger denne teoriretning netop ikke på det mikroøkonomiske grundlag, som mainstream gør. Det skyldes blandt andet også, at den repræsentative agent ikke har fuldt kendskab til ligevægten grundet usikkerhed, hvorfor der vil være risiko for, at der opstår en atomistisk fejlslutning, hvis der ikke er homogenitet. Det, der gælder for en enkelt husholdning, gælder ikke nødvendigvis for makroøkonomien (Jespersen, 2007, s. 22). Ifølge Keynes og post-keynesianerne bør den mikroøkonomiske adfærd derfor ikke summeres op til

makroniveau, grundet stor usikkerhed om nutiden, fremtiden og konsekvenserne af fortiden, hvorfor en sådan summering kan medføre en misvisende analyse. I stedet bør økonomien analyseres på makroøkonomisk niveau, hvor økonomien kan ses som en helhed (Jespersen, 2007, s. 227-228).

Individadfærd i en verden med fundamental usikkerhed

Ifølge Keynes er det uholdbart at antage, at de økonomiske agenter følger en rationel adfærd eller har rationelle forventninger. Dette skyldes, at der er stor usikkerhed omkring den økonomiske udvikling, hvorved agenternes adfærd ligeledes vil være usikker, da agenterne har imperfekte forventninger og ufuldstændig information, hvorved de træffer beslutninger på baggrund af utilstrækkelig viden om fremtiden (Jespersen, 2007, s. 36). Keynes anvender i stedet begrebet *rational belief*. Dette begreb omhandler, hvorledes det enkelte individ fastsætter nogle subjektive forventninger til en ukendt og usikker fremtid på baggrund af al den information, der er tilgængelig (Jespersen, 2007, s. 165-166). Keynes benytter dette udtryk i stedet for rationel adfærd og rationelle forventninger, da mennesker er mere komplekse i deres adfærd, grundet blandt andet *animal spirit*, hvor individet påvirkes af instinkter, tilbøjeligheder samt følelser, når der skal træffes beslutninger om blandt andet forventninger til fremtiden. Agenternes forventninger er derved ikke til at forudsige. Da økonomien er foranderlig, er systematiske fejl i økonomien ikke gældende, hvorfor agenterne ikke kan lære af disse. Af denne grund kan det ikke forventes, at agents adfærd bidrager til ligevægt på langsiget.

Ligevægtsbegrebet og markedsclearing i en verden præget af fundamental usikkerhed

Økonomien er ikke selvjusterende på lang sigt grundet den ontologiske usikkerhed, som er til stede. Desuden anses ligevægt, ifølge Keynes, som en stilstand frem for en markedsclearing. Når denne stilstand er opnået, er der ikke incitament til at lave ændringer for de økonomiske aktører. Dette betyder dog ikke, at dette er en optimal tilstand (Jespersen, 2007, s. 62). Der kan eksempelvis opstå en stilstand kendetegnet ved længerevarende perioder med ufrivillig arbejdsløshed på arbejdsmarkedet. Dette begrundes af Keynes med, at udbud ikke nødvendigvis skaber sin egen efterspørgsel, som mainstream antager. I stedet kan arbejdsløshed opstå på baggrund af manglende efterspørgsel efter varer. Ifølge Keynes har den effektive efterspørgsel således betydning for arbejdsløshedsniveauet. Den effektive efterspørgsel bestemmes på baggrund af virksomhedernes forventninger til, hvor meget de kan afsætte i fremtiden. Ud fra dette fastsætter virksomhederne mængden af den arbejdskraft, de skal bruge for at opnå netop den produktion, som de forventer at kunne afsætte uden tab. Det er derved virksomhedernes forventninger, der bestemmer

beskæftigelsesniveauet og arbejdsløshedsniveauet, hvorved arbejdstagerne ingen indflydelse har på dette (Jespersen, 2007, s. 209-210). Den usikre fremtid har derfor også en central rolle for bestemmelse af arbejdsløshed, da dette afhænger af forventninger til fremtiden. I tilfælde af negative forventninger til fremtiden vil virksomhederne forvente en lavere efterspørgsel efter varer, hvorfor de nedsætter produktionen og mindsker mængden af benyttet arbejdskraft, hvilket medfører øget arbejdsløshed. Den øgede arbejdsløshed kan betyde, at efterspørgslen falder, hvorfor negative forventninger kan virke som en selvopfyldende profeti (Olesen & Pedersen, 2002, s. 207). I tilfælde af vedvarende, ufrivillig arbejdsløshed er det derfor nødvendigt, at regeringen træder ind og øger efterspørgslen via ekspansiv økonomisk politik for derved at mindske arbejdsløsheden. Den øgede efterspørgsel vil derved vende de negative forventninger til positive, hvorfor beskæftigelse vil øges.

3.1.3 Opsamling af makroøkonomisk teori

Ud fra ovenstående ses tydeligt, at der er en markant forskel på teoriretningernes syn på det økonomiske system. Dette skyldes, at den neoklassisk inspirerede teoriretning tager udgangspunkt i en idealistisk grundmodel om, hvorledes økonomien bør fungere (idealisme), hvorimod den post-keynesianske teoriretning tager udgangspunkt i, hvordan økonomien reelt fungerer (realisme) (Jespersen, 2007, s. 47). Dog benytter post-keynesianere sig af videreudviklingen af realisme, kritisk realisme, da de søger at forstå og forklare, hvilke mekanismer, der står bag de fænomener, som er observeret i virkeligheden. Dette gøres grundet en stræben på at skabe en bedre forståelse om den virkelighed, der omgiver os. Modeller og analyser holdes løbende op mod virkeligheden, for derved at skabe størst mulig kongruens mellem virkelighed og teori (Jespersen, 2007, s. 79-80, 117).

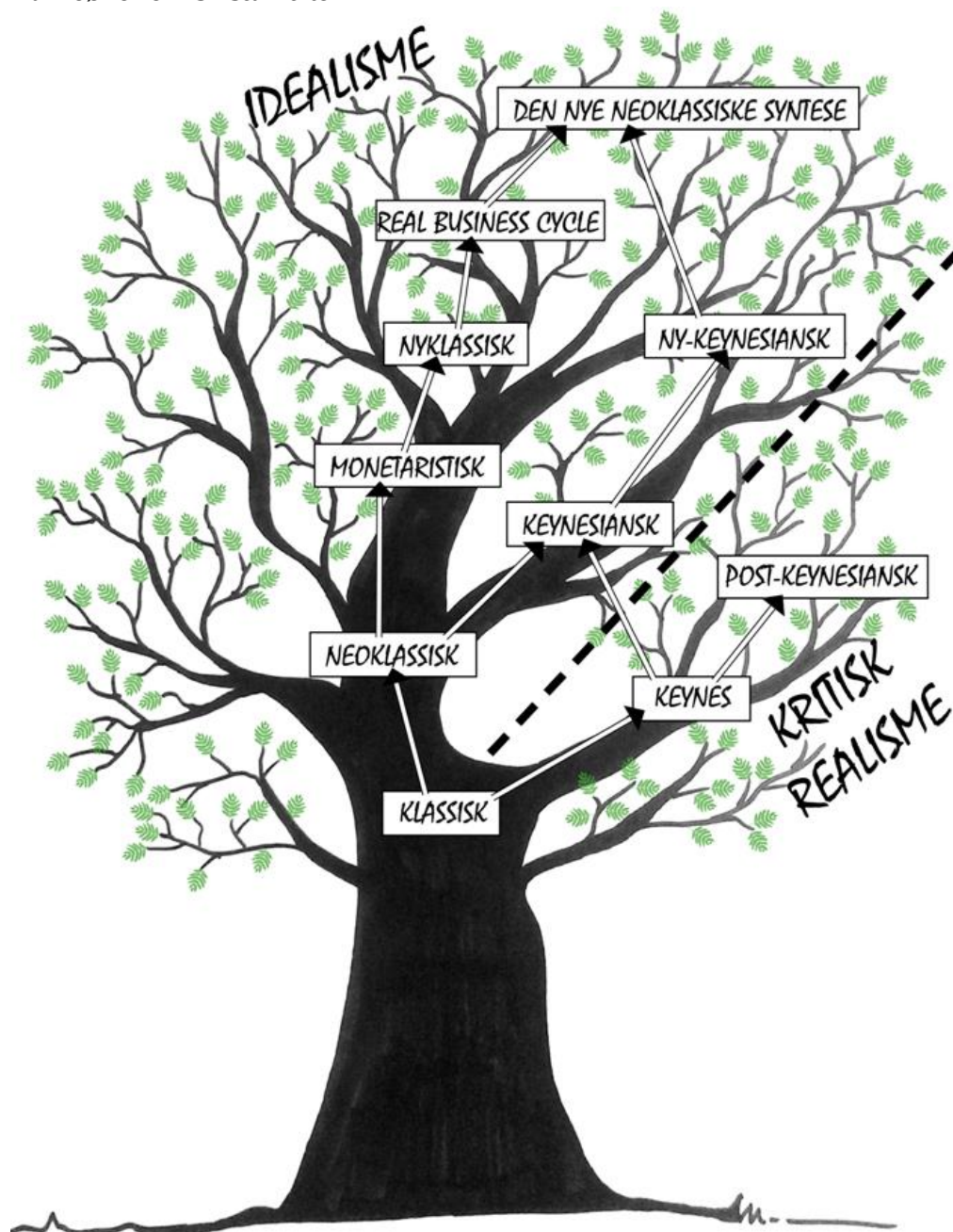
Som nævnt bygger den neoklassisk inspirerede teoriretning derved på et økonomisk system, hvor ligevægt skabes automatisk via markedsmekanismen på baggrund af agenternes profit- og nyttemaksimering, rationelle adfærd og rationelle forventninger. Fordelen ved en neoklassisk inspireret analyse er, at mekanismer i økonomien er faste og forudsigelige, hvorved resultaterne bliver forholdsvis præcise. Ulempen er dog, at aksiomerne bag teorien gør, at den ikke søger at forklare virkeligheden som sådan, men i stedet idealmodellens egenskaber (Jespersen, 2007, s. 174).

Den post-keynesianske teoriretning ser i stedet økonomien som foranderlig. Usikkerhed spiller derfor en central rolle, hvorfor også agenternes adfærd og forventninger er usikre. Fordelen ved de post-keynesianske path-dependent kausalanalyser er, at det er den faktiske virkelighed, som de søger at forklare og forstå og ikke et økonomisk system, der afviger fra virkeligheden grundet,

ifølge post-keynesianerne, uholdbare antagelser. Ulempen er dog, at synet på det økonomiske system som foranderlig medfører, at forudsigelser af fremtiden ikke er mulige på baggrund af matematik og statistik, da ikke alle faktorer nødvendigvis kendes eller kan beregnes (Jespersen, 2007, s. 176-177).

Nedenfor er den makroøkonomiske udvikling illustreret i et makroøkonomisk stamtræ for derved at give et overblik over, hvor de enkelte makroøkonomiske teorier har deres rødder, samt hvilket metodologisk afsæt de enkelte teorier har.

Figur 2: Makroøkonomisk stamtræ

Kilde: Illustration lavet ud fra ovenstående afsnit

Den stiplede linje i stamtræet illustrerer det metodologiske skel, der er mellem de makroøkonomiske teorier. Det tydeliggøres derved, hvilke makroøkonomiske teorier fra den tidligere gennemgang af den makroøkonomiske udvikling, der tager afsæt i idealisme og kritisk realisme. Det bør bemærkes, at ovenstående skildring af de makroøkonomiske teoriers forskellige metodologiske tilgange beskriver to metodologiske yderligheder. I praksis er adskillelsen mellem de metodologiske tilgange knap så markant.

Dette kan eksempelvis ses ved, at nogle neoklassisk inspirerede økonomer ikke blankt afviser, at der kan forekomme forstyrrelser, som medfører, at tidligere beregninger om fremtiden ikke længere holder stik, hvorfor modeller løbende evalueres i relation til kontekst og empiri. Derved anerkender nogle neoklassisk inspirerede økonomer, at økonomien er foranderlig, men de ønsker fortsat at kunne sige noget om den fremtid, de går i møde – også på lang sigt. Deri ligger også en anerkendelse af, at matematiske modeller ikke er en præcis afspejling af virkeligheden. Derimod opstilles konfidensintervaller på baggrund af empiriske data fra fortiden, hvorved mulige tendenser i den fremtidige økonomi kan kortlægges (Jensen, 2009).

Derudover er der indenfor post-keynesianismen en anerkendelse af, at antagelser kan være nødvendige for at forstå og analysere det økonomiske system, da dette system i virkeligheden indeholder et uendeligt antal mekanismer, strukturer m.m., som ikke vil være realistisk at inddrage i en analyse af økonomien (Jensen, 2009). Derfor anvender post-keynesianere i nogle tilfælde et semi-closed økonomisk system som udgangspunkt for en analyse. Anvendelsen af en semi-closed økonomi blev allerede benyttet i Keynes' teori, hvor en semi-closed økonomi eksempelvis blev benyttet til at beskrive den effektive efterspørgsel (Jespersen, 2007, s. 245).

3.2 Udviklingen i dansk arbejdsmarkedspolitik

I dette afsnit beskrives den historiske udvikling i dansk arbejdsmarkedspolitik med udgangspunkt i bogen *Dansk arbejdsmarkedspolitik* fra 2011, hvor de væsentligste arbejdsmarkedspolitiske tiltag i dansk arbejdsmarkedspolitik historie gennemgås frem til år 2008 (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 13-18).

Arbejdsmarkedspolitikken som selvstændig sektorpolitik

Arbejdsmarkedspolitik som sektorpolitik blev udviklet forholdsvis sent og blev først etableret som selvstændigt sektorpolitik omkring 2.verdenskrig. Indtil da gik arbejdsmarkedsmarkedsrelaterede beslutninger ind under socialpolitikken. Danmark havde siden Septemberforliget i 1899 haft

tradition for frivillig aftaleregulering, hvor arbejdsmarkedets parter selv regulerede centrale arbejdsmarkedsforhold. Staten blandede sig således ikke i lønfastsættelse, arbejdstidsregler, ferieregler m.m. (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 13).

Det første spæde skridt mod arbejdsmarkedspolitikken selvstændiggørelse skete ved etablering af et selvstændigt arbejdsministerium i 1942. Arbejdsministeriet fik opgaver, såsom mægling i arbejdsstridigheder samt opgaver indenfor lov om arbejdsforhold, arbejdsløshedsforsikring, ungdomsarbejdsløshedslov m.m. Opgaverne var forholdsvis begrænsede og ikke af særlig afgørende karakter (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 14).

Staten får løbende mere indflydelse på arbejdspolitikken i 1960'erne og 1970'erne

I løbet af 1960'erne og 1970'erne blev der foretaget en række arbejdsmarkedspolitiske tiltag. Disse medførte en udbygning af de offentlige forsørgelsesordninger, at staten fik en større rolle i arbejdsmarkedspolitikken samt en indsats for at bekæmpe den stigende arbejdsløshed i 1970'erne - særligt den stigende ungdomsarbejdsløshed, ved at mindske arbejdsudbuddet. Politikken i denne periode havde fokus på, at arbejdsudbuddet var for stort, og at jobbene til de ledige ikke fandtes grundet utilstrækkelig efterspørgsel efter arbejdskraft (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 14-15). De væsentligste af disse arbejdsmarkedspolitiske tiltag nævnes nedenfor.

I 1967 blev der vedtaget en dagpengereform, der bestod af 3 trin; 1) a-kassernes anvisningsret (jobformidling) overgik til statslige arbejdsformidlingskontorer (AF), 2) dagpengesatserne forhøjedes, og 3) staten overtog en større del af finansieringen af udgifterne til dagpenge. (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 14).

I 1978 blev den såkaldte Arbejdstilbudsordning indført. Arbejdstilbudsordningen havde til hensigt at reducere især ungdomsarbejdsløshed og at hindre langtidsledige, der havde deltaget i et aktiveringstilbud, i at miste dagpengeretten. Arbejdstilbudsordningen medførte desuden, at borgerne havde ret til beskæftigelse ved hjælp af arbejdstilbud (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 15).

I 1978 blev en efterlønsordning desuden etableret, hvor a-kassemedlemmer efter 60-årsalderen fik mulighed for at trække sig ud af arbejdsmarkedet, hvilket skulle medvirke til at reducere ungdomsarbejdsløsheden (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 15).

Skift i dansk arbejdsmarkedspolitik i 1980'erne

I forbindelse med en arbejdsløshedsstigning i midten af 1980'erne kom den politiske dagsorden i høj grad til at omhandle, hvorvidt det var muligt at nedbringe arbejdsløsheden og samtidigt undgå løn- og prisstigninger samt flaskehalsproblemer (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 15-16). Der skete således et skift i arbejdsmarkedspolitikken i disse år, hvor der kom fokus på strukturledighed i arbejdsmarkedspolitikken. Som resultat heraf blev der sat fokus på en effektiv vejlednings- og formidlingsindsats og på at forbedre uddannelsesindsatsen med henblik på at sikre en bedre balance mellem arbejdsstyrkens kvalifikationer og arbejdsmarkedets behov. Desuden medvirkede tiltagene til at skærpe pligtelementet i aktiveringsindsatsen og til en skærpet overvågning (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 15).

Af de væsentligste arbejdsmarkedspolitiske tiltag i 1980'erne kan nævnes Uddannelsestilbudsordningen i 1985, en fremrykning af aktiveringstilbuddene samt Ungdomspakken i 1989.

Uddannelsestilbudsordningen var et supplement til Arbejdstilbudsordningen fra 1978 og skulle medvirke til at forbedre arbejdsstyrkens kvalifikationer. Fremrykningen af aktiveringstilbuddene skulle sikre, at tilbuddene om aktivering faldt tidligere i ledighedsperioden. Indførelsen af Ungdomspakken skulle medvirke til at skærpe pligtelementet i aktiveringsindsatsen (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 15).

Strukturproblemer fortsat på dagsordenen i 1990'erne

Grundet fortsat stigende arbejdsløshed i starten af 1990'erne fortsatte det politiske fokus på strukturel arbejdsløshed. Arbejdsløsheden blev i højere grad end tidligere betragtet som en konsekvens af arbejdsudbuddets utilstrækkelige kvalifikationer, utilstrækkelige incitamenters til at arbejde og en for lav grad af mobilitet. Arbejdsmarkedspolitikken blev gradvist rettet yderligere mod at øge arbejdsudbuddet, og der opstod en særlig interesse i at få aktiveret ikke blot dagpengemodtagerne, men også kontanthjælpsmodtagerne (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 16-17).

Med henblik på at nedbringe den strukturelle arbejdsløshed blev en arbejdsmarkedsreform, på baggrund af anbefalinger fra det såkaldte Zeuthen-udvalg, gennemført i 1993. Reformen omprogrammerede både beskæftigelsesindsatsen samt styringen og implementeringen af arbejdsmarkedspolitikken. Reformen havde blandt andet til formål at bidrage til en mere effektiv

indsats mod arbejdsløshed og undgå flest mulige skadevirkninger af arbejdsløshed (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 16).

Loven om kommunal aktivering fra 1993 blev udbygget gennem Loven om aktiv socialpolitik i 1998. Denne udbygning medførte, at kontanthjælpsmodtagerne blev stillet over for tilbud og krav om aktivering efter en given periode. Kontanthjælpsmodtagerne blev dermed i store træk ligestillet med dagpengemodtagerne (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 16-17).

Ansvar for aktiveringsindsatsen overføres til kommunerne og arbejdsmarkedets parter

Fra år 2001 skete et skift i forståelsen af aktiv arbejdsmarkedspolitik, hvilket medførte en række arbejdsmarkedspolitiske ændringer. Først og fremmest blev aktiveringen af kontanthjælpsmodtagere og sygedagpengeområdet flyttet over i Arbejdsministeriet, som nu kom til at hedde Beskæftigelsesministeriet. I starten af 2000'erne var der fortsat fokus på at sikre et tilstrækkeligt arbejdsudbud for at undgå rekrutteringsproblemer for virksomhederne (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 17).

I 2002 blev arbejdsmarkedsreformen *Flere i arbejde* indført. Denne reform var et afgørende skridt mod en fuldstændig harmonisering af indsatsen for kontanthjælpsmodtagere og dagpengemodtagere. Reformen medførte blandt andet en ensartet visitationsmodel og kontaktfølgeløb hver 3.måned. Desuden blev jobdatabasen, jobnet.dk, skabt, hvilket medførte digital selvbetjening og rådighedskontrol af arbejdsmarkedsparate arbejdsløse. Arbejdsmarkedspolitikken havde i denne periode et stærkt fokus på, at det skulle kunne betale sig at arbejde. Det var derfor også en del af reformen fra 2002, at der skulle sættes et loft over kontanthjælpsydelsen, at nyankomne flygtninge og indvandrere blev tilbudt starthjælp i stedet for kontanthjælp samt at ægtepar på kontanthjælp skulle have minimum 300 timers ordinær beskæftigelse indenfor to år for at opretholde retten til kontanthjælp (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 17).

Som et led i kommunalreformen fra 2007 blev et jobcenter med omfattende ansvar for den aktive lokale beskæftigelsesindsats oprettet i hver kommune. Desuden fik arbejdsmarkedets parter en betydelig rolle i forhold til jobcentrene og beskæftigelsesregionerne, hvor de blandt andet skulle kontrollere resultaterne og effekterne af den lokale beskæftigelsesindsats. I 2009 besluttedes det desuden at overføre ansvaret for finansieringen og aktiveringen af dagpengemodtagere til kommunerne, mens det statslige arbejdsformidlingssystem (AF) skulle nedlægges (Bredgaard, Jørgensen, Madsen, & Rasmussen, 2011, s. 18).

3.3. Dansk arbejdsmarkedspolitik i relation til makroøkonomisk teori

I dette afsnit betragtes den historiske udvikling i den danske arbejdsmarkedspolitik i relation til den historiske udvikling i den makroøkonomiske teori. Der sættes fokus på omfanget af statslig intervention og prioriteringsområder i arbejdsmarkedspolitikken, eksempelvis om der er fokus på efterspørgsels- eller udbudsfaktorer samt om arbejdsløsheden ses som værende frivillig eller ufrivillig.

3.3.1 Fra neoklassisk teori til keynesiansk teori

At arbejdsmarkedspolitikken først blev etableret som en selvstændig sektorpolitik i efterkrigstiden giver en indikation af, at arbejdsmarkedspolitikken indtil da ikke var præget af særlig høj grad af statslig intervention. Ved etableringen af Arbejdsministeriet fik staten mere indflydelse, men den var stadig begrænset. Statens meget begrænsede indflydelse indtil 1942 stemmer overens med, at den neoklassiske teori i årene frem til den store depression i 1930'erne var den dominerende makroøkonomiske teori. De neoklassiske økonomer tog udgangspunkt i Adam Smiths syn på økonomien som værende selvregulerende, hvorfor statslig intervention skulle begrænses, så markedsmekanismerne kunne bringe økonomien i ligevægt, jf. afsnit 3.1.1 *Udviklingen i den makroøkonomiske teori*.

I forbindelse med den store recession i 1930'erne skete et skift i den makroøkonomiske teori på baggrund af den høje vedvarende arbejdsløshed. I forlængelse af dette ændredes opfattelsen af statens rolle i økonomien markant og dermed også opfattelsen af arbejdsmarkedspolitikken rolle. Den neoklassiske teori blev erstattet med den keynesianske teori som den dominerende makroøkonomiske teori, og den danske stat begyndte fra etableringen af Arbejdsministeriet i 1942 at få større indflydelse på arbejdsmarkedspolitikken, der gradvist blev anvendt mere aktivt med henblik på at imødegå udfordringer på arbejdsmarkedet. Udviklingen i arbejdsløsheden i 1930'erne var dermed en central årsag til skiftet fra neoklassisk teori til keynesiansk teori, som værende den dominerende teori, hvilket efterfølgende medførte et skift i dansk arbejdsmarkedspolitik, hvor statens rolle blev en anelse mere fremtrædende.

3.3.2 Keynesiansk arbejdsmarkedspolitik

I perioden efter etableringen af Arbejdsministeriet blev statens indflydelse på arbejdsmarkedspolitikken øget yderligere ved vedtagelsen af Dagpengereformen i 1967 samt Arbejdstilbudsordningen og Efterlønsordningen i 1978. Desuden skabte disse

arbejdsmarkedspolitiske tiltag, som nævnt, forbedrede vilkår for dagpengemodtagere samt søgte at mindske arbejdsudbuddet for at reducere ungdomsarbejdsløsheden. I og med at arbejdsmarkedspolitikken var rettet mod en gradvis forbedring af overførselsindkomsterne, kan arbejdsmarkedspolitikken frem til slutningen af 1970'erne kendetegnes ved at være særdeles passiv⁵.

Som tidligere nævnt, mente politikerne i 1970'erne, at arbejdsløsheden skyldtes, at arbejdsudbuddet var for stort, mens efterspørgslen efter arbejdskraft var utilstrækkelig. Synet på efterspørgslen som utilstrækkelig kombineret med den intervenierende arbejdsmarkedspolitik stemmer overens med, at den keynesianske teoriretning i disse år var den dominerende makroøkonomiske teoriretning. Som det fremgår af afsnittet om den makroøkonomiske udvikling, var keynesianere netop af den overbevisning, at statslig intervention var fordelagtig, hvis det blev grebet rigtigt an. Derudover havde keynesianerne et efterspørgselsfokus og mente, at der kunne opstå ufrivillig arbejdsløshed, hvis ikke den samlede efterspørgsel var tilstrækkelig til at opretholde en tilstrækkelig efterspørgsel efter arbejdskraft.

3.3.3 Skift i makroøkonomisk teori og i arbejdsmarkedspolitikken

Som nævnt i afsnittet *Skift i dansk arbejdsmarkedspolitik i 1980'erne*, kom der fokus på strukturproblemer fra 1980'erne. Dette fokus har præget den førte arbejdsmarkedspolitik frem til i dag, hvor en lang række arbejdsmarkedspolitiske tiltag er blevet vedtaget med henblik på at skærpe pligtindsatsen med udgangspunkt i, at de arbejdsløse har ret og pligt til deltagelse i aktivering. Arbejdsmarkedspolitikken i disse år bevægede sig således fra at være passiv mod at blive gradvist mere aktiv⁶, hvilket blandt andet afspejles i, at dagpengenes varighed af flere omgange blev reduceret og rådighedskravene skærpet. Derudover kom der også mere fokus på at uddanne de arbejdsløse ved hjælp af tiltag som eksempelvis uddannelsesaktivering og jobrotation.

Der kan argumenteres for, at det nye fokus på pligtelementet i aktiveringsindsatsen samt betragtningen af arbejdsløsheden som værende strukturel betinget, var en reaktion på, at nye makroøkonomiske teorier, monetarismen og nyklassisk teori, i slutningen af 1970'erne og i starten af 1980'erne gradvist blev dominerende, jf. afsnit 3.1.1 *Udviklingen i den makroøkonomiske teori*.

⁵ Passiv arbejdsmarkedspolitik er den efterfølgende compensation, som foregår, når en person er blevet arbejdsløs. Det vil sige udbetaling af offentlige ydelser, der skal kompensere for den manglende arbejdsindkomst for den ledige (Greve (red), 1995, s. 11).

⁶ Ved en aktiv arbejdsmarkedspolitik forstås, at de politiske instrumenter anvendes med henblik på, at påvirke beskæftigelsens og arbejdsløshedens volumen samt arbejdsstyrkens størrelse, sammensætning og kvalifikationer (Greve (red), 1995, s. 10, 11).

Al arbejdsløshed betragtedes, ifølge de daværende dominerende makroøkonomiske teorier (monetarisme, nyklassisk teori samt RBC), som værende frivillig, udbudsbetinget samt af strukturel karakter. Derved kan der ses en sammenhæng mellem de dominerende makroøkonomiske teorier og den førte arbejdsmarkedspolitik efter 1980'erne og frem til krisen, i og med den strukturelle arbejdsløshed var i fokus, samt da der var fokus på, at arbejdsudbuddet var præget af eksempelvis utilstrækkelige kvalifikationer og incitamenter samt en for lav mobilitet.

Desuden skete en afvikling af statens rolle, hvilket blandt andet ses ved, at ansvaret for beskæftigelsen blev overført til kommunerne og arbejdsmarkedets parter i 2007, mens ansvaret for finansiering og aktivering blev overført til kommunerne i 2009. Dette stemmer overens med de dominerende makroøkonomiske teorier, som mente, at statens bør spille en mindre væsentlig rolle i økonomien.

3.4 Opsamling af makroøkonomisk teori og den danske arbejdsmarkedspolitik

På baggrund af ovenstående kan det konkluderes, at der er en historisk sammenhæng mellem den dominerende makroøkonomiske teori og den førte arbejdsmarkedspolitik i Danmark. Dette ses ved, at den førte arbejdsmarkedspolitik tager udgangspunkt i de samme synspunkter, som den daværende dominerende makroøkonomiske teori. Da denne sammenhæng er gældende, må det formodes, at den seneste videreudvikling inden for makroøkonomisk teori, Den Nye Neoklassisk Syntese, er den nuværende dominerende makroøkonomiske teori, jf. afsnit 3.1.1 *Udviklingen i den makroøkonomiske teori*, og derfor ligger til grund for den førte arbejdsmarkedspolitik efter krisen.

4. Den Nye Neoklassiske Syntese

Med en forventning om at NNS er den makroøkonomisk teori, der ligger til grund for den førte arbejdsmarkedspolitik, vil der i dette afsnit gives en gennemgang af NNS med særlig fokus på bestemmelsen af udbud og efterspørgsel af arbejdskraft og dermed bestemmelsen af beskæftigelsen på arbejdsmarkedet. Der tages udgangspunkt i artiklen *Monetary Policy in the New Neoclassical Synthesis: A Primer*, udarbejdet af den amerikanske økonom Marvin Goodfriend i 2004 (Goodfriend, 2004, s. 21-31).

Den Nye Neoklassiske Syntese kombinerer den nyklassiske og ny-keynesianske teoriretning i én overordnet forståelsesramme, hvor særligt den nyklassiske teori RBC toneangivende. Da RBC har en afgørende rolle i NNS, gennemgås denne nedenfor med fokus på at bestemme udbuddet og efterspørgslen efter arbejdskraft. Dog beskrives RBC på et monopolistisk konkurrencemarked, hvilket er en ny-keynesiansk antagelse. Derefter tilføjes antagelsen om pristræghed, da ny-keynesianerne mener, at dette er en konsekvens af markedsimperfektioner i økonomien. Derved tydeliggøres, hvorledes NNS er en kombination af to teoriretninger, samt hvilken effekt væsentlige ny-keynesianske markedsimperfektioner har for bestemmelsen af beskæftigelse.

4.1 Real Business Cycle på et monopolistisk konkurrencemarked

RBC gennemgås nedenfor med fuldkommen prisleksibilitet på et monopolistisk konkurrencemarked. Indledningsvist gennemgås den repræsentative husholdnings valg af arbejdsudbud og derefter den repræsentative virksomheds prisfastsættelse og valg af efterspørgsel efter arbejdskraft. På baggrund af dette vises, hvorledes ligevægtsbeskæftigelsen bestemmes ifølge RBC på et monopolistisk arbejdsmarked. Det er desuden en væsentlig antagelse i RBC, at udbuddet af produktionsgoder skaber sin egen efterspørgsel, hvorfor dette afslutningsvist illustreres.

4.1.1 Husholdningernes udbud af arbejdskraft

Når den repræsentative husholdning skal beslutte, i hvilket omfang denne vil udbyde sin arbejdskraft, står valget helt simpelt mellem at arbejde og at holde fri. Dette udtrykkes ved en tidsbudgetligning, der angiver, at den samlede tid for en periode kan anvendes på enten at holde fri l eller at arbejde n :

$$l + n = 1 \tag{1}$$

Der er således et trade-off mellem fritid og arbejde. Husholdningen opnår direkte nytte af at holde fri og indirekte nytte af at arbejde i form af det forbrug, lønnen giver mulighed for. Både med hensyn til nytten, opnået gennem fritid og forbrug, gælder det, at både det nutidige og fremtidige fritid og forbrug bidrager til den samlede livsnytte.

Husholdningens nytte fra fritid

For at give et indblik i hvordan husholdningen prioriterer mellem fritid og arbejde, findes den marginale nytte af fritid og arbejde for derved at se, hvad én ekstra enhed fritid eller arbejde giver i nytte. Da nytten fra fritid er direkte, er den givet ved $v(l) = \log(l)$, og derved er den marginale nyttet givet ved $v'(l) = 1/l$.

Husholdningens nytte fra forbrug

Husholdningen har udsigt til en livstidsindkomst, som består af den nutidige indkomst, y_1 , og den forventede fremtidige indkomst, y_2 . De har også adgang til et kreditmarked, hvor de kan låne eller udlåne til en rente, r . På baggrund af indkomstudsigterne og renten vælger husholdningen dets livstidsbudgetplan (c_1, c_2) , det nutidige forbrug, c_1 , og fremtidige forbrug, c_2 , med henblik på at maksimere livstidsnyttens ud fra følgende livstidsbudgetligning:

$$c_2 = -(1+r)c_1 + (1+r)x \quad (2)$$

hvor $x = y_1 + \frac{y_2}{1+r}$ afspejler den tilbagediskonterede værdi af udsigterne til levetidsindkomsten til den nutidige periode.

En husholdnings opnåede nytte fra forbruget over livstid kan udtrykkes således:

$$U(c_1, c_2) = u(c_1) + \frac{1}{1+\rho} u(c_2) \quad (3)$$

Husholdningens samlede nytte af forbrug, $U(c_1, c_2)$, er den nutidige tilbagediskonterede værdi af livstidsnyttens fra forbrug. Denne består af både nutidig og fremtidig nytte, hvor $u(c_1)$ afspejler nytten opnået gennem det nutidige forbrug, og $u(c_2)$ afspejler nytten fra det fremtidige forbrug. Den fremtidige nytte fra forbrug tilbagediskonteres ved brug af en konstant psykologisk tidsdiskonteringsfaktor, $\rho > 0$, som er subjektivt bestemt af den repræsentative agent. Jo mere nutidigt forbrug vægter i forhold til fremtidigt forbrug, jo højere er værdien af tidsdiskonteringsfaktoren.

Nytten fra arbejde opnås via forbrug og er derved indirekte. Nytten fra forbrug er givet ved $u(c) = \log c$, hvorved den marginale nytte er $u'(c) = 1/c$.

Husholdningen vælger deres livstidsforbrugsplan, (c_1, c_2) , med henblik på at maksimere nytten over levetid, således at:

$$(1 + r) = (1 + \rho) \frac{c_2}{c_1} \quad (4)$$

hvor husholdningens valg af c_1 og c_2 udtømmer deres livstidsbudgetligning (2). Det nutidige og fremtidige forbrug, c_1 og c_2 , afhænger af realrenten på kreditmarkedet samt den konstante psykologiske tidsdiskonteringsfaktor, $\rho > 0$.

Valg af arbejdsudbud

Når husholdningen skal bestemme antallet af arbejdstimer, er det med udgangspunkt i reallønnen, w , og husholdningens forbrug, c . Tidsfordelingen mellem arbejde og fritid, som maksimerer husholdningens nytte, opnås, når den marginale nytte fra fritid er lig den marginale nytte fra arbejde:

$$1/l = w/c \quad (5)$$

Ved at benytte tidsbudgetligningen (1) til at isolere fritid, l , i (5), kan husholdningens arbejdsudbud udtrykkes således:

$$n^s = 1 - \frac{c}{w} \quad (6)$$

Arbejdsudbuddet afhænger derved af husholdningens forbrug, c , og reallønnen, w . Ved at holde reallønnen, w , konstant, er husholdningens arbejdsudbud således afhængig af husholdningens forbrug. I tilfælde af at husholdningen har udsigt til eksempelvis en forbedret livsindkomst, vil husholdningen også foretrække at bruge mere tid på at holde fri, da den øgede livsindkomst medfører, at et mindre arbejdsudbud er nok til at opretholde det niveau for fritid og forbrug, som husholdningen finder nyttemaksimerende. Der er derved en indkomsteffekt. Holdes forbruget, c , i stedet fast, varierer arbejdsudbuddet direkte med reallønnen. Øges realløn, så øges alternativomkostningerne ved fritid ligeledes, hvorved det bliver mere attraktivt at arbejde. En substitutionseffekt er her gældende. Øges forbruget og reallønnen proportionelt, vil arbejdsudbuddet ikke blive påvirket, da indkomsteffekten og substitutionseffekten udligner hinanden.

4.1.2 Virksomhedernes efterspørgsel efter arbejdskraft

I dette afsnit beskrives virksomhedernes prisfastsættelse med udgangspunkt i, at priserne er fleksible, hvilket er tilfældet ifølge RBC. Dette gøres for senere (i afsnit 4.2.1 *Prisfastsættelse i Den Nye Neoklassiske Syntese*) at kunne illustrere, hvilken betydning den ny-keynesianske antagelse om pristræghed har for virksomhedernes prisfastsættelse i NNS, samt hvorledes pristræghed har betydning for bestemmelsen af beskæftigelsen.

Virksomhederne opererer på et monopolistisk konkurrencemarked, hvilket begrundes med, at et stort antal virksomheder hver især producerer forskellige varianter af forbrugsgoder, hvor deres produkter adskiller sig fra andre. Virksomhederne har således prismagt på markedet, hvilket gør dem i stand til at opretholde en pris på deres produkter, der ligger over de marginale produktionsomkostninger. Virksomhederne erfarer en konstant efterspørgselselasticitet efter deres produkter, hvorfor den profitmaksimerende markup-pris over de marginale omkostninger er en konstant, $\mu^* > 1$, som ikke ændres af udsving i efterspørgslen eller produktionsomkostningerne. Med henblik på at opretholde en konstant profitmaksimerende markup, μ^* , på alle tidspunkter, antages det, at virksomhederne justerer deres priser fleksibelt.

Virksomhederne producerer forbrugsgoder, c . Mængden af disse forbrugsgoder afhænger af input af arbejdskraft, n , og arbejdsproduktiviteten, a

$$c = a \cdot n \quad (7)$$

Markup-prisen defineres således:

$$\mu = \frac{P}{MC} \quad (8)$$

hvor P er dollarprisen for en enhed, mens MC er produktionsomkostningerne i dollar ved at producere en enhed af forbrugsgodet. Da det antages, at der er monopolistisk konkurrence på markedet, vil prisen, P , ligge over produktionsomkostningerne, MC , hvorved $\mu^* > 1$. Ifølge ligning (7) skal der $\frac{1}{a}$ arbejdstime til for at producere én enhed af forbrugsgodet, c . Det vil sige, at jo mere effektiv arbejderen er, desto mindre tid tager produktionen af yderligere én enhed. Angives timelønnen i dollar som W , kan marginalomkostningerne defineres som $\frac{W}{a}$. Derefter erstattes MC med $\frac{W}{a}$ i ligning (8), hvorefter der omarrangeres, hvorved markup'en kan udtrykkes:

$$\mu = \frac{a}{W/P} = \frac{a}{w} \quad (9)$$

Markup'en er således udtrykt i form af arbejdsproduktiviteten, a , og reallønnen, w . Ud fra ovenstående ligning ses det, at ligevægtsreallønnen, w^* , er bestemt ved:

$$w^* = a/\mu^* \quad (10)$$

For at holde markup'en konstant kan virksomhederne justere deres produktionspriser, hvilket betyder, at reallønnen kun varierer og vokser med produktiviteten. Da $\mu^* > 1$, er reallønnen mindre end arbejdsproduktiviteten, $w^* < a$. Virksomhederne tenderer til at begrænse produktionen en smule ved at stoppe med at ansætte medarbejdere, før de sætter reallønnen op til det marginale produkt af arbejdskraft.

4.1.3 Ligevægtsbeskæftigelsen

Ligevægtsbeskæftigelsen, n^* , bestemmes ved at benytte ligning (7) og ligning (10) til at stå i stedet for c og w i arbejdsudbudsfunktionen (6):

$$n^S = 1 - \frac{a*n}{\frac{a}{\mu^*}} \quad (11)$$

Efterfølgende udregnes husholdningernes besluttede arbejdsudbud, n^S , i forhold til den arbejdskraft, som virksomhederne vælger at benytte, n , for derved at finde ligevægtsbeskæftigelsen, n^* , på markedet:

$$n^* = \frac{1}{1+\mu^*} \quad (12)$$

Derved afhænger ligevægtsbeskæftigelsen, n^* , kun af den profitmaksimerende markup, μ^* , og ikke af produktiviteten, a . Grunden til dette er, at produktiviteten, a , påvirker forbruget, c , og reallønnen, w , proportionelt ved givet arbejdstimer, n , således at indkomsteffekten og substitutionseffekten udligner hinanden fuldstændig.

4.1.4 Udbud og efterspørgsel i RBC

Ifølge RBC efterspørger husholdningerne alle de forbrugsgoder, som virksomhederne producerer. Årsagen til dette forklares nedenfor ved at besvare følgende to spørgsmål.

1. Har husholdninger tilstrækkelig indkomst til at forbruge alle de forbrugsgoder, som virksomhederne producerer for hver periode?
2. Vælger husholdningerne en optimal plan over livstidsforbruget, som matcher den nutidige og fremtidige produktion af forbrugsgoder?

I besvarelsen af disse to spørgsmål spiller renten en central rolle, da den er med til at justere efterspørgslen og udbuddet af forbrugsgoder over tid.

Da husholdningerne ejer virksomhederne, består deres samlede indkomst både af en lønindkomst og en profitindkomst. Lønindkomsten er lig reallønnen ganget med arbejdstimer, wn , og profitindkomsten er lig virksomhedernes omsætning minus lønudgifter, $an - wn$. Da $w < a$, er profitten positiv. Husholdningernes samlede indkomst for hver periode er derved $wn + (an - wn) = an$, hvilket svarer til værdien af de forbrugsgoder, der produceres for hver periode, jf. ligning (7). Derved har husholdningerne en tilstrækkelig indkomst hver periode.

For at vise, hvorvidt husholdningerne vælger en optimalt plan over livstidsforbruget, ses nu på livstidsforbrugsplanen. Livstidsforbrugsplanen, (c_1, c_2) , som matcher det nuværende og fremtidige udbud af forbrugsgoder, som er givet ved $c_1^* = a_1 \cdot \frac{1}{1+\mu^*}$ og $c_2^* = a_2 \cdot \frac{1}{1+\mu^*}$, opfylder livstidsbudgetligningen (2).

Renten, r^* , der får det bestemte livstidsforbrug til at matche udbuddet af forbrugsgoder, findes ved at substituere det nuværende og fremtidige udbud af forbrugsgoder (c_1^*, c_2^*) i ligning (4):

$$(1 + r^*) = (1 + \rho) \frac{a_2 \cdot \frac{1}{1+\mu^*}}{a_1 \cdot \frac{1}{1+\mu^*}} = (1 + \rho) \frac{a_2}{a_1} \quad (13)$$

Det ses her, at ligevægtsrenten, r^* , varierer direkte med væksten i arbejdsproduktiviteten, $\frac{a_2}{a_1}$.

I tilfælde af en stagnerende produktivitet, ($a_1 = a_2$), er husholdningerne tilfredse med, at deres livstidsforbrugsplan er flad, så længe renten er lig med den psykologiske tidsdiskonteringsfaktor ($r^* = \rho$), da afkastet ved at udlåne bliver opvejet af forbrugspræferencerne i nutiden. Hvis den fremtidige produktivitet derimod forventes at være højere end den nuværende produktivitet, ($a_1 < a_2$), vil husholdningerne låne penge for at bringe en andel af deres fremtidige forbrug frem i tiden, for derved at udligne deres forbrugsplan. Dette kan husholdningerne samlet set dog ikke gøre, da denne fremtidige produktivitet ikke er indtruffet endnu. Når husholdningerne forsøger at belåne fremtiden, øges renten op til det punkt, hvor husholdningerne er tilfredse med en stejl forbrugsplan, der matcher væksten i produktiviteten. Ligevægtsrenten clearer det økonomiske kreditmarked ved derved hverken at gøre den repræsentative husholdning til låntager eller långiver. Dette gør desuden, at varemarkedet ligeledes cleares, da den repræsentative husholdning derved påvirkes til at bruge hele den nutidige indkomst.

4.2 Prisfastsættelse og beskæftigelse i Den Nye Neoklassiske Syntese

Udover konkurrenceformen adskiller NNS sig fra RBC i henhold til prisfastsættelse af forbrugsgoder på kort sigt ved at inddrage den ny-keynesianske antagelse om, at priserne er stive. Nedenfor beskrives virksomhedernes prisfastsættelse af forbrugsgoder i NNS, hvor der tages udgangspunkt i, at virksomhederne opererer på et monopolistisk konkurrencemarked, og at priserne er stive. I forlængelse af dette lægges vægt på, hvorledes bestemmelse af beskæftigelsen kan forstås ud fra henholdsvis et ny-keynesiansk og nyklassisk perspektiv.

4.2.1 Prisfastsættelse i Den Nye Neoklassiske Syntese

En væsentlig forskel mellem NNS og RBC er, at virksomheder ikke justerer deres produktpriser fleksibelt i NNS-modeller for at få et konstant profitmaksimerende markup. Årsagen til dette er, at den ny-keynesianske antagelse om, at markedsimperfektioner medfører pristræghed, inddrages. Denne antagelse bygger på, at der er mange omkostninger forbundet med at bestemme prisen for at maksimere produktets profit på ethvert givent tidspunkt for en virksomhed, da det er omkostningsfuldt at indhente information om virksomhedens egen efterspørgsel og omkostninger. Yderligere skal denne information vurderes og behandles af topledelsen. Prisbeslutninger prioriteres derfor relativt i forhold til andre presserende opgaver, således at beslutninger vedrørende ændringer i prisen kun betragtes, når det forventes, at efterspørgsel eller omkostningsforhold medfører, at markup'en vil flytte signifikant og vedvarende væk fra den markup, som er profitmaksimerende. Dette kunne eksempelvis være tilfældet, hvis det forventes, at en ændring i den nominelle løn, W , eller produktiviteten, θ , ville medføre et signifikant skift i markup'en.

Virksomheder fastsætter deres priser på baggrund af den forventede gennemsnitlige inflation over tid, da der er en sammenhæng mellem inflation og markup'en. Når den nuværende og forventede fremtidige markup er lig den profitmaksimerende markup, er det den forventede udvikling i inflationen, der er afgørende for virksomhedernes prisfastsættelse. Af denne grund er det essentielt i NNS, at en stabil lav inflation prioriteres højt i pengepolitik, hvilket netop er tilfældet i USA og EU, hvor prisstabilitet er hovedmålsætningen for centralbankernes førte pengepolitik. Denne form for regelbaseret, inflationsstabiliserende pengepolitik foretrækkes både af RBC- og ny-keynesianske økonomer. Den aktuelle markup kan afvige fra den profitmaksimerende markup, men det forventes ikke at være en vedvarende afvigelse grundet inflationsmålsætningen. Virksomhederne ser sig derfor ikke nødsaget til at fortage prisændringer for at opnå den profitmaksimerende markup. Det

nuværende prisniveau påvirkes derved ikke i særlig grad af choks i økonomien samt pengepolitiske tiltag.

4.2.2 Beskæftigelse og markup ud fra et ny-keynesiansk perspektiv

I NNS kan bestemmelsen af beskæftigelsen enten forstås fra et ny-keynesiansk eller et nyklassisk perspektiv. Ud fra det ny-keynesianske perspektiv bliver beskæftigelsen bestemt ud fra den aggregerede efterspørgsel.

Da prisniveauet er stabilt bliver beskæftigelsen og outputtet bestemt ud fra den aggregerede efterspørgsel efter forbrugsgoder. Dettes skyldtes, at virksomhederne kun har mulighed for at sælge den mængde af forbrugsgoder, som husholdningerne efterspørger til den pågældende pris samt at virksomhederne ønsker at producere netop den mængde, som husholdningerne er villig til at forbruge, da produktiviteten er større end reallønnen. Profitten øges derved ved højere beskæftigelse, produktion og salg, når prisniveauet holdes fast. Da det ikke er muligt at sælge mere end det, der efterspørges, og virksomhederne gerne producerer den efterspurgte mængde, er det den aggregerede efterspørgsel, der bestemmer output på kort sigt, og output der bestemmer beskæftigelse ved en givet produktivitet.

Ved en stigning i den aggregerede efterspørgsel vil virksomhederne hæve lønnen for at tiltrække arbejdskraft og derved imødekomme efterspørgselsstigningen. Ved at tilbyde en nominel løn, W , der er tilstrækkelig til at få husholdningerne til at udbyde den nødvendige mængde arbejdsinput, kan virksomhederne imødegå efterspørgslen ved en givet produktivitet. En højere nominel løn vil medføre en stigning i reallønnen, da prisniveauet, P , er stort set uændret, grundet inflationsstabilitet. En højere nominel løn og dermed højere realløn vil øge alternativomkostninger ved at holde fri, hvorfor arbejdsudbuddet øges. I tilfælde af at efterspørgslen falder, og virksomhederne derved har brug for mindre arbejdskraft, mindskes lønnen ligeledes. Den lavere løn vil medføre et mindre udbud af arbejdskraft. Ændringer i lønningerne med henblik på at imødekomme efterspørgslen har betydning for virksomhederne markup, da markup'en udelukkende varierer med reallønnen og produktiviteten grundet det rigide prisniveau.

4.2.3 Beskæftigelse og markup ud fra et nyklassisk perspektiv

Ifølge det nyklassiske perspektiv er den aktuelle beskæftigelse, n , lig husholdningernes villighed til at arbejde n^s , uanset omfanget af den aggregerede efterspørgsel. For at finde frem til ligningen for

beskæftigelsen, n , erstattes c og w i arbejdsudbudsfunktionen (6), således at $c = an$ og $w = a/\mu$. Derefter ligestilles n og n^s , og ligningen løses for n , hvorved følgende ligning fås:

$$n = \frac{1}{1+\mu} \quad (14)$$

Dermed bestemmes beskæftigelsen omvendt proportionelt med markup'en – ligesom i RBC. Der er dog den forskel på NNS og RBC, at priserne i RBC løbende bliver justeret af virksomhederne for derved at opnå en konstant profitmaksimerende markup, μ^* . Den aggregerede efterspørgsel holdes i det tilfælde stabilt ved en konstant markup. I NNS er prisniveauet, P , i stedet rigidt, hvorved markup'en varierer med reallønnen og produktiviteten, jf. ligning (9), hvilket medfører, at beskæftigelsen også varierer, jf. ligning (14). En højere markup vil medføre, at arbejdsudbuddet mindskes, da reallønnen bliver lavere relativt til produktiviteten, hvorved markup'en driver reallønnen ned under det marginale produkt af arbejde, jf. ligning (9). Omvendt vil en lavere markup medføre, at arbejdsudbuddet øges, hvilket medfører øget produktion og salg af et forbrugsgode.

Ud fra ovenstående to måder at forstå bestemmelsen af beskæftigelsen på ses det, at markup'en ved begge perspektiver mindskes, når lønnen stiger for at øge arbejdsudbuddet for derved at imødekomme den øgede aggregerede efterspørgsel. Det nyklassiske og ny-keynesianske perspektiv er derved forenelige.

4.3 Opsamling af Den Nye Neoklassiske Syntese

Som det ses af foregående afsnit, bygger NNS både på RBC og ny-keynesiansk teori, hvorved NNS kombinerer de to teoriretninger i én fælles forståelsesramme, hvorfor det netop kaldes en syntese.

RBC og ny-keynesiansk teori har nogle fælles antagelser, som også benyttes i NNS. Dette gælder rationelle forventninger, brugen af et mikroøkonomisk grundlag samt deres syn på, at pengepolitik bør benyttes til at holde priserne faste. Derudover indeholder NNS de ny-keynesianske antagelser om, at pristræghed på varemarkedet samt monopolistisk konkurrence er gældende. Disse antagelser bringes ind i en RBC-tankegang, hvor den repræsentative agent nytte- og profitmaksimerer i en ligevægtsskabende økonomi.

Formålet med afsnittet er at fastslå bestemmelsen af arbejdsudbud, arbejds efterspørgsel og den samlede beskæftigelse i NNS. Ved bestemmelse af udbud af arbejdskraft er det RBC, der er

dominerende, i og med at udbuddet bestemmes på baggrund af den repræsentative agents nyttemaksimering af det trade-off, der er mellem arbejde og fritid, hvilket afhænger af reallønnen.

Bestemmelsen af efterspørgsel efter arbejdskraft kan betragtes ud fra både et ny-keynesiansk og et nyklassisk perspektiv. Ud fra det ny-keynesianske perspektiv medfører rigide priser, at profitten udelukkende kan øges ved højere beskæftigelse, produktion og salg. Da virksomhederne kun kan sælge den efterspurgte mængde af forbrugsgoder, er det den aggregerede efterspørgsel, der bestemmer efterspørgslen efter arbejdskraft. Sker der en ændring i den aggregerede efterspørgsel, er det produktionen og arbejdskraften, som virksomhederne kan justere, da priserne ikke kan justeres grundet rigiditet.

Ud fra det nyklassiske perspektiv bestemmer arbejdsudbuddet beskæftigelsen uanset omfanget af den aggregerede efterspørgsel. Derved har efterspørgsel efter arbejdskraft ikke betydning. Det skyldes, at den profitmaksimerende virksomhed vil øge produktionen og antallet af medarbejdere, så længe det er rentabelt, hvorfor det er arbejdsudbuddets villighed til at arbejde til den tilbudte løn, der bestemmer mængden af arbejdskraft virksomhederne efterspørger. Pristrægheder i økonomien medfører, at udsving i beskæftigelsen kan opstå, da markup'en varierer med lønnen og produktiviteten, hvilket påvirker arbejdsudbuddet.

Ifølge NNS kan udsving i den aggregerede efterspørgsel således medføre udsving i beskæftigelsen, output og virksomhedernes markup grundet rigide priser. De rigide priser betyder, at virksomhederne ikke kan justere deres priser på forbrugsgoder løbende med henblik på at opretholde den profitmaksimerende markup. Da inflationen holdes stabil via den førte pengepolitik, agerer virksomhederne i deres prisfastsættelse over tid, *som om* der var fleksible priser på markedet. Dette medfører, at virksomhedernes aktuelle markup på sigt vil være lig den profitmaksimerende markup, hvor den aggregerede efterspørgsel er stabil, hvorfor den ikke har betydning for, hvor meget virksomhederne vil producere, samt hvor meget arbejdskraft de vil efterspørge. Derimod er det udbuddet af arbejdskraft, der har betydning for virksomhedernes produktion og efterspørgsel efter arbejdskraft.

Hvor stor betydning den aggregerede efterspørgsel har for bestemmelse af beskæftigelsen afhænger af omfanget af de markedsimperfektioner, der medfører pristræghed på varemarkedet. Jo større omfanget af disse markedsimperfektioner er, jo mere rigide er priserne på varemarkedet, og i jo længere en tidsperiode vil den aggregerede efterspørgsel have betydning for bestemmelsen af beskæftigelsen.

5. Den Nye Neoklassiske Syntese og den førte arbejdsmarkedspolitik

I dette afsnit betragtes ovenstående teoriafsnit om NNS i relation til den førte arbejdsmarkedspolitik efter krisen med henblik på at besvare første del af problemformuleringen: *hvilket makroøkonomisk grundlag ligger bag den førte arbejdsmarkedspolitik?* Det blev tidligere fastslået, at der har været en historisk sammenhæng mellem den dominerende makroøkonomiske teori og den førte arbejdsmarkedspolitik, og i dette afsnit fastslås at denne sammenhæng også er gældende i dag. Dette gøres ved at sammenholde de væsentligste pointer fra den nuværende dominerende makroøkonomiske teori, NNS, med Arbejdsmarkedskommissionens anbefalinger og arbejdsmarkedsreformerne, der, som nævnt, ikke skelnes mellem i denne rapport. Derved fastslås, at NNS har dannet grundlag for Arbejdsmarkedskommissionens anbefalinger og de derefter indførte arbejdsmarkedsreformer.

Det fremgår af afsnit 4. *Den Nye Neoklassiske Syntese*, at det på lang sigt er arbejdsudbuddet, der bestemmer beskæftigelsen, men at beskæftigelsen kan afvige fra fuld beskæftigelse på kort sigt grundet utilstrækkelig aggregeret efterspørgsel. Svaret på andet spørgsmål i problemformuleringen, *vil det øgede arbejdsudbud medføre en tilsvarende øget beskæftigelse på det danske arbejdsmarked?*, afhænger således af tidshorisonten for, hvor hurtigt tilpasningen sker. På baggrund af empiriske data og fremtidsprognoser udregnet på baggrund af DSGE-modeller fastslås det, at tilpasningen vil ske, og hvor længe der vil gå inden den fulde tilpasning fra arbejdsudbud til beskæftigelse har fundet sted.

5.1 Udbudsfokus og langsigtet tidsperspektiv

Som beskrevet i afsnit 4.3 *Opsamling af Den Nye Neoklassiske Syntese*, afhænger bestemmelsen af beskæftigelsen i NNS af, hvilket perspektiv der ses ud fra. Ifølge det ny-keynesianske perspektiv resulterer pristræghed i, at den aggregerede efterspørgsel har afgørende betydning for bestemmelsen af beskæftigelsen på kort sigt. I det nyklassiske perspektiv betragtes pristrægheden i relation til den stabile inflationsmålsætning, hvorfor priserne betragtes, som værende fleksible på lang sigt, hvorved arbejdsudbuddet er afgørende for bestemmelsen af beskæftigelsen. Det skyldes, at virksomhederne producerer den mængde, de kan uden tab, hvorfor størrelsen af virksomhedens produktion afhænger af, hvor stort et arbejdsudbud der er til stede ved den aktuelle løn. Netop dette arbejdsudbud vil blive efterspurgt, hvorfor arbejdsudbuddet svarer til beskæftigelsen.

Det ny-keynesianske perspektiv har derved fokus på kort sigt samt den aggregerede efterspørgsel, mens det nyklassiske perspektiv har fokus på lang sigt samt arbejdsudbuddet. Hvilket perspektiv, der bør benyttes, afhænger af omfanget af markedsimperfektioner, der medfører pristræghed. Jo større omfang af markedsimperfektioner, jo længere en periode har den aggregerede efterspørgsel betydning med hensyn til bestemmelsen af beskæftigelsen. Der er i NNS ikke en klar tidsmæssig afgrænsning, på trods af at et tidsperspektiv indgår.

Ovenstående stemmer overens med, at NNS er en neoklassisk inspireret teori, hvor markedsmekanismen medfører, at økonomien bevæger sig mod en langsigtet ligevægt, kendetegnet ved fuld beskæftigelse, da udbud er lig efterspørgsel, jf. afsnit 3.1.2 *Makroøkonomisk metodologi*. De udsving, der vil komme i beskæftigelsen grundet den ny-keynesianske antagelse om, at markedsimperfektioner medfører pristræghed, ses af NNS, som værende midlertidige forstyrrelser, der vil blive rettet op igen af førnævnte markedsmekanismen på sigt. Med et syn på at udsvingene kun er midlertidige, kan der argumenteres for, at det er arbejdsudbuddet, der er centralt for bestemmelse af beskæftigelsen i NNS, hvorfor arbejdsmarkedspolitik bør rettes mod arbejdsudbuddet.

Som nævnt i afsnit 1.2 *De fem arbejdsmarkedsreformer*, er hensigten med arbejdsmarkedsreformerne at forbedre de offentlige finanser ved at øge beskæftigelse med henblik på at sikre den danske velfærdsstat i fremtiden. Arbejdsmarkedskommissionen anbefalede reformer har eksempelvis til hensigt, at få ledige hurtigere tilbage på arbejdsmarkedet, mindske de unges studietid samt udskyde den ældres tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet. Disse reformer vil medføre et øget arbejdsudbud, som forventes at medføre en øget beskæftigelse. Derved er det arbejdsudbuddet, der er reformernes fokus.

Udover et udbudsfokus har Arbejdsmarkedskommissionen og arbejdsmarkedsreformerne også et langsigtet fokus. Under udarbejdelsen af kommissionen slutrapport opstod krisen, hvorved der skete et skift fra det oprindelige fokus på arbejdskraftsmangel til stigende ledighed. Dette skift, anerkender Arbejdsmarkedskommissionen, kan medføre stridigheder mellem den kortsigtede og langsigtede agenda. På kort sigt kan der være et ønske om at imødekomme den stigende ledighed i form af tiltag, der vil reducere arbejdsudbuddet for at skabe ligevægt på arbejdsmarkedet. På lang sigt er der derimod et ønske om at øge arbejdsudbuddet. Arbejdsmarkedskommissionen fraråder at føre kortsigtet arbejdsmarkedspolitik med henblik på at mindske arbejdsudbuddet, men i stedet holde et langsigtet arbejdsmarkedspolitisk fokus. Dette skyldes, at lavkonjunkturer og den deraf

stigende arbejdsløshed blot vil bidrage til at svække den finanspolitiske holdbarhed, hvorfor der er endnu større behov for arbejdsmarkedspolitiske reformer, der kan bidrage til at få nedbragt den strukturelle arbejdsløshed i fremtiden (Arbejdsmarkedskommissionen, 2009a, s. 11-12).

Arbejdsmarkedskommissionen understreger dog i deres anbefalinger, at den fremtidige opstrammende arbejdsmarkedspolitik bør gøres konjunkturafhængig, således at der løsnes op for reglerne i situationer med høj arbejdsløshed. Særligt i relation til kommissionens anbefalinger til en reform af dagpengesystemet, foreslås det, at den nyindførte dagpengeperiode på 2 år bør forlænges til 2½ år ved en høj arbejdsløshed og til 3 år ved meget høj arbejdsløshed (Arbejdsmarkedskommissionen, 2009a, s. 98).

Ifølge Arbejdsmarkedskommissionen vil en sådan konjunkturafhængig arbejdsmarkedspolitik skabe en bedre forsikring mod arbejdsløshed, men uden samtidigt at øge den strukturelle ledighed. Den konjunkturafhængige arbejdsmarkedspolitik vil således både have en positiv effekt på budgetterne og samtidigt påvirke den samlede efterspørgsel i økonomien, således at konjunkturudsvingene mindskes (Arbejdsmarkedskommissionen, 2009a, s. 98).

Det overordnede fokus på det langsigtede udbudsperspektiv kombineret med et kortsigtet perspektiv stemmer overens med NNS. Arbejdsmarkedskommissionen anerkender, ligesom NNS, at økonomien kan afvige fra ligevægt på kort sigt, således at der kan opstå en situation, hvor beskæftigelsen afviger fra ligevægtsbeskæftigelsen, samt at der bør føres politik med henblik på at mindske sådanne udsving. Ifølge Arbejdsmarkedskommissionen må denne kortsigtede arbejdsmarkedspolitik dog udelukkende føres, hvis den ikke modvirker den langsigtede arbejdsmarkedspolitiske agenda. Arbejdsmarkedskommissionen prioriterer således det langsigtede udbudsperspektiv over det kortsigtede perspektiv, ligesom det er tilfældet i NNS.

5.2 Bestemmelse af arbejdsudbud

I relation til bestemmelse af arbejdsudbuddet kan der ligeledes argumenteres for, at Arbejdsmarkedskommissionens anbefalinger og de vedtagne arbejdsmarkedsreformer afspejler en NNS tankegang. Ifølge NNS bestemmes arbejdsudbuddet ud fra, at nytteoptimerende individer med rationelle forventninger vælger mellem arbejde (forbrug) og fritid ud fra reallønnen. Det er således ifølge NNS, det økonomiske incitament til at arbejde frem for at holde fri, der er afgørende for, hvor meget arbejdskraft det enkelte individ ønsker at udbyde. Da NNS antager, at arbejdsudbud på sigt

bestemmer beskæftigelsen, er det reallønnen, der er afgørende for både arbejdsudbuddet og beskæftigelsen, og arbejdsløshed ses af den grund udelukkende som værende frivillig.

I NNS indbringer arbejde en indtægt, mens fritid ikke indbringer en indtægt. På dette område er der en form for uoverensstemmelse mellem teori og praksis på det danske arbejdsmarked. Dette ses ved, at selv hvis du ikke kan/vil arbejde til den givne realløn, kan du ofte modtage en indtægt i form af forskellige overførselsindkomster. Disse overførselsindkomster kan ses som en markedsimperfektion, som mindsker det økonomiske incitament til at arbejde til den givne løn, hvorfor arbejdsudbuddet holdes kunstigt lavt.

De indførte arbejdsmarkedsreformer har netop til hensigt at mindske disse imperfektioner på arbejdsmarkedet ved at forringe overførselsindkomstsyste­met og dermed øge det økonomiske incitament til at arbejde frem for at holde fri. Ved at gøre det sværere at modtage overførselsindkomster og at reducere i overførselsindkomstsatserne bliver det således dyrere ikke at arbejde, hvorfor det økonomiske incitament til at arbejde stiger.

På baggrund af afsnit 1.2 *De fem arbejdsmarkedsreformer* fremgår det, at reformerne søger at øge beskæftigelsen på forskellig vis, men de har det tilfælles, at de søger at mindske den strukturelle ledighed, herunder især incitamentsledighed. Eksempelvis søger Dagpengereformen at mindske incitamentsledigheden ved at mindske perioden, hvor de arbejdsløse er berettigede til dagpenge som overførselsindkomst, hvorved det økonomiske incitament til at arbejde øges. Desuden søger Kontanthjælpsreformen at mindske incitamentsledigheden ved blandt andet at erstatte kontanthjælpen med uddannelseshjælp til unge under 30 år uden uddannelse, hvorved deres overførselsindtægt mindskes.

Derudover medvirker arbejdsmarkedsreformerne til at mindske andre ledighedsformer. Det ses eksempelvis ved, at Dagpengereformen, udover at påvirke incitamentsledigheden, også mindsker søgeledigheden, da den kortere dagpengeperiode presser de arbejdsløse ud i en mere intens jobsøgning. Kontanthjælpsreformen søger desuden at mindske kvalifikationsledigheden ved, at unge under 30 år uden uddannelse tilskyndes at påbegynde en uddannelse hurtigst muligt, hvis de har forudsætningerne for dette. Dette medfører, at de unges kvalifikationer forbedres, hvorved de bedre kan matche de kvalifikationer, som virksomhederne efterspørger.

På baggrund af ovenstående kan det således argumenteres for, at Arbejdsmarkedskommissionens anbefalinger og de vedtagne arbejdsmarkedsreformer bygger på den neoklassiske udbudstankegang, som NNS tager udgangspunkt i, da det er arbejdsudbuddet, der skal påvirkes gennem reformerne.

Mulighederne for at modtage overførselsindkomster og niveauet af overførselsindkomstsatserne ses som afgørende for arbejdsudbuddet, hvilket svarer til NNS' syn på det nytteoptimerende individ, der vælger mellem arbejde og fritid på baggrund af reallønnen, hvorfor det økonomiske incitament til at arbejde er centralt.

På baggrund af ovenstående to afsnit kan det fastslås, at de fem arbejdsmarkedsreformer, der er blevet indført efter krisen indtraf i 2008; Dagpengereformen, Tilbagetrækningsreformen, Førtidspensions- og fleksjobreformen, Kontanthjælpsreformen og Sygedagpengereformen er et produkt af den dominerende makroøkonomiske teori, Den Nye Neoklassiske Syntese.

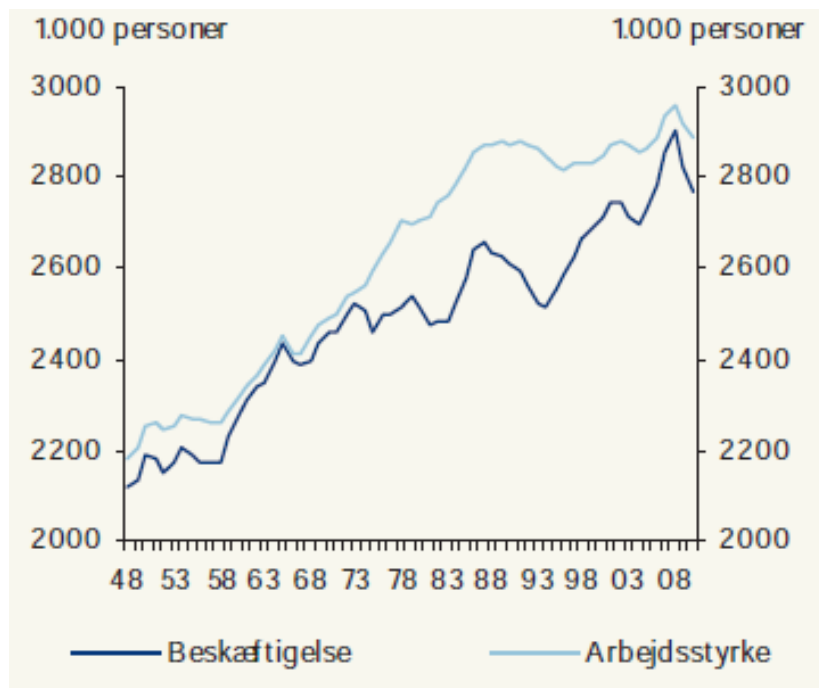
5.3 Bestemmelse af tidshorisont for arbejdsmarkedsreformerne

Som det fremgår af afsnit 3.1.1 *Udviklingen i den makroøkonomiske teori*, er det, ifølge NNS, væsentligt at anvende empirisk data og økonometriske validerede strukturelle modeller (DSGE-modeller) med henblik på at understøtte policyanbefalinger. Empiri anvendes til at understøtte den teoretiske holdbarhed, mens DSGE-modellerne anvendes til at forudsige effekter af policyanbefalinger. Da der er en tæt sammenhæng mellem NNS og reformerne, kan det antages, at reformerne ligeledes bygger på et empirisk grundlag, samt at der er foretaget beregninger fra DSGE-modeller med henblik på at forudsige effekterne af reformerne.

I dette afsnit illustreres, at arbejdsmarkedsreformerne bygger på et empirisk grundlag på baggrund af Finansredegørelsen 2014 og Reformpakken 2020. Derudover redegøres for, hvilken tidshorisont Finansministeriet forventer, før effekterne af reformerne har opnået fuldstændig tilpasning fra øget arbejdsudbud til øget beskæftigelse. På baggrund af dette fastslås, hvor lang tid der, ifølge et NNS-perspektiv, vil gå inden arbejdsmarkedsreformernes øgede arbejdsudbud har medført en tilsvarende øget beskæftigelse på det danske arbejdsmarked.

I rapporten *Reformpakken 2020 – Kontant sikring af Danmarks velfærd*, udgivet af Finansministeriet i april 2011, fremgår det, at der er et stærkt empirisk belæg for at tro, at et øget arbejdsudbud vil medføre en øget beskæftigelse. Denne sammenhæng ses i empiriske undersøgelser både gældende ved den historiske udvikling på det danske arbejdsmarked, og ved en sammenligning på tværs af lande. Den empiriske understøttelse af sammenhængen mellem arbejdsudbud og beskæftigelsen på det danske arbejdsmarked, som Finansministeriet hentyder til, er et resultat af en fortolkning af nedenstående figur, der viser udviklingen i arbejdsstyrken og beskæftigelsen fra 1948 til 2008.

Figur 3: Arbejdsstyrke og beskæftigelse, 1948 – 2008

Kilde: (Finansministeriet, 2011b, s. 146)

Som det ses på figuren, er der sket en gennemsnitlig stigning i både arbejdsstyrken og beskæftigelsen på det danske arbejdsmarked fra år 1948 til år 2008. Fra 1948 og frem til omkring år 1958 var udviklingsforløbene tilnærmelsesvis ens. I perioden fra 1958 og frem til midten af 1960'erne stiger beskæftigelsen mere end arbejdsstyrken, og disse når tilnærmelsesvist det samme niveau, hvorefter de følges ad frem til år 1973. Efter år 1973 forekommer der i en årrække frem et større gab mellem beskæftigelsen og arbejdsstyrken, hvor særligt udviklingen i beskæftigelsen er svingende. Først omkring år 2004 var niveauet i beskæftigelsen og arbejdsstyrken tilnærmelsesvist ens igen.

Ifølge Reformpakken 2020 skyldes gab mellem arbejdsstyrken og beskæftigelsen konjunkturudsving. Disse udsving ses dog som midlertidige, og set over en længere tidshorisont, er der, ifølge Finansministeriets rapport, en klar sammenhæng mellem udviklingen i arbejdsstyrken og beskæftigelse. Finansministeriet ville således argumentere for at udsving omkring 1973, slutningen af 1970'erne, starten af 1990'erne samt starten af 2000'erne var forårsaget af oliekriserne i 1973-1974, 1978-1980, 1990-1991 samt IT-boblen i starten af 2000'erne.

Overordnet set er arbejdsstyrken steget med 800.000 personer fra år 1948 til år 2008, og beskæftigelsen er steget nogenlunde tilsvarende, hvilket ifølge Finansministeriet indikerer, at beskæftigelsen følger arbejdsstyrken på lang sigt. I Reformpakken fremgår, at netop denne

historiske sammenhæng er en del af begrundelsen for den førte arbejdsmarkedspolitik, der er blevet ført de seneste årtier, herunder de seneste arbejdsmarkedsreformer (Finansministeriet, 2011b, s. 144-145).

Finansministeriets antagelser om, at udviklingen i beskæftigelsen følger udviklingen i arbejdsstyrken på sigt, fremgår eksempelvis i Finansministeriets rapport *Aftale mellem regeringen og Dansk Folkeparti om genopretning af dansk økonomi* fra 2010, hvor reformen skønnes "at styrke arbejdsudbuddet med ca. 11.000 personer" og "at øge beskæftigelsen med omkring 11.000 personer" i 2015 (Finansministeriet, 2010, s. 15, 19). Desuden ses dette også i Finansministeriets udarbejdede Faktaark omhandlende Tilbagetrækningsreformen fra år 2010, hvor de skriver, at "Tilbagetrækningsreformen forventes at øge arbejdsstyrken og beskæftigelsen med godt 65.000 i 2020" (Finansministeriet, 2011a, s. 4).

Dagpengereformen trådte i kraft i juni 2011, og Finansministeriet forventer allerede en 1:1 effekt mellem arbejdsudbuddet og beskæftigelse i 2015, altså efter 4 år. I Tilbagetrækningsreformen påbegyndes ændringen i efterlønsalderen i 2014 ved, at efterlønsalderen hæves med et halvt år om året frem til 2017. Denne ændring forventes at have medført en fuldstændig tilpasning fra øget arbejdsudbud til øget beskæftigelse i 2020, altså efter 6 år. Det fremgår således, at Finansministeriet har en klar forventning om, hvor stor effekt reformerne vil medføre, samt hvornår disse effekter forventes at have medført fuldstændig tilpasning. Disse tidshorisonter stemmer overens med de tidshorisonter, der fremhæves i Finansredegørelsen fra 2014, hvor det fremgår, at den fuldstændige tilpasning af reformerne, ifølge beregninger ud fra DSGE-modeller, vil ske i løbet af 4-5 år, hvor tilpasningen ifølge Danmarks Statistiks ADAM-model i stedet vil være sket efter cirka 7 år (Finansministeriet, 2014, s. 198).

På baggrund af ovenstående afsnit må det forventes, at den nuværende krise vil medføre et midlertidigt udsving fra fuld beskæftigelse, hvorfor beskæftigelsen ikke med det samme kan forventes at følge med stigningen i arbejdsudbuddet. Først efter 4 til 7 år efter en reforms ikrafttrædelse vil der være sket en fuldstændig tilpasning, hvor det øgede arbejdsudbud har medført en tilsvarende øget beskæftigelse.

6. Post-keynesiansk teori og den førte arbejdsmarkedspolitik

I dette afsnit undersøges, hvorvidt arbejdsmarkedsreformernes øgede arbejdsudbud, ifølge den post-keynesianske teori, vil medføre en tilsvarende øget beskæftigelse på det danske arbejdsmarked. Med henblik på dette vil der blive argumenteret for, hvorfor det, ifølge post-keynesianerne, ikke er gældende, at udbud medfører sin egen efterspørgsel, som det er tilfældet i NNS. Herefter fastslås, at det i stedet er den effektive efterspørgsel, der har afgørende betydning for, hvordan beskæftigelsen bestemmes ifølge den post-keynesianske teoriretning. Da det ikke er arbejdsudbuddet, der bestemmer beskæftigelsen, kan arbejdsmarkedsreformernes øgede arbejdsudbud få negative konsekvenser i form af persistens på det danske arbejdsmarked, hvilket uddybes yderligere. Det fastslås desuden, hvorfor *figur 3* er utilstrækkelig til at underbygge, at det øgede arbejdsudbud vil medføre en tilsvarende øget beskæftigelse på sigt.

6.1 Sammenhæng mellem arbejdsudbud og beskæftigelse

På baggrund af afsnit 3.1.2 *Makroøkonomisk metodologi* kan det uddrages, at NNS, som neoklassisk inspireret teori, tager udgangspunkt i Says lov, som ofte formuleres: *udbud skaber sin egen efterspørgsel*. Ifølge Say, er det ikke muligt for en agent at efterspørge varer, hvis agenten ikke selv har udbudt varer og derved indtjent profit, hvorudfra agenten kan skabe sin efterspørgsel efter andre varer. Da arbejdskraft er den vare, der udbydes på arbejdsmarkedet, vil det sige, at agenten må udbyde sin arbejdskraft for at opnå en lønindtjening for at kunne forbruge.

I *A Treatise on Political Economy or the Production, Distribution and Consumption of Wealth* skriver Say følgende:

You say, you only want money; I say, you want commodities, and not money, for what, in the point of fact, do you want money? Is it not for the purchase of raw materials or stock for your trade, or victuals for your support? Wherefore, it is products that you want, and not money.

(Say, 1971, s. 133)

I ovenstående citat illustrerer Say derved, hvorledes penge bør ses som værende neutrale, da det blot er et byttemiddel for varer. På baggrund af, at penge er neutrale, antages det, at agenten ikke har interesse i at holde penge og derfor vil forbruge al sin indtjente profit, hvorfor der vil opstå ligevægt mellem udbud og efterspørgsel, da al profit (udbud) benyttes til forbrug (efterspørgsel). Eventuelle udsving i denne ligevægt skyldes udsving i udbuddet på kort sigt. Det vil sige, at

overproduktion af en vare skyldes, at produktionen af en anden vare er faldet. Sagt på en anden måde:

People have bought less, because they have made less profit

(Say, 1971, s. 135)

Med udgangspunkt i Says ovenstående argumenter, er det en overordnet antagelse indenfor den neoklassisk inspirerede teoriretning og NNS, at udbud skaber sin egen efterspørgsel, og at det således udelukkende er arbejdsudbuddet, der bestemmer beskæftigelsen.

Ifølge Keynes, er Says lov ikke sand, da penge ikke er neutrale. Dette skyldes, at agenten ikke kun har et ønske om at holde penge som et byttemiddel. I stedet har agenten følgende tre motiver til at holde penge⁷; 1) transaktionsmotivet, hvor agenten kan holde penge til løbende transaktioner, 2) forsigtighedsmotivet, hvor agenten kan holde penge i ønsket om at opnå en vis fremtidig sikkerhed, hvis der skulle opstå uforudsete omkostninger samt 3) spekulationsmotivet, hvor agenten kan investere i obligationer og derved sikre profit på baggrund af spekulation om, hvad fremtiden vil bringe (Davidson, 2011, s. 114-115). Ovenstående tre motiver betyder derved, at agenten ikke nødvendigvis betragter penge som byttemiddel (transaktionsmotivet), hvorved hele indkomsten ikke nødvendigvis forbruges, men i stedet også opspares. Valget om, hvor stor en andel af indkomsten, der skal forbruges og opspares, kalder Keynes *forbrugstilbøjeligheden*, hvilken afhænger af indkomstens størrelse, renteniveauet samt forventninger til fremtiden (Davidson, 2011, s. 39-40). Da al indkomst ikke nødvendigvis forbruges, afviser Keynes, at udbud nødvendigvis skaber sin egen efterspørgsel og derved også Says lov. Derimod understreger Keynes, at den effektive efterspørgsel har central betydning for bestemmelse af output og beskæftigelse, hvilket gennemgås nedenfor.

6.2 Efterspørgslens betydning ifølge Keynes og post-keynesianere

Da Keynes afviser Says lov om pengeneutralitet, afviser han også, at økonomien kan betragtes som selvjusterende ved, at udbud nødvendigvis skaber sin egen efterspørgsel. Keynes mener i stedet, at økonomien kan låses fast i en stabil situation (stilstand) med underbeskæftigelse og ufrivillig arbejdsløshed grundet for lav efterspørgsel i en usikker og foranderlig økonomi jf. afsnit 3.1.2

⁷ Keynes præsenterede et fjerde motiv, finansmotivet, i 1937 i *The Economic Journal*. Dette motiv blev lavet som et supplement til transaktionsmotivet, men gik ubemærket hen, da det først blev præsenteret senere. Derfor inddrages blot de første 3 motiver, hvorudfra Keynes kritik forklares.

Makroøkonomisk metodologi. Beskæftigelsesniveauet bestemmes på baggrund af den effektive efterspørgsel, som afhænger af de forventningsafhængige faktorer; forbrugstilbøjeligheden, investeringsvolumen og det aggregerede udbud (Olesen & Pedersen, 2002, s. 208). Det er derved den effektive efterspørgsel, der er afgørende for bestemmelse af output og beskæftigelse. Er der stigende arbejdsløshed, er det en indikation af, at den effektive efterspørgsel er utilstrækkelig, og staten bør dermed gribe ind med aktiv økonomisk politik for at stimulere den aggregerede efterspørgsel og derved undgå en yderligere forværring af økonomien og arbejdsløsheden. Denne forværring kan opstå på baggrund af virksomhedernes forventninger til efterspørgslen efter varer, som, hvis negative, kan medføre, at virksomhederne nedsætter produktionen og derved også mængden af arbejdskraft. Dette medfører, at arbejdsløsheden stiger yderligere og derved medfører et fald i efterspørgslen, hvilket kan betyde, at virksomhedernes forventninger til efterspørgslen efter varer falder yderligere. Dermed er den negative spiral skabt. Hvis staten ikke griber ind i en sådan negativ spiral, således at den negative udvikling vendes, kan en høj og vedvarende arbejdsløshed bide sig fast, hvorved strukturledigheden på sigt vil være højere (Jespersen, 2013).

Det er derved ikke en selvfølge for post-keynesianere, at udbuddet skaber sin egen efterspørgsel, da den effektive efterspørgsel har en afgørende betydning for bestemmelsen af output og beskæftigelsen.

6.3 Risiko for persistens grundet arbejdsmarkedsreformerne

Den post-keynesianske teoriretning, der tager udgangspunkt i, at det økonomiske system er under konstant forandring, anvender ligesom NNS empiri til at evaluere økonomien. Der er dog forskel på, hvorledes en NNS-økonom og en post-keynesianer betragter og anvender empirisk materiale. Når empirisk data anvendes, bør de empiriske datas utilstrækkelighed til at synliggøre kausalsammenhængen, ifølge post-keynesianere, tages op til overvejelse.

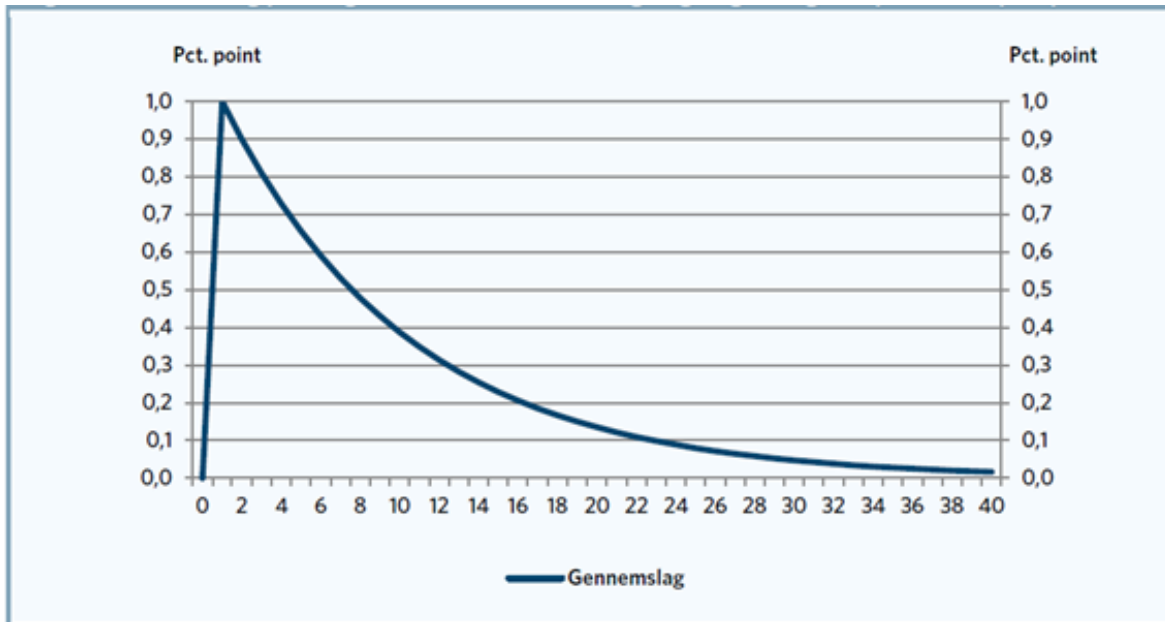
Vurderes udviklingen i arbejdsstyrken og beskæftigelsen i *figur 3* i et post-keynesiansk perspektiv, vil post-keynesianere understrege, at kausalsammenhængen ikke fremgår af figuren. Der er intet bevis for, at kausalsammenhængen netop er således, at udviklingen i arbejdsudbuddet påvirker beskæftigelsen. Kausalsammenhængen kunne muligvis være modsat, således at gode beskæftigelsesmuligheder øger udbuddet af arbejdskraft. Gode beskæftigelsesmuligheder kunne eksempelvis medføre en stigende tilflytning af udenlandsk arbejdskraft til Danmark, hvorved arbejdsudbuddet ville øges.

Selv med en antagelse om, at ovenstående kausalsammenhæng har været gældende, vil det ifølge post-keynesianerne ikke være tilstrækkelig til at fastslå, at beskæftigelsen også fremover vil følge udviklingen i arbejdsudbuddet. Dette skyldes, at økonomien er foranderlig, hvorfor udviklingen i fortiden ikke nødvendigvis afspejler fremtiden. Det vil derfor ikke være muligt at konkludere på baggrund af den såkaldte sammenhæng i *figur 3*, at det øgede arbejdsudbud forårsaget af arbejdsmarkedsreformerne vil medføre en øget beskæftigelse.

Som tidligere nævnt, mener post-keynesianerne ikke, at det er arbejdsudbuddet, der bestemmer beskæftigelse, men i stedet den effektive efterspørgsel, hvilken afhænger af virksomhedernes forventninger til fremtiden. Da krisen indtraf i 2008, blev disse forventninger påvirket, da krisen medførte usikkerhed om fremtiden. I et post-keynesiansk perspektiv vil en sådan usikkerhed blandt andet påvirke husholdningernes forbrugstilbøjelighed samt virksomhedernes forventninger til fremtiden negativt, hvorfor den effektive efterspørgsel vil falde, hvilket i værste fald kan starte en negativ spiral. Der vil derfor være stor risiko for, at de vedtagne reformers øgede arbejdsudbud ikke vil medføre en stigende beskæftigelse, da efterspørgslen efter arbejdskraft højst sandsynlig ikke er tilstrækkelig til at imødegå det øgede arbejdsudbud grundet virksomhedernes negative forventninger til den mulige afsætning. Derimod vil forringelserne af overførselsindkomstssystemet højst sandsynlig forværre arbejdsløsheden, i og med at lavere overførselsindkomster vil mindske den generelle købekraft i det danske samfund, hvilket blot vil medføre et yderligere fald i den effektive efterspørgsel, jf. den negative spiral i afsnit 6.2 *Efterspørgslens betydning ifølge Keynes og post-keynesianere*. Ovenstående syn på arbejdsmarkedsreformernes mulige effekt på det danske arbejdsmarked, er netop pointen i post-keynesianeren Jesper Jespersens artikel; *Fører regeringen en ansvarlig økonomisk politik?*

Post-keynesianernes frygt for arbejdsmarkedsreformernes negative betydning for arbejdsløsheden har vist sig at kunne underbygges empirisk. I Arbejderbevægelsens Erhvervsråds rapport *Den høje arbejdsløshed risikere at bide sig fast* fra 2012 fremgår det, at der på det danske arbejdsmarked tidligere har forekommet persistens. I figuren nedenfor er persistens illustreret, hvorved det tydeliggøres, hvor stor betydning arbejdsløshed i én periode har får de efterfølgende perioder. Denne tendens i persistens er udregnet ved nettoledigheden som funktion af nettoledigheden året før i estimationsperioden 1948-2010 (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2012).

Figur 4: Persistens – tidligere arbejdsløsheds betydning for efterfølgende perioder

Kilde: (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2012, s. 3)

Figur 4 illustrerer, hvilken effekt en midlertidig stigning i ledighedsprocenten i år 0 på cirka 1 procentpoint vil have på ledighedsprocenten i de efterfølgende år. Ifølge AE-rådet vil en stigning på 1 procentpoint i arbejdsløsheden i år 0 medføre, at 90 % af denne stigning overføres til året efter. To år efter vil den øgede arbejdsløshed overføre 80 % af stigningen. Efter et årti vil stigningen på 1 procentpoint medføre et gennemslag på 0,4 procentpoint (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2012, s. 3).

Som det fremgår af ovenstående afsnit, frygter post-keynesianere, at arbejdsmarkedsreformerne i stedet for en stigende beskæftigelse vil medføre en stigende arbejdsløshed, der kan bide sig fast og få betydning i en længere årrække. Ifølge AE-rådet har der været tendens til dette på det danske arbejdsmarked gennem tiden, hvorfor bekymringen ikke er ubegrundet.

7. Konklusion

Det danske medie billede har i forbindelse med vedtagelsen af de fem seneste arbejdsmarkedsreformer, Dagpengereformen i 2010, Tilbagetrækningsreformen i 2011, Førtidspensions- og fleksjobreformen i 2013, Kontanthjælpsreformen i 2014 og Sygedagpengereformen i 2015, været præget af diskussioner om, hvorvidt reformerne vil virke efter hensigten. Formålet med reformerne er at øge arbejdsudbuddet på det danske arbejdsmarked ved at stramme op på overførselsindkomstsyste­merne. Dette øgede arbejdsudbud forventes at medføre en tilsvarende øget beskæftigelse, hvorved de offentlige finanser vil blive forbedret betragteligt. Kritikken af arbejdsmarkedsreformerne har især taget udgangspunkt i, at reformerne, i stedet for en tilsvarende øget beskæftigelse, vil medføre øget arbejdsløshed og økonomisk ulighed i det danske samfund. Med en formodning om, at der eksisterer en tæt sammenkobling mellem makroøkonomisk teori og den arbejdsmarkedspolitik, der føres, blev følgende problemformulering udformet:

Hvilket makroøkonomisk grundlag ligger bag den førte arbejdsmarkedspolitik, og vil det øgede arbejdsudbud medføre en tilsvarende øget beskæftigelse på det danske arbejdsmarked?

For at besvare første del af problemformuleringen blev sammenhængen mellem makroøkonomisk teori og dansk arbejdsmarkedspolitik tydeliggjort, ved at sammenholde den historiske udvikling i makroøkonomisk teori med den historiske udvikling i den danske arbejdsmarkedspolitik. Sammenligningen viste, at den danske arbejdsmarkedspolitik over tid, har ændret karakter i takt med, at skiftende makroøkonomiske teorier har været dominerende. Skiftet fra den neoklassiske teori til keynesiansk teori som dominerende teori, ses tydeligt ved, at staten omkring 2. verdenskrig fik gradvis mere indflydelse på arbejdsmarkedspolitikken, og at denne blev mere intervenierende. Frem til 1980'erne var arbejdsmarkedspolitikken særdeles passiv og præget af et efterspørgselsperspektiv. Dette illustrerer, at den keynesianske teori, som dominerende makroøkonomisk teori i disse år, havde afgørende betydning for den førte arbejdsmarkedspolitik. I 1980'erne skete et skift i dansk arbejdsmarkedspolitik, der siden da har haft et stærkt fokus på strukturelle udfordringer. Hvor arbejdsløshed tidligere er blevet betragtet som et resultat af utilstrækkelig efterspørgsel, betragtedes denne nu som værende frivillig. Arbejdsmarkedspolitikken blev gjort aktiv, og der kom mere fokus på arbejdsudbuddets utilstrækkeligheder. Skiftet i arbejdsmarkedspolitikken stemmer overens med, at der i 1980 skete et skift i den makroøkonomiske teori, hvor monetarismen og nyklassisk teori blev de dominerende teorier.

På baggrund af den fastslåede sammenhæng mellem den dominerende makroøkonomiske teori og den første arbejdsmarkedspolitik i Danmark, formodedes den nuværende dominerende makroøkonomiske teori, Den Nye Neoklassiske Syntese (NNS), at have dannet makroøkonomisk grundlag, for de seneste fem arbejdsmarkedsreformer. Med henblik på, at understrege dette, blev NNS gennemgået med fokus på bestemmelse af arbejdsudbud, efterspørgsel efter arbejdskraft og beskæftigelse. Ved at sammenholde væsentlige elementer fra NNS med de førte arbejdsmarkedsreformer fremgik en klar sammenhæng. Vi argumenterer for, at arbejdsmarkedspolitikken bør fokusere på et langsigtet udbudsperspektiv, ifølge NNS, hvilket netop er tilfældet med arbejdsmarkedsreformerne. I NNS afsnittet understreges det desuden, at arbejdsudbuddet bestemmes på baggrund af individets økonomiske incitament til at arbejde, og da arbejdsmarkedsreformerne netop skal bidrage til at øge det økonomiske til at arbejde gennem opstramninger af overførselsindkomstsystemerne, stemmer NNS og reformerne også her overens. På baggrund af den illustrerede sammenhæng mellem NNS og de fem arbejdsmarkedsreformer, konkluderes det, at NNS er det makroøkonomisk grundlag, der ligger bag den førte arbejdsmarkedspolitik.

Anden del af problemformuleringen blev besvaret på baggrund af en makroøkonomisk diskussion mellem NNS og post-keynesiansk teori, der repræsenterer henholdsvis den neoklassisk inspirerede teoriretning og den post-keynesianske teoriretning. Diskussionen tog udgangspunkt i teoriernes syn på, hvad der er afgørende for bestemmelsen af beskæftigelsen, for dermed at kunne konkludere, hvorvidt det øgede arbejdsudbud, som konsekvens af arbejdsmarkedsreformerne, vil medføre en tilsvarende øget beskæftigelse, ifølge de to teorier.

Ifølge NNS bestemmes beskæftigelsen på kort sigt af den aggregerede efterspørgsel og på lang sigt af arbejdsudbuddet. Uoverensstemmelsen mellem det korte og lange sigt skyldes, at NNS er en syntese, idet den kombinerer den nyklassiske teori, herunder Real Business Cycle (RBC), og den ny-keynesianske teori i én overordnet forståelsesramme. Mere præcist betragtes RBC på et monopolistisk konkurrencemarked præget af markedsimperfektioner, der medfører pristræghed. Som nævnt overfor bestemmes arbejdsudbuddet i NNS på baggrund af det økonomiske incitament til at arbejde. Bestemmelsen af efterspørgslen efter arbejdskraft kan i NNS betragtes ud fra både et ny-keynesiansk og nyklassisk perspektiv. Ifølge det ny-keynesianske perspektiv bestemmes efterspørgslen efter arbejdskraft af den aggregerede efterspørgsel på kort sigt, mens efterspørgslen efter arbejdskraft, ifølge det nyklassiske perspektiv bestemmes af arbejdsudbuddet på lang sigt, hvorved det er arbejdsudbuddet, der bestemmer beskæftigelsen. Derved er bestemmelsen af

beskæftigelsen ikke entydig i NNS, men afhænger af et tidsperspektiv og omfanget af markedsimperfektioner, der medfører pristræghed. Jo længere tidsperspektiv og/eller jo mindre omfang af markedsimperfektioner, jo mindre betydning har den aggregerede efterspørgsel for bestemmelsen af beskæftigelsen. Økonomien bevæger sig således mod en ligevægt på sigt, kendetegnet ved fuld beskæftigelse. Dette stemmer overens med, at NNS er en neoklassisk inspireret teori, hvor langsigtet ligevægt netop er et væsentligt aksiom. På baggrund af ovenstående, kan det konkluderes, at arbejdsmarkedsreformernes øgede udbud på et tidspunkt vil medføre en tilsvarende øget beskæftigelse.

I NNS anvendes ofte empiri med henblik på at understøtte policyanbefalinger. På baggrund af flere rapporter udarbejdet af Finansministeriet fremgår det, at Finansministeriet på baggrund af empiriske data konkluderer, at beskæftigelsen på sigt følger arbejdsudbuddet. Der kan forekomme udsving i beskæftigelse, men disse ses som værende midlertidige og af mindre betydning. Det fremgår desuden af Finansredegørelsen fra 2014, at prognoser beregnet på baggrund af DSGE-modeller fastslår at den fulde tilpasning fra arbejdsudbud til beskæftigelse vil tage 4 til 7 år fra reformernes ikrafttrædelse.

Med henblik på at undersøge, om arbejdsmarkedsreformernes øgede arbejdsudbud vil medføre en tilsvarende øget beskæftigelse ifølge den post-keynesianske teori blev der taget udgangspunkt i Keynes' kritik af Says lov, som lyder *udbud skaber sin egen efterspørgsel*.. Ifølge Keynes, og dermed post-keynesianerne, vil et øget arbejdsudbud ikke nødvendigvis medføre øget beskæftigelse. I den post-keynesianske teori er det i stedet den effektive efterspørgsel, der er afgørende for bestemmelse af beskæftigelsen. Den effektive efterspørgsel bestemmes på baggrund af, hvad virksomhedernes forventer at kunne afsætte uden tab. Ud fra disse forventninger ansætter virksomhederne den mængde arbejdskraft, der skal til for at imødegå den forventede efterspørgsel efter varer. Beskæftigelsen afhænger derved af virksomhedernes forventninger i en foranderlig økonomi. I tilfælde af negative forventninger til fremtiden, eksempelvis grundet finanskrisen der opstod i 2008, vil virksomhederne nedsætte produktionen, da de forventer at kunne afsætte en mindre mængde varer. Den lavere produktion medfører, at virksomhederne har brug for mindre arbejdskraft, hvorfor de er nødsaget til at afskedige medarbejdere. Derved øges arbejdsløsheden, hvilket medfører et fald i efterspørgslen efter varer. I værste fald kan dette fald i efterspørgslen medføre, at virksomheden forventer at kunne afsætte endnu mindre i efterfølgende periode, hvorfor de igen vil mindske produktion – derved opstår den negative spiral.

På baggrund af ovenstående negative spiral er der risiko for, at arbejdsmarkedsreformernes øgede udbud vil medføre øget arbejdsløshed, da efterspørgslen efter arbejdskraft højst sandsynlig ikke er tilstrækkelig til at imødegå det øgede arbejdsudbud. Dette skyldes, at de forringede overførselsindkomster vil svække købekraften og derved efterspørgslen efter varer, hvilket blot vil medføre at den effektive efterspørgsel fader yderligere. Ifølge post-keynesianere er det i sådan et tilfælde essentielt, at staten griber ind for at vende den negative udvikling ved stimulering af den aggregerede efterspørgsel. Griber staten ikke ind, kan en høj og vedvarende arbejdsløsheden ellers bide sig fast i økonomien, og derved øge det underliggende niveau for, hvor lang arbejdsløshedsniveauet kan komme ned. Netop pointen om, at arbejdsløsheden kan bide sig fast, fremgår også af AE-rådet rapport *Den høje arbejdsløshed risikere at bide sig fast* fra 2012, som viser, at der har været tydelig tegn på persistens på det danske arbejdsmarked.

Bestemmelsen af beskæftigelsen betragtes i post-keynesiansk teori i et kortsigtet perspektiv, da teorien tager udgangspunkt i, at økonomien er under konstant forandring. Jo længere ud i fremtiden man forsøger at se, jo større betydning har usikkerheden, hvorfor NNS' antagelse om, at økonomien bevæger sig mod en langsigtet ligevægt ikke er holdbar i den post-keynesianske forståelsesramme.

Som det fremgår af ovenstående, er de to alternative teorier ikke så forskellige på kort sigt. Dette kan ses ved, at de begge mener, at beskæftigelsen afhænger af den aggregerede efterspørgsel. Men da NNS mener, at økonomien uden diskussion vil bevæge sig mod ligevægt på sigt, mens post-keynesianere ikke mener, at det er muligt at sige noget om det lange sigt, er teorierne fundamental forskellige på lang sigt.

På baggrund af den makroøkonomiske diskussion om, hvorvidt arbejdsmarkedsreformernes øgede arbejdsudbud vil medføre en øget beskæftigelse på det danske arbejdsmarked, kan det konkluderes, at svaret ikke er entydigt. Ifølge NNS følger beskæftigelse på sigt udviklingen i arbejdsstyrken, hvorfor det øgede udbud vil medføre en tilsvarende øget beskæftigelse på sigt. Ud fra prognoser udarbejdet på baggrund af DSGE-modeller vil denne tilpasning ske 4 til 7 år efter reformen er trådt i kraft. Ifølge den post-keynesianske teori er der ingen garanti for, at det øgede arbejdsudbud vil medføre en øget beskæftigelse. Da krisen endnu ikke er ovre er der høj sandsynlighed for, at den effektive efterspørgsel er utilstrækkelig til at modsvare det stigende arbejdsudbud, hvorfor reformernes øgede arbejdsudbud ikke vil resultere i øget beskæftigelse, men derimod en øget arbejdsløshed, der risikerer at bide sig fast.

8. Litteraturliste

- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. (2012). *Den høje arbejdsløshed risikere at bide sig fast*. København.
- Arbejderen. (6. december 2013). Hentede 18. maj 2015 fra Vi mister huset, når reformen rammer: <http://www.arbejderen.dk/indland/vi-mister-huset-n%C3%A5r-reformen-rammer>
- Arbejdsmarkedskommissionen. (2008). *Arbejdsmarkedskommissionens delrapport: "Arbejde, vækst og velfærd"*.
- Arbejdsmarkedskommissionen. (2009a). *Velfærd kræver arbejde*.
- Arbejdsmarkedskommissionen. (2009b). *Velfærd kræver arbejde - Kort fortalt*.
- Avisen.dk. (31. maj 2011). *Bombe fra vismændene: Flere mister jobbet*. (Dyrberg, Rikke) Hentede 13. maj 2015 fra http://www.avisen.dk/bombe-fra-vismaendene-flere-mister-jobbet_147170.aspx
- Berlingske Nyhedsbureau. (25. Februar 2013). *Politiko*. Hentede 14. Maj 2015 fra <http://www.politiko.dk/nyheder/stoetteparti-i-oproer-over-kontanthjaelpsreform>
- Berlingske Tidende. (12. februar 2015). *Langt flere end forventet har mistet retten til dagpenge*. Hentede 13. maj 2015 fra <http://www.bt.dk/politik/langt-flere-end-forventet-har-mistet-retten-til-dagpenge>
- Beskæftigelsesministeriet. (13. maj 2011). *Aftale om en tilbagetrækningsreform*. Hentede 14. april 2015 fra Beskæftigelsesministeriet: <http://bm.dk/da/Aktuelt/Politiske%20aftaler/Tilbagetrakningsreform.aspx>
- Beskæftigelsesministeriet. (Juni 2012). *Aftale mellem regeringen (Socialdemokraterne, Socialistisk Folkeparti og Radikale Venstre) og Venstre, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti*. Hentet fra Aftale om en reform af førtidspension og fleksjob.
- Beskæftigelsesministeriet. (2012). *Aftale om en reform af førtidspension og fleksjob*. Hentede 19. Maj 2015 fra <http://bm.dk/da/Aktuelt/Politiske%20aftaler/Reform%20af%20foertidspension%20og%20fleksjob.aspx>
- Beskæftigelsesministeriet. (18. april 2013). *Aftale om en reform af kontanthjælpssystemet*. Hentede 14. april 2015 fra Beskæftigelsesministeriet: <http://bm.dk/da/Aktuelt/Politiske%20aftaler/Aftale%20om%20en%20reform%20af%20kontanthjaelpssystemet.aspx>

- Beskæftigelsesministeriet. (2014a). *Forlig mellem Regeringen (Socialdemokraterne, Det Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti) og Venstre, Dansk Folkeparti, Det konservative Folkeparti og Liberal Alliance*. Hentede 19. Maj 2015 fra Forlig om en reform af sygedagpengesystemet - Økonomisk sikkerhed for sygemeldte samt en tidligere og bedre indsats.
- Beskæftigelsesministeriet. (2014b). *Hovedelementerne i sygedagpengereformen*. Hentede 19. Maj 2015 fra <http://bm.dk/da/Beskaeftigelsesomraadet/Et%20godt%20arbejdsliv/Sygedagpengereform/Hovedelementerne-i-sygedagpengereformen.aspx>
- Beskæftigesemministeriet. (23. august 2010). *Regeringen aflyser det tredje element i dagpengereformen*. Hentede 14. april 2015 fra Beskæftigelsesministeriet: <http://bm.dk/da/Aktuelt/Pressemeddelelser/Arkiv/2010/08/Regeringen%20aflyser%20det%20tredje%20element%20i%20dagpengereformen.aspx>
- Bredgaard, T., Jørgensen, H., Madsen, P. K., & Rasmussen, S. (2011). *Dansk arbejdsmarkedspolitik*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Danmark Statistisk. (2014). *Om registerbaseret arbejdsstyrkestatistik*.
- Davidson, P. (2011). *Post Keynesian Macroeconomic Theory, Second Edition - A Foundation for Successful Economic Policies for the Twenty-First Century*. Massachusetts: Edward Elgar Publishing, Inc.
- Finansministeriet. (20. juni 2008). *Regeringen nedsætter arbejdsmarkedskommission*. Hentede 12. maj 2015 fra Finansministeriet: <http://www.fm.dk/nyheder/pressemeddelelser/2007/12/regeringen-nedsaetter-arbejdsmarkedskommission>
- Finansministeriet. (2010). *Aftale mellem regeringen og Dansk Folkeparti om genopretning af dansk økonomi*. København K: Rosendals - Schultz Distribution.
- Finansministeriet. (13. maj 2011). *Aftale om en senere tilbagetrækning*. Hentede 14. april 2015 fra Finansministeriet: www.fm.dk/Nyheder/Pressemeddelelser/2011/05/20110513_Aftale_om_senere_tilbagetrækning.aspx
- Finansministeriet. (2011a). *Faktaark om Tilbagetrækningsreformen*.
- Finansministeriet. (2011b). *Reformpakken 2020 - Kontant sikring af Danmarks velfærd*.
- Finansministeriet. (2014). *Finansredegørelse 2014*.

- Froyen, R. T. (2009). *Macroeconomics - Theories and Policies*. New Jersey: Prentice Hall.
- Goodfriend, M. (summer 2004). Monetary Policy in the New Neoclassical Synthesis: A Primer. *Federal Reserve Bank of Richmond - Economic Quarterly*, s. 21-45.
- Goodfriend, M. (spring/summer, Vol. 28 Issue 2, 2008). The Case for Price Stability with a Flexible Exchange Rate in the New Neoclassical Synthesis. *Cato Journal*, s. 247-254.
- Greve (red), B. (1995). *Arbejdsmarkedet og arbejdsmarkedspolitik - en kritisk analyse. Arbejdsmarkedspolitik: Virker det?* Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Groth, C. (1991). *Udviklingen i nyklassisk makroteori*. Hentede 20. marts 2015 fra Nationaløkonomisk Tidsskrift: <https://tidsskrift.dk/index.php/nationaloekonomisktidsskrift/article/view/25664/49396>
- Gyldendal. (2015a). *Jean-Baptiste Say*. Hentede 2. marts 2015 fra Gyldendal - Den Store Danske: http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/%C3%98konomi/%C3%98konomi,_biografier/Jean-Baptiste_Say
- Gyldendal. (2015b). *Nyklassisk økonomisk teori*. Hentede 20. marts 2015 fra Den Store Danske: http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/%C3%98konomi/%C3%98konomisk_teor_i/nyklassisk_%C3%B8konomisk_teor_i
- Information. (29. juni 2013). *Regeringens mange reformer øger uligheden*. Hentede 19. maj 2015 fra <http://www.information.dk/465281>
- Jensen, H. (7. December 2009). *Jesper: Den går måske i Information, men ikke på polit*. Hentede 14. maj 2015 fra Alt Andet Lige: <http://altandetlige.dk/blog/henrikjensen/jesper-den-gaar-maaske-i-information-men-ikke-paa-polit.htm>
- Jespersen, J. (2007). *Makroøkonomisk metodologi - i et samfundsvidenskabeligt perspektiv*. København Ø: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.
- Jespersen, J. (2011). *Macroeconomic Methodology - A Post-Keynesian Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Jespersen, J. (15. Juni 2013). *Fører regeringen en ansvarlig økonomisk politik?* Hentede 14. Maj 2015 fra Kritisk debat: http://kritiskdebat.dk/articles.php?article_id=1273
- Keynes, J. M. (1937). The General Theory of Employment. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 51, no 2 (february), 209-223.
- Olesen, F. (2007). *Kritisk realisme og post keynesianisme*. Esbjerg: Syddansk Universitet.

- Olesen, F. (2013). *Om usikkerhed - epistemologisk som ontologisk*. Aalborg: Department of Business & Management.
- Olesen, F., & Byrialsen, M. R. (2014). *Om DSGE modeller - en introduktion*.
- Olesen, F., & Pedersen, K. (2002). *Den Økonomiske Teoris Rødder - fra Aristoteles til Lucas*. Systime Academic.
- Politikken. (5. januar 2014). *Kontanthjælpsreformen skaber en ny underklasse*. Hentede 19. maj 2015 fra <http://politiken.dk/debat/debatindlaeg/ECE2174469/kontanthjaelpsreformen-skaber-en-ny-underklasse/>
- Regeringen. (2011). *Et Danmark, der står sammen - regeringsgrundlag*. Statsministeriet.
- Regeringen mv. (2013). *Aftale om en reform af kontanthjælpssystemet - flere i uddannelse og job*.
- Ritzau. (1. juli 2013). *Vestager erkender: Vi har øget uligheden*. Hentede 15. maj 2015 fra DR Politik: <http://www.dr.dk/Nyheder/Politik/2013/07/01/0701235056.htm>
- Say, J.-B. (1971). *A Treatise on Political Economy or the production, Distribution and Consumption of Wealth* (6. udg.). New York: Augustus M. Kelley Publishers.
- Stadler, G. W. (dec 1994). Real Business Cycles. *Journal of Economic Literature*, 32, no.4, s. 1750-1783.
- Taylor, J. B. (2008). *Involuntary Unemployment*. Hentede 27. maj 2015 fra Palgrave Macmillan: http://www.dictionaryofeconomics.com/article?id=pde2008_I000222&edition=current&q=involuntary%20unemployment&topicid=&result_number=1
- Topel, R. (2008). *Unemployment*. Hentede 25. februar 2015 fra The New Palgrave Dictionary of Economics, second edition: http://www.dictionaryofeconomics.com/article?id=pde2008_U000016&edition=current&q=unemployment&topicid=&result_number=1
- Woodford, M. (January 2009). Convergence in Macroeconomics - Element of the New Synthesis. *American Economic Journal: Macroeconomics*, s. 267-279.